

INFORMATIVNO-POLITIČKI TJEDNIK
IZLAZIO OD 1945. DO 1956.
OBNOVLJEN 2003.

HR

HRVATSKA

RIJEČ

BROJ 1041

31. OŽUJKA 2023. CIJENA 50 DINARA

ISSN 1451-4257

9 771451 425001 >

Biskup Lajčo Budanović

**Graditelj vjerskog i kulturnog
života bačkih Hrvata**

SADRŽAJ

6

Objavljeni pokrajinski natječaji
za poljoprivrednike
**Rekordna sredstva
za vojvođanski agrar**

11

Petnaest godina od osnutka ZKVH-a
**Za obljetnicu nova
ploča i Dan Zavoda**

14

Željka Vukov, predsjednica
Udruga Naša djeca
**»Budite
uz našu djecu!«**

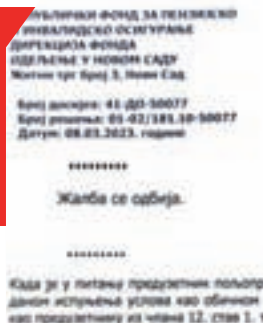
20

Život u naseljima gdje žive Hrvati:
Stara Bingula (VII.)
**Dobri uvjeti za rad,
li ne i za život**

24

Slučaj Marina Gorjanca iz Brega
**Može li poljoprivrednik
u PDV-u u mirovinu?**

30

Deset godina *Bunjevačkog Puta križa*
**Zdrava zauzetost,
pasionsko umjetničko
stvaralaštvo i obnova
kulturne baštine**

OSNIVAČ:

Hrvatsko nacionalno vijeće

IZDAVAČ:

Novinsko-izdavačka ustanova
Hrvatska riječ, Trg cara Jovana Nenada 15/II,
24000 Subotica

UPRAVNI ODBOR:

Josip Stantić (zamjenik predsjednika), Branimir Kuntić, Dragan Muharem, Marko Tucakov, Krunoslav Đaković, Josip Dumendžić, Tomislav Vuković i Karolina Bašić

RAVNATELJ:

Ladislav Suknović
e-mail: direktor@hrvatskarijec.rs

GLAVNA I ODGOVORNA UREDNICA:

Zlata Vasiljević (urednica@hrvatskarijec.rs)

REDAKCIJA:

e-mail: desk@hrvatskarijec.rs
Ivana Petrekanić Sić
(koordinatorka dopisne službe)
dr. sc. Jasminka Dulić
(novinarka, urednica političke rubrike)
Željka Vukov
(novinarka, urednica društvene rubrike)

• Davor Bašić Palković
(novinar, urednik rubrike kultura)
• Ivan Ušumović
(novinar, urednik sportske rubrike)
• Zvonko Sarić
(novinar)
• Jelena Dulić Bako
(novinarka)
• Suzana Darabašić
(novinarka dopisništva Srijem)
• **LEKTOR:**
• Zlatko Romić
• **TEHNIČKA REDAKCIJA:**
• Thomas Šujić (tehnički urednik)
• Jelena Ademi (grafička urednica)
• **FOTOGRAFIJE:**
• Nada Sudarević
• **ADMINISTRACIJA:**
• Branimir Kuntić
• Ljubica Vujković-Lamić (tajnice@hrvatskarijec.rs)
• Zdenka Sudarević (distribucija@hrvatskarijec.rs)
• **KOMERCIJALISTICA:**
• Mirjana Trkulja (komercijala@hrvatskarijec.rs)

• **TELEFON:** ++381 24/55-33-55;
++381 24/55-15-78;
++381 24/53-51-55

• **TEKUĆI RAČUN:** 325950060001449230

• **E-MAIL:** ured@hrvatskarijec.rs

• **WEB:** www.hrvatskarijec.rs

• **TISAK:** Rotografika d.o.o., Subotica
List je upisan u Registar javnih glasila
Agencije za privredne registre Republike Srbije
pod registarskim brojem: NV000315
COBISS SR-ID 109442828

• CIP - Katalogizacija
u publikaciji Biblioteka
Matice srpske, Novi Sad
32+659.3(497.113=163.42)

Skeniraj
i preuzmi
aplikaciju

Lice i naličje

Lice: Ova zemlja mogla bi prehraniti pol Europe.

Naličje: U to nisu vjerovali ni oni koji su to prije nekoliko desetljeća izgovarali. Demantiraju ih i surove brojke. Stočarska proizvodnja opada iz godine u godinu. Broj bikova u tovu u Vojvodini sveo se na 63.000, a muznih krava na 97.000 grla.

Lice: Proizvodnja mlijeka mora se uzdignuti na razinu farmske proizvodnje, s većim brojem grla i proizvodnjom mlijeka ekstra kvalitete, koje će prema toj kvaliteti biti i (dobro) plaćeno. Bila je to politika države od prije dvadesetak godina.

Naličje: Izgledalo je idealno, ali završilo se gašenjem mnogih farmi, a nesuđeni farmeri okrenuli su se ugostiteljstvu ili nekim drugim profitabilnijim poslovima. O malim proizvođačima, s nekoliko krava, izlišno je i govoriti.

Lice: Proizvodnja kravljeg mlijeka u ukupnoj vrijednosti poljoprivredne proizvodnje sudjeluje sa 6,3 posto, što ovu proizvodnju čini jednom od najvrjednijih u domaćoj poljoprivredi.

Naličje: Mljekarstvo je sektor u kome nema rasta proizvodnje (podatci su to Gospodarske komore Srbije), godinama nema novih farmi, a postojeće farme se intenzivno gase. Od značajnog izvoza mlijeka došli smo do toga da su rafovi u dućanima puni mlijeka poljskih proizvođača, a ukoliko se dobro ne zagledate u deklaraciju na proizvodu može vam se dogoditi da u vašoj košarici završi sir od mlijeka u prahu.

Lice: Za mliječno govedarstvo izdvajaju se značajni poticaji, koji su ove godine i povećani.

Naličje: »Očigledno je da ovaj tržišni lanac u Srbiji ne funkcionira kako bi trebalo. Ima najviše poticaja, ali ima najlošije rezultate, što očigledno ukazuje da mjere ili ne targetiraju prave probleme ili se rješavaju na pogrešan način«, citat je iz materijala Gospodarske komore Srbije.

Lice: Poljoprivrednici mogu biti u sustavu PDV-a, a ako im je godišnji promet veći od osam milijuna dinara i moraju. Poljoprivrednici koji su u PDV-u imaju pravo na odbitak poreza kod nabave novih strojeva i druge opreme.

Naličje: Poljoprivrednici koji su u PDV-u, ako hoće u mirovinu ne mogu to učiniti dok ne izađu iz PDV-a. Da su »obični« poljoprivrednici ili vlasnici primjerice kozmetičkog saluna (nijedan posao ne potcjenjujem) u mirovinu bi mogli otići bez problema i ostati nositelji poljoprivredog gospodarstva ili poduzetničke radnje.

Z. V.

DSHV: Ekološki problem u Vajskoj, potrebno sustavno rješavanje

Demokratski savez Hrvata u Vojvodini primio je nekoliko obavijesti o ugrožavanju okoliša i zdravlja stanovnika Vajske (i okolnih sela Općine Bač). Najveći izazov koji se tiče zaštite okoliša ovoga kraja je višegodišnje, pa i višedesetljetno nekontrolirano spaljivanje guma, plastike i drugog otpada kako bi se iz njih ovim putem izdvojio metal (najčešće bakar) i prodao kao sekundarna sirovina.

»Po svjedočenju naših članova iz Vajske, ali i brojnih drugih stanovnika ovoga sela, spaljivanje se događa na više mjesta u ataru, dim je iznimno gust i iritirajuće neugodan, ostaje dugo vremena i gotovo onemogućuje disanje i uobičajen život. Vajštanci se opravdano boje za svoje zdravlje, istovremeno naglašavajući da se ovakvim aktivnostima dovodi u pitanje i imovina i poljoprivredne kulture. Dokaz toga su česte intervencije vatrogasaca. Ipak, praksa se uporno ponavlja. Time se, osim okoliša u selu, degradira i priroda, vode i cijeli ekosustav Prekograničnog rezervata biosfere Mura – Drava – Dunav u kojem se ovo područje nalazi«, navodi se u priopćenju koje potpisuju predsjednik DSHV-a **Tomislav Žigmanov** i predsjednik Mjesnog odbora DSHV-a u Vajskoj **Dario Bošnjak**.

DSHV ukazuje da je potrebno da se rješenju ovoga problema priđe sustavno i da se trajno eliminira ekološka opasnost, a istovremeno omogući stanovnicima Vajske koji se bave sakupljanjem sekundarnih sirovina da svoj posao nastave obavljati.

»Rješenje za to su strojevi koji mehanički odvajaju metal od materijala kojim je obložen, dakle bez termičkog obrađivanja – sigurno i neškodljivo. Ukazujemo da je, budući da je riječ o dobrobiti zajednice, koja se uz to nalazi u pograničnom području, moguće takav stroj nabaviti i uz pomoć sredstava Europske unije (pretpristupni fondovi), te uvesti princip dobre prakse edukacijom korisnika ovakvih strojeva«, dodaje se.

DSHV naglašava da se zanemarivanjem ovog velikog problema, ali i inzistiranjem za kažnjavanjem bez trajnoga rješenja, mogu pogoršati međunarodni odnosi u Vajskoj, te zbog toga poziva sve aktere – stanovnike Vajske, lokalnu samoupravu, policiju i vatrogasne službe na dogovor i žurno rješenje ovog problema.

Tribina DSHV-a u Novom Slankamenu

Demokratski savez Hrvata u Vojvodini organizirao je u ponedjeljak, 27. ožujka, u Novom Slankamenu, tribinu o poljoprivrednim poticajima Pokrajinske vlade,

u kontekstu nastavka »proljetnog karavana« razgovora i susreta vodstva stranke sa svojim glasačima i ostalim članovima hrvatske zajednice u mjestima diljem Vojvodine.

Tribina, na kojoj su sudionici bili iz Slankamena te ostalih mjesta, općina Inđija i Stara Pazova održana je u prostorijama Hrvatskog kulturno-prosvjetnog društva **Stjepan Radić**, a otvorio ju je predjednik Mladeži stranke **Marin Piuković**.

Zastupnik DSHV-a u Skupštini Srbije **Mirko Ostrogonac** govorio je o položaju i prilikama koje su Hrvati u Srbiji dobili na proteklom izborima, posebice izborom predsjednika stranke **Tomislava Žigmanova** na mjesto ministra, te dobijanjem jednog narodnog zastupnika. Pojasnio je i sam rad Skupštine, kao i mogućnosti izlaganja pojedinih pitanja od značaja za Hrvate u njoj.

U drugom dijelu tribine pomoćnik pokrajinskog tajnika za poljoprivredu, šumarstvo i vodno gospodarstvo **Mladen Petreš** govorio je o aktualnim natjecajima koje provodi Pokrajinsko tajništvo za poljoprivredu.

M. A. K.

Budimo solidarni s onima u potrebi

Fondacija za razvoj hrvatske zajednice u Srbiji *Cro-Fond*, ponukana dosadašnjim uspješnim akcijama prikupljanja donacija za potrebite hrvatske zajednice u Srbiji, u suradnji s Hrvatskim nacionalnim vijećem i Demokratskim savezom Hrvata u Vojvodini organizira novu akciju s ciljem da najveći kršćanski blagdan Uskrs učini radosnijim obiteljima u potrebi.

S nadom da će se i ovaj put pokazati osjećaj solidarnosti, kao i prethodnih nekoliko puta, Fondacija *Cro-Fond* poziva pravne i fizičke osobe, koje su u mogućnosti i žele pomoći, da svoju donaciju uplate na račun broj: 325-9500700045918-84 kod OTP banke, s naznakom »Donacija za socijalni program« do 9. travnja 2023. godine. Ostali podaci za uplatu su: Fondacija *Cro-Fond*, Preradovića 11, Subotica.

Nove dužnosti ministra Žigmanova

Ministar za ljudska i manjinska prava i društveni dijalog u Vladi Srbije **Tomislav Žigmanov** imenovan je za zamjenika predsjednika Vijeća Vlade za nacionalne manjine.

Vijeće za nacionalne manjine međuministarsko je tijelo kojim predsjedava predsjednica Vlade **Ana Brnabić** i bavi se pitanjem državne politike spram nacionalnih manjina.

Zadaci Vijeća su praćenje ostvarivanja prava nacionalnih manjina i stanje međunacionalnih odnosa u Srbiji, Vijeće predlaže mjere za unaprjeđenje pune i djelotvorne ravnopravnosti pripadnika nacionalnih manjina, prati ostvarivanje suradnje nacionalnih vijeća nacionalnih manjina s državnim tijelima, kao i tijelima Autonomne Pokrajine i jedinica lokalne samouprave, razmatra uvjete za rad nacionalnih vijeća nacionalnih manjina i predlaže mjere u tom području. Također, Vijeće prati ostvarivanje međunarodnih obveza Srbije u području ostvarivanja prava pripadnika nacionalnih manjina, razmatra međunarodne sporazume koji se odnose na položaj nacionalnih manjina i zaštitu njihovih prava u postupku njihovog

zaključivanja, razmatra nacрте zakona i drugih propisa od značaja za ostvarivanje prava nacionalnih manjina i o tome daje mišljenje Vladi i potvrđuje simbole, znamenja i praznike nacionalnih manjina na prijedlog nacionalnih vijeća nacionalnih manjina.

U Vijeću je i nekoliko ministara, te predsjednici nacionalnih vijeća.

Vlada Srbije donijela je Odluku i o obrazovanju Vijeća za praćenje provedbe preporuka Ujedinjenih naroda za ljudska prava, a za predsjednika je imenovan ministar

za ljudska i manjinska prava i društveni dijalog **Tomislav Žigmanov**. Zamjenik predsjednika Vijeća je državni tajnik u Ministarstvu za ljudska i manjinska prava i društveni dijalog **Rejhan Kurtović**.

Ostali članovi Vijeća i njihovi zamjenici su dužnosnici drugih ministarstava u Vladi Srbije, Stalne konferencije gradova i općina i Gospodarske komore Srbije. Kako je navedeno u Odluci Vlade Vijeće razmatra i prati provedbu preporuka koje Srbija dobija u procesu Univerzalnog periodičnog pregleda Vijeća za ljudska prava Ujedinjenih naroda.

Uskoro novi natječaj za prekograničnu suradnju

Ministarstvo regionalnog razvoja i fondova EU Republike Hrvatske uskoro će objaviti novi natječaj za Program prekogranične suradnje Hrvatska – Srbija, a u odnosu na prošlu godinu sredstva će biti uvećana i na raspolaganju će biti 525.000 eura.

Demokratski savez Hrvata u Vojvodini poziva sve hrvatske institucije i organizacije, župe, udruge da uspostave kontakt s mogućim partnerima iz Hrvatske i pripreme se za novi natječaj.

»Iskazujemo i ovom prigodom zadovoljstvo pozitivnim ishodom Programa koji je realiziran prošle godine. U međuvremenu smo djelovali i na jačanju kapaciteta DSHV-a kako bismo se uspješno pripremili za drugi poziv u okviru ovoga programa. U tom smislu DSHV, ključni zagovaratelj suradnje dvije države, ostaje na raspolaganju Ministarstvu regionalnog razvoja i fondova EU kada je u pitanju najavljeni novi poziv s uvećanim fondom koji iznosi 525.000 eura«, navodi se u priopćenju DSHV-a.

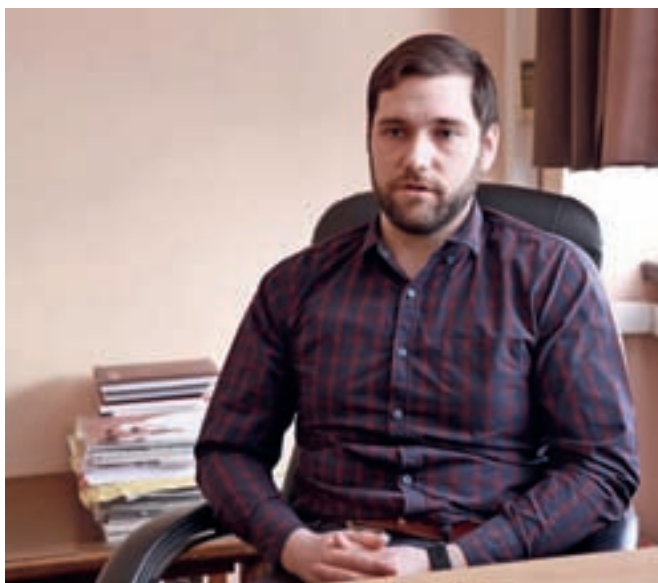
Kako se dalje navodi, ciljevi Programa koji je realiziran prošle godine postavljeni su tako da obuhvaćaju većinu područja u kojima dionicima iz Srbije financijske intervencije nije moguće osigurati na drugi način i iz drugih izvora. Na isti način su dionici odabirali i projektne aktivnosti.

»Na političkoj razini Program je osigurao i potaknuo umrežavanje dionika u dvije države, i to onih koji djeluju u pograničnom područjima, te jačanje međusobne suradnje i razumijevanja. Na institucionalnoj razini, vrlo smo u DSHV-u zadovoljni pozitivnim očitovanjima Ministarstva regionalnog razvoja i fondova EU i njihovom fleksibilnošću tijekom provedbe programa, a napose efektivnim financijskim menadžmentom tijekom perioda implementacije. Na regionalnoj i lokalnoj razini strateška potpora čelnika dvaju županija bila je ključna, ne manje od potpore načelnika općina. Prijašnja suradnja i njezini dobri rezultati bili su od ključnog značaja za nas. Institucije hrvatske zajednice u Srbiji, hrvatske udruge (mahom one iz područja njegovanja kulture) i Katolička crkva i njezine sastavnice na razini biskupija, župa i redovničkih zajednica pokazali su također značajan interes, ozbiljnost pri implementaciji projekata i, napose, financijskog upravljanja, uz vrlo značajne intervencije od strane HNV-a«, navodi se u priopćenju DSHV-a i dodaje da je Program bio dobar uvod u predstojeći prvi poziv u okviru EU Programa prekogranične suradnje Hrvatska – Srbija 2020-2027., ali je za potpuno sudjelovanje i šire pozitivne ishode potrebna značajnija prilagodba politika regionalne suradnje od strane Srbije, napose glede državnoga sufinanciranja projekata.

Rekordna sredstva za vojvođanski agrar

Iz pokrajinskog proračuna ove godine u poljoprivredu će biti uloženo više od 10 milijardi dinara. Prvi puta objavljen je natječaj za stočarsku proizvodnju

Proracun Pokrajinskog tajništva za poljoprivredu, vodoprivredu i šumarstvo ove godine iznosi 10,27 milijardi dinara, što je za 1,9 milijardi dinara više nego lani, a u postotcima povećanje iznosi 22,8 posto. Tijekom ove godine bit će objavljeno više od 30 natječaja za registrirana poljoprivredna gospodarstva, lokalne samouprave i ostale korisnike proračunskih sredstava. Registriranim poljoprivrednim gospodarstvima kroz više

natječaja bit će dodijeljeno 1,4 milijarde dinara. Trenutačno je za poljoprivrednike otvoreno osam natječaja.

»Sva sredstva koje dodjeljuje Pokrajinsko tajništvo za poljoprivredu, šumarstvo i vodoprivredu jesu sredstva koja se odnose na sufinanciranje, a njihova isplata se realizira tek nakon izvršenja investicije i dostavljanja dokumentacije i nakon toga se vrši povrat uloženog novca. Aplikacija dopušta da se tijekom prijave na natječaj dostavi predračun, a kada se donese odluka aplikant mora pristupiti realiziranju investicije i pravdanju sredstava koja se tek tada isplaćuju«, pojašnjava pomoćnik pokrajinskog tajnika za poljoprivredu, šumarstvo i vodoprivredu **Mladen Petreš**.

Prijava na natječaj nije komplicirana. Uz prateću dokumentaciju potrebno je još popuniti prijavi obrazac.

»Nije poljoprivrednicima problem dokumentacija ili sama prijava već je potrebno temeljito pročitati tekst pravilnika i samog natječaja. Mogu nas uvijek kontaktirati i dobit će dodatna pojašnjenja«, kaže Petreš.

Prvi puta poticaji za stočare

U odnosu na prijašnje godine, u ovogodišnjim natječajima za poljoprivrednike su osigurana sredstva za kupovinu priplodnih grla goveda. Kroz taj natječaj bit će dodijeljeno 150 milijuna dinara.

»Za kupovinu junica povrat je 70 posto, a za kupovinu nazimica 50 posto. Maksimalni iznos bespovratnih sredstava za junice po jednoj prijavi je dva milijuna dinara, a za nazimice milijun dinara bez PDV-a. Taj natječaj je otvoren do 18. travnja, a trebao bi pomoći obnovi stočnog fonda u Vojvodini. Znamo kakav je stočni fond i koliko moramo raditi da se poveća broj grla. Nije to samo važno zbog proizvodnje mesa ili mlijeka već i zbog stajskog gnojiva čija uporaba ima značajan utjecaj na kvalitetu zemljišta«, kaže Petreš.

Gradska ili ruralna područja?

Poljoprivrednici iz pojedinih naselja koja imaju status gradskog, a ne seoskog područja, kao što je slušaj sa salašima oko Sombora ili nekim rubnim dijelovima Subotice, gdje su nekadašnja salaška naselja priključena gradu ne mogu sudjelovati na natječaju za podršku mladima u ruralnom području, jer njihova gospodarstva nisu u ruralnom već gradskom području.

Uz ovaj novi natječaj Petreš izdvaja natječaj za mlade poljoprivrednike, odnosno natječaj za podršku mladima u ruralnom području.

»To je svojevrsni start up program za mlade koji su poljoprivredna gospodarstva registrirali od 1. travnja prošle godine, koji do sada nisu koristili nikakva poticajna sred-

stva. Planirano je 200 milijuna dinara, maksimalni povrat ide do 90 posto vrijednosti investicije, što je visok postotak, a do maksimalnog iznosa od 1,5 milijuna dinara. Ovdje postoji iznimka kada je riječ o realizaciji investicije. Mladim poljoprivrednicima isplata se vrši avansno, nakon potpisivanja ugovora, i to 75 posto ugovorenih sredstava, a nakon realiziranja i pravdanja i isplaćuje se preostali iznos. Natječaj je otvoren do 10. travnja, a sredstva se mogu koristiti za investicije u sektorima proizvodnje mlijeka, mesa, konzumnih jaja, voća, povrća, pčelarstvu i proizvodnji pečurki», kaže Petreš.

Takozvani natječaj za mreže protiv tuče stalni je natječaj Pokrajinskog tajništva, ali je ove godine uvjetima natječaja predviđena i kupovina mehanizacije. Tim natječajem obuhvaćeni su voćarstvo i vinogradarstvo i gajenje hmelja. Ukupan proračun po ovom natječaju je 80 milijuna dinara, povrat je od 60 do 70 posto, a maksimalni

iznos koji se može dobiti nešto iznad pet milijuna dinara. Natječaj je otvoren do 18. travnja.

Za natječaj za proizvodnju u zatvorenom prostoru, odnosno za plastičnu proizvodnju, bit će izdvojeno 90 milijuna dinara. Po prijavi se maksimalno može dobiti 2,31 milijun dinara, a iz tih sredstava može se financirati podizanje novih plastenika, kupovina folija za pokrivanje i sjenčenje, sustavi za navodnjavanje i prihranu, sustavi za zagrijavanje. Natječaj je otvoren do 7. travnja.

Navodnjavanje, pčelari i organska proizvodnja

Iz Pokrajinskog proračuna za nabavu opreme i sustava za navodnjavanje, kao i za zaštitu od mraza i korova ove godine planirano je 370 milijuna dinara.

»Kod sustava za navodnjavanje ovim natječajem nije pokriveno bušenje bunara, već kupnja opreme za navodnjavanje«, kaže Petreš.

Po jednoj prijavi maksimalno se može dobiti 21 milijun dinara. Kao i kod drugih natječaja, bespovratno se može dobiti od 60 do 70 posto prihvatljivih troškova investicije. Prijave na ovaj natječaj mogu se podnijeti do 18. travnja.

U tijeku su i dva natječaja za pčelare. Za nabavu pčelinjih društava i opreme za pčelarstvo bit će izdvojeno 30 milijuna dinara, a bespovratna sredstva su 60 posto, donosno 70 posto za neke posebne kategorije, od ukupne vrijednosti prihvatljive investicije. Mak-

simalni iznos koji se može dobiti je 350.000 dinara. Natječaj je otvoren do 7. travnja. Iz pokrajinskog proračuna financirat će se i investicije u pčelarstvu za podizanje konkurentnosti, odnosno kupovina opreme i uređaja za preradu, pakiranje i skladištenje meda. Za ovaj natječaj bit će izdvojeno pet milijuna dinara, bespovratna sredstva su od 60 do 80 posto, a maksimalni iznos je 300.000 dinara. Poljoprivrednici zainteresirani za ovaj natječaj prijave mogu podnijeti također do 7. travnja.

Organska proizvodnja na registriranim poljoprivrednim gospodarstvima bit će sufinancirana s devet milijuna dinara. Maksimalni iznos poticaja je do 800.000 dinara, odnosno 80 posto od prihvatljive investicije. Natječaj je otvoren do 18. travnja. Sredstva se mogu koristiti za nabavu mehanizacije, strojeva i opreme.

Z. V.

Obilježena 150. obljetnica rođenja biskupa Lajče Budanovića

Graditelj vjerskog i kulturnog života bačkih Hrvata

»Biskup Lajčo Budanović, ličnost iznimnih sposobnosti i strahovite energije, ostat će dostojanstveni svjetionik biskupima, svećenicima, redovništvu i vjernicima Subotičke biskupije. Napajan dubokom molitvom, zadužio nas je zadivljujućom radnom energijom. Biskup Lajčo Budanović oduševljava snagom koja ne poznaje strah ni pred čim«, istakno je katedralni župnik mons. Stjepan Beretić

U okviru Godine novog preporoda Hrvata u Srbiji i pod sloganom *Znam tko sam – Graditelj*, u Subotici je obilježena 150. obljetnica rođenja biskupa **Lajče Budanovića** (Bajmak, 27. III. 1873. – Subotica, 16. III. 1958.). Proslava ovog velikog jubileja započela je u nedjelju, 26. ožujka, svetom misom u katedrali-bazilici sv. Terezije Avilske, a nastavljena u ponedjeljak, 27. ožujka, u Velikoj vijećnici Gradske kuće svečanom akademijom. Na inicijativu Zavoda za kulturu vojvođanskih Hrvata program su zajednički organizirali ZKVH, Hrvatsko nacionalno vijeće, Subotička biskupija, Katoličko društvo *Ivan Antunović* i NIU *Hrvatska riječ*.

O biskupu i njegovom djelovanju

»Bogatu i višestoljetnu kulturnu povijest Hrvata u Vojvodini/Srbiji gradili su i grade brojni hrvatski velikani, kako u prošlosti tako i u sadašnjosti, a među njima je i biskup Lajčo Budanović«, istaknula je ovom prigodom u ime glavnog organizatora obilježavanja obljetnice v. d. ravnateljice Zavoda za kulturu vojvođanskih Hrvata **Katarina Čeliković**.

Ona je podsjetila na riječi svećenika **Lazara Ivana Krmepotića** o velikanu koji je ovih dana okupio ovdašnje Hrvate:

»Nastojanje Lajče Budanovića kao biskupa bilo je usmjereno da se kulturni rast svakog pojedinog naroda utka u živo tkivo svake župe, crkvene općine, tj. žive zajednice Božjeg naroda, ali i biskupije kao cjeline. U tom smislu Lajčo Budanović je daleki preteča misli pape **Ivana Pavla II.** koji je 1984. godine u Vatikanu osnovao Opću crkvu, Vijeće za kulturu, sa željom da se u svakom narodu i svakoj biskupiji i župi osnuje slično tijelo koje će njegovati tu prastaru vezu između Crkve i kulture«.

Ističući kako je biskup Budanović bio i ostao dio ne samo naše povijesti već i našeg života, ona je podsjetila kako su o njemu do sada organizirana dva skupa – 1983. i 2003. godine, o čemu svjedoče zbornici radova.

»No, stasaju nove generacije kojima želimo predstaviti biskupa Budanovića i njegovo djelo kako ne bi ostao tek u prošlosti, jer biskupovo djelo prerasta njegovo vrijeme, a

ako ga želimo nasljedovati, moramo ga i poznavati. Stoga ZKVH i hrvatski mediji objavljuju njegovu biografiju, zastupljen je u *Leksikonu podunavskih Hrvata – Bunjevaca i Šokaca*, priređujemo znanstvene kolokvije u mjestima izvan Subotice, digitaliziramo njegova djela kako bi bila dostupna široj publici, tematiziramo ga ove godine u listopadu na *Danima hrvatske knjige i riječi*, o njemu pišemo u *Godišnjaku za znanstvena istraživanja*, tiskali smo brošuru o njemu i njegovom djelovanju«, rekla je Katarina Čeliković.

Govoreći o biskupu Budanoviću i njegovom djelovanju, dr. sc. **Robert Skenderović** iz Zagreba, čiji su preci iz ovih krajeva, istaknuo je da je Lajčo Budanović jedan od pojedinaca važnih za opstojnost bačkih Hrvata, ali i za život Katoličke crkve u Vojvodini.

»Najvažnije je istaknuti da je po svome pozivu uvijek bio prvo katolički svećenik. Nakon generacije **Ivana Antunovića** i **Dene Dulića** nastupila su nova vremena. Već od 1900. godine, kao vođa našeg naroda istaknuo se svećenik **Pajo Kujundžić**, a uz njega su stasali tada mladi svećenici **Blaško Rajić** i Lajčo Budanović, koji je djelovao u Bačkoj na socijalnom, nacionalnom i vjerskom polju. I u Subotici, i u Novom Sadu, i u Baji ostavio je pozitivan trag svoga djelovanja, a bio je poznat i u Hrvatskoj«, istaknuo je Skenderović, dodajući kako je svako organiziranje bunjevačkih i šokačkih Hrvata u Bačkoj u to vrijeme od strane vlasti gledano kao prijetnja i nastojalo se to spriječiti.

»Ipak, upravo kroz aktivnosti Lajče Budanovića vidimo da su ovdašnji Hrvati tada imali snažan elan koji je bio nezaustavljiv, organiziranost zajednice razvijala se na brojnim razinama – kulturnoj, gospodarskoj, crkvenoj i svugdje možemo naći da je aktivno u životu zajednice djelovao Lajčo Budanović. Evo dva primjera; kao prvo, na kulturnom polju, znamo da je još kao kapelan u Baji 1911. godine bio prinosnik Matice hrvatske, povjerenik je bio dr. **Vranje Sudarević**. Bio je aktivan i na gospodarskom polju, naime jedno vrijeme je bio član uprave Zemljodilske štedionice.«

Kako je dalje naveo Skenderović »godine 1923. osnovana je Bačka apostolska administratura, a Lajčo Budano-

vić, tada župnik subotičke župe sv. Terezije, imenovan je prvim administratorom ove administrature sa sjedištem u Subotici. Godine 1927. Sveta Stolica ga imenuje i naslovnim biskupom cizamejskim te je posvećen za biskupa iste godine. U njegovo vrijeme građene su nove crkve, osnivanje župe, udaraju se temelji i osnivanja dječjačkog sjemeništa, današnjeg *Paulinuma*, a 1936. godine održana je prva Bačka sinoda u Subotici na kojoj je donesen 'codecs paciencis' važan za buduće uređenje dijeceze.

Istodobno, prema riječima Skenderovića, Budanović je znatno utjecao i na nacionalni život Hrvata u Bačkoj.

»Godine 1933. biskup Budanović je osnovao Maticu subotičku, instituciju koja je bila prožeta jasnom hrvatskom i katoličkom orijentacijom, a jedna od najvažnijih aktivnosti te institucije trebala je biti upravljanje osobnom

obliku komunističke vlasti, koja je u Katoličkoj crkvi vidjela prvenstveno političku prijetnju. Ne samo da se svugdje promovirao otvoreni, javni prijezir prema religiji nego su komunisti odmah po preuzimanju vlasti započeli progon i zatvaranje brojnih crkvenih lica, oduzimanje crkvene imovine, zatvaranje crkvenih udruga. Usprkos svemu, on je učinio sve da se ona pripremi za uzdizanja na čast biskupije pa se može reći da današnja Subotička biskupija počiva na njegovim temeljima«, naveo je Robert Skenderović.

Također je dodao kako je biskup Budanović govorio tri jezika (hrvatski, mađarski i njemački) i živo se zanimao za život svih naroda na prostoru Bačke apostolske administrature. Međutim, golem trud koji je ulagao u društveni i vjerski život nesumnjivo je ostavljao i fizičke posljedice.

zadužbinom Lajče Budanovića za koju je odmah počeo pripreme. U osnivanju zaklade omelo ga je izbijanje rata 1941., ali je već '42. dovršio i predao tadašnjim mađarskim vlastima osnovni list s oporukom kojom određuje osnivanje Zaduzbine biskupa Budanovića pod upravom Subotičke matice. Svrha te zaklade bila je 'promicanje humano-prosvjetnih potreba Slavena katolika na području Bačke, Baranje i Banata'. Vidi se da je Budanović ulagao puno truda u institucionalno organiziranje bačkih Hrvata s jasno izraženom katoličkom prisutnošću. Dakle, jačanjem katoličke vjere želio je i identitetski ojačati bačke Hrvate, ali jačanjem njihovog nacionalnog identiteta jačao je istovremeno i katoličku zajednicu u cjelini. Hrvatska zajednica u Bačkoj organizirala je tada niz događanja, a gotovo u svim važnijima sudjelovao je i biskup Budanović. Jedna od najimpresivnijih manifestacija održala se 1936. godine prigodom 250. obljetnice dolaska veće grupe Bunjevaca u Bačku, a biskup Budanović je bio njezin inicijator i tada je dao i čuvenu izjavu 'Bunjevci su vazda bili i virna dica svete Katoličke crkve i odličan ogranak velikoga hrvatskoga naroda'. Međutim, velike planove zaustavio je II. svjetski rat i ulaskom mađarskih snaga u Bačku stradali su brojni svećenici, među njima i mons. Blaško Rajić i Lajčo Budanović. No, 1944. godine on ponovno dolazi na čelo Bačke apostolske administrature. Međutim, tada pred njega dolazi novi veliki izazov u

Njegov nasljedni biskup **Matiša Zvekanović** napisao je kasnije »da je preuzvišeni gospodin Lajčo Budanović umro više radom nego dubokom starošću« te je sahranjen, prema vlastitoj želji, pored oltara Uznesenja Blažene Djevice Marije u crkvi sv. Terezije.

Lajčo Budanović je svojim predanim radom pripremio Bačku apostolsku administraturu za uzvišenje na razinu biskupije, koju je 1968. papa **Pavao VI.** proglasio Subotičkom biskupijom.

»Među bačkim Hrvatima, biskup Budanović ostat će upamćen kao čovjek koji je volio svoj narod, koji je za svoj narod patio i bio proganjan, ali je ostao ustrajan u toj ljubavi«, istaknuo je Skenderović.

Duhovni lik Budanovića

Dijecezanski upravitelj Subotičke biskupije mons. **Ferenc Fazekas** rekao je kako je biskup Lajčo Budanović bio prvi duhovni pastir novoosnovane Bačke apostolske administrature te kako je za biskupa zaređen 1. svibnja 1927. godine.

»Nakon strahota i rana I. svjetskog rata nije bilo lako obnoviti duhovni i crkveni život na našem području. Ipak je čitav svoj život, svoju biskupsku službu posvetio tome da predoči puku vjerske istine Katoličke crkve i učvrsti svoje stado u toj vjeri«, istaknuo je Fazekas.

O duhovnom liku biskupa Lajče Budanovića govorio je katedralni župnik, mons. **Stjepan Beretić**:

»Kao mlad svećenik službovao je u dvojezičnim i trojezičnim župama tadašnje Kalačko-bačke nadbiskupije. Kao bogoslov i poletan mlad svećenik nerijetko je optuživan i ispitivan zbog panslavizma. U Baji je pokrenuo Bajsku kršćansku čitaonicu čije djelovanje dugo nije odobrilo mađarsko Ministarstvo prosvjete i vjere zato što ju je smatralo panslavističkom ustanovom. I u Beregu je osnovao čitaonicu. Poticao je roditelje da školuju svoju djecu, pomagao je školovanje siromašne djece, u Novom Sadu se starao za siromašne radnike. Imao je 29 godina kada je kao novosadski kapelan napisao naš glasoviti molitvenik *Velika slava Božja*. U župnom domu sv. Terezije uredio je biskupsku kuriju, 1936. godine sazvao je prvu Bačku sinodu, kada je izdao i *Bački zakonik*. U njegovo je vrijeme podignuto nekoliko crkava i osnovano nekoliko župa. Jugoslavenske vlasti su bile protiv Budanovića jer su držale da je zadojen mađarskim nacionalnim duhom i da je privržen Mađarskoj. Toliko neprihvaćen, 10. veljače 1923. godine ipak je imenovan apostolskim administratorom, a 1. lipnja 1927. zaređen za biskupa. Budanović je, unatoč svemu, ostao čvrst i nepokolebljiv, odan svojim svagdanjim župničkim i općenito svećeničkim dužnostima«, naveo je Beretić, ističući kako je Budanović na čelu subotičke župe sv. Terezije bio 38, na čelu Bačke apostolske administrature 35 godina, te kako je kao biskup djelovao 31 godinu.

Njegove posljednje riječi, podsjetio je Beretić, zabilježio je pokojni somborski župnik, biskupov tajnik **Ivan Juriga**, a one su bile: »Sveti Josip je učinio svoje«.

»Biskup Lajčo Budanović, ličnost iznimnih sposobnosti i strahovite energije, ostat će dostojanstveni svjetionik biskupima, svećenicima, redovništvu i vjernicima Subotičke biskupije. Napajan dubokom molitvom, zadužio nas je zadivljujućom radnom energijom. Biskup Lajčo Budanović oduševljava snagom koja ne poznaje strah ni pred čim«, istakao je katedralni župnik mons. Stjepan Beretić.

O njegovoj važnosti za ovdašnje Hrvate

O važnosti lika i djelovanja biskupa Lajče Budanovića ovom su prigodom govorili i dužnosnici hrvatske zajednice u Srbiji, kao i Hrvatskoj.

Ministar za ljudska i manjinska prava i društveni dijalog u Vladi Srbije **Tomislav Žigmanov** istaknuo je ovom prigodom kako je kulturna, društvena i nacionalna povijest Hrvata u Vojvodini bogata, još uvijek nedovoljno istražena, te kako je Lajčo Budanović, vjerojatno najmarkantnija osobnost 20. stoljeća u hrvatskoj zajednici u Srbiji, povod da promislamo, ponovno valoriziramo i podvučemo crtu kada je u pitanju ono što baštinimo.

»U povijesti Hrvata na ovom području bilježimo, kao što je to kao predložak ponudio pokojni vlč. **Josip Temunović** nekoliko preporoda: Franjevački, koji se veže uz 18. stoljeće, preporod biskupa Ivana Antunovića koji se vezuje uz narodne preporode u drugoj polovici 19. stoljeća, preporod čiji je oslonac i kičma bio biskup Lajčo Budanović između dva svjetska rata, onaj koji je bio najkraći, ali čiji smo

mi danas baštinici koncem 60-ih i početkom 70-ih godina 20. stoljeća poznat kao *Hrvatsko proljeće*, i neka vrsta nastavka tih preporoda jesu događanja, procesi i ostvaraji unutar hrvatske zajednice koje bilježimo nakon demokratizacije društva u bivšoj Jugoslaviji, a napose u Srbiji nakon 2000. godine. U tom nizu koji je krhak u kontinuitetu imamo osobu koja povezuje s jedne strane nastojanja Ivana Antunovića i kao luč prenosi nama potonjima, napose na osobe koje će voditi *Hrvatsko proljeće* kao neku vrstu živog kontinuiteta i kada su u pitanju stremljenja, energija i ostvarenja«, rekao je Žigmanov.

Predsjednica Hrvatskog nacionalnog vijeća **Jasna Vojnić**, u duhu slogana pod kojim se obilježio ovaj jubilej, istaknula je kako je zapravo sâm biskup Budanović bio graditelj.

»Biskup Budanović bio je graditelj, sagradio je devet crkava, a slogan HNV-a danas, 150 godina nakon rođenja biskupa Lajče Budanovića jeste 'Znam tko sam – graditelj'. Mi u ovom trenutku imamo devet otvorenih gradilišta i još nekoliko u planu među kojima je Hrvatski školski centar. On nije naša ideja, to je ne samo ideja već i želja biskupa Budanovića. On je znao da bez odgoja i obrazovanja mladih neće biti napretka naše zajednice. Zbog toga je i bio sputavan. Zgrada koja je predviđena za ovaj centar u Ulici Matije Gupca ista je ona zgrada koju je biskup kupio i namijenio za našu školu. Ta ideja je ponovno pokrenuta 2011. godine, mi smo je preuzeli i vjerujem da će se ona, ako budemo slijedili biskupa u smirenosti, odmjerivosti, i ostvariti«, rekla je Vojnić.

Savjetnik u Središnjem državnom uredu za Hrvate izvan Republike Hrvatske s posebnim položajem za pitanja hrvatske nacionalne manjine u inozemstvu dr. sc. **Milan Bošnjak** ovom je prigodom podsjetio kako postoji velika potpora u Hrvatskoj aktivnostima koje se ovdje provode te istaknuo kako je tradicija bunjevačkih Hrvata iznimno važan dio ukupne hrvatske kulture i kako bez tog segmenta hrvatska kultura ne može biti cjelovita.

»U aktivnom kulturnom djelovanju uzori nam mogu biti oni koji su bili bolji od nas i koji su bili svjetlo u vremenu u kojemu su živjeli, a biskup Budanović je bez sumnje jedan od takvih ljudi«, rekao je on.

U okviru svečane akademije nastupili su kerske *kraljice* koje je pripremila s. **Silvana Milan**, zbor iz Bajmaka pod ravnanjem **Bele Anišića**, solistica **Aleksandra Ušumović** uz klavirsku pratnju **Viole Biró** i Katedralni zbor **Albe Vidaković** pod ravnanjem mo. **Miroslava Stantića**.

Uz već navedene, svečanoj akademiji, među ostalim, prisustvovali su generalni konzul Generalnog konzulata Republike Hrvatske u Subotici **Velimir Pleša**, savjetnik za obavljanje gospodarskih poslova i poslova manjina u Veleposlanstvu Hrvatske u Srbiji **Nikola Bajić**, zamjenik pokrajinskog tajnika za kulturu, javno informiranje i odnose s vjerskim zajednicama **Goran Kaurić**, članica Gradskog vijeća Grada Subotice zadužena za područje obrazovanja i kulture **Milanka Kostić**, predsjednik Katoličkog društva **Ivan Antunović** preč. **Josip Štefković** i ravnatelj NIU *Hrvatska riječ* **Ladislav Suknović**.

I. Petrekanić Sič

Petnaest godina od osnutka ZKVH-a

Za obljetnicu nova ploča i Dan Zavoda

Prije petnaest godina, 29. ožujka 2008. godine, Hrvatsko nacionalno vijeće u Srbiji, kao suosnivač, potvrdilo je odluku Skupštine Autonorne Pokrajine Vojvodine (od 10. ožujka 2008.) o osnutku Zavoda za kulturu vojvođanskih Hrvata. Tako je odlukom oba suosnivača osnovana prva profesionalna ustanova u području kulture hrvatske zajednice u Srbiji, koja se financira iz proračuna AP Vojvodine. Od ove godine će ovaj dan biti obilježavan kao Dan Zavoda za kulturu vojvođanskih Hrvata, a tim je povodom postavljena nova ploča s nazivom ove institucije i svečano otkrivena uz nazočnost predstavnika osnivača, hrvatskih profesionalnih institucija te Generalnog konzulata Republike Hrvatske u Subotici.

Vršiteljica dužnosti ravnateljice **Katarina Čeliković** rekla je kako ovim danom počinju pripreme za obilježavanje petnaest godina aktivnog djelovanja i rada ove ustanove koje je započelo, nakon osnivanja i ustrojavanja institucije, 1. siječnja 2009. I kako su započeli razgovori s drugih četiri nacionalnomanjinskih zavoda o zajedničkom obilježavanju petnaest godina rada sljedeće godine.

»Osjećam Zavod kao epicentar kulture Hrvata u Vojvodini i Srbiji, a to znači da je to Centar u kojemu, oko kojega i s kojim se okreću brojne aktivnosti i manifestacije«, rekla je te se zahvalila Demokratskom savezu Hrvata u

Vojvodini i njegovom aktualnom predsjedniku **Tomislavu Žigmanovu** koji je i sam sudjelovao u osnivanju i radu ustanove.

U ime pokrajinske tajnice za kulturu, javno informiranje i odnose s vjerskim zajednicama **Dragane Milošević** njezin zamjenik **Goran Kaurić** je pozdravio nazočne i rekao kako se ponosi što je 2008. bio dio pokrajinske skupštine kada je usvojena povijesna odluka o osnivanju pet zavoda. Poručio je kako se u radu trebaju »kao zajednica i kao institucije koje predstavljaju sve Hrvate u Srbiji snažnije, jače i smjelije obraćati Pokrajinskoj vladi sa svojim zahtjevima jer potrebe su velike«. Rekao je kako je produkcija hrvatske tri institucije velika i da su zbog toga potrebni i bolji uvjeti rada te da će i on osobno raditi na tome u Pokrajini.

Predsjednica Izvršnog odbora HNV-a **Karolina Bašić**, koja je čestitala obljetnicu i rekla kako je HNV ponosan na »vrlo uspješno, ustrajno i temeljno djelovanje Zavoda na očuvanju i razvijanju kulture Hrvata na ovim prostorima« i da će se i dalje truditi da budu podrška u tome.

Tajnik ZKVH-a **Josip Bako** podsjetio je na potporu Hrvatske u radu Zavoda, a konzul Generalnog konzulata Republike Hrvatske u Subotici **Ivan Rukavina** prenio je pozdrave veleposlanika Hrvatske u Beogradu **Hidajeta Bišćevića** i generalnog konzula u Subotici **Velimira Pleše** te je poručio kako je najvažnije biti vidljiv.

»Morate biti vidljiviji, a Hrvatska će i dalje podupirati vaš rad i nadam se da ćemo se sljedeće godine vidjeti u novim prostorima za koje se nadam da su još malo pa gotovi.«

Predsjednik Demokratskog saveza Hrvata u Vojvodini i donedavni ravnatelj ZKVH-a **Tomislav Žigmanov**, čestitajući obljetnicu podsjetio je kako je Zavod po odluci osnivača »osnovan radi očuvanja, unaprjeđenja i razvoja kulture hrvatske manjinske zajednice u Vojvodini, a temeljna je programska misija sadržana u radu na znanstvenim, stručnim, razvojnim i primijenjenim istraživanjima u području kulture vojvođanskih Hrvata, zatim menadžmentu i edukaciji u kulturi te u poticanju, organiziranju i priređivanju kulturne produkcije hrvatske zajednice u Vojvodini«.

Poručio je kako je od osnutka Zavod tako određenu programsku platformu od strane osnivača uspješno ostvarivao, a i danas je s velikim uspjesima nastavio ostvarivati »pronašavši uravnotežen odnos kako prema istraživanju i prezentaciji bogate kulturne i uopće povijesne baštine, tako i prema produkciji i podršci onome dijelu koji postoji u sadašnjosti u obliku kulturnog i umjetničkog stvaralaštva unutar hrvatskih udruga, ali i među pojedincima u području kulture.

J. D.

Službena uporaba jezika i pisma – ovisi o lokalnim samoupravama

I u jednoj i u drugoj državi ovo je pravo regulirano Ustavom i zakonima, ali iz dosadašnjih iskustava i saznanja vidljivo je kako su od ključne važnosti za ostvarivanje ovoga zakonom zajamčenog prava odnosi većine i manjina i stav lokalne vlasti prema njegovom ostvarivanju

Približavajući se kraju ovoga serijala tekstova kojima nastojimo usporediti prava Hrvata u Srbiji i Srba u Hrvatskoj, u ovome nastavku bavimo se temom službene uporabe jezika i pisma nacionalnih manjina.

I u jednoj i u drugoj državi ovo je pravo regulirano Ustavom i zakonima, ali iz dosadašnjih iskustava i saznanja kao i na temelju izjava odnosno stratezijskih dokumenata predstavnika manjina i manjinskih institucija vidljivo je kako su od ključne važnosti za ostvarivanje ovoga zakonom zajamčenog prava odnosi većine i manjina i stav lokalne vlasti prema njegovom ostvarivanju.

Hrvatska – loši i dobri primjeri

U godišnjem broju *Manjinskog Foruma*, koji izlazi uz potporu Savjeta za nacionalne manjine a u nakladi nevladine organizacije Institut *Stine* iz Splita, potpredsjednica Vlade Hrvatske za društvene djelatnosti i ljudska prava **Anja Šimpraga**, govoreći o Operativnim programima hrvatske Vlade za nacionalne manjine, istakla je i pitanje prava uporabe vlastitog jezika i pisma.

Ona kaže kako je prema izvješćima jedinica lokalnih samouprava ostvarivanje prava na ravnopravnu službenu uporabu jezika i pisma nacionalnih manjina na zadovoljavajućoj razini.

Međutim, ističe Šimpraga, u ostvarenju tih prava postoje značajne razlike i specifični izazovi u pojedinim sredinama.

»Tako je u Vukovaru Gradsko vijeće zaključilo da dostignuti stupanj razumijevanja među građanima, pripadnicima hrvatskoga naroda i pripadnicima srpske manjine jeste na razini koja omogućava suživot, ali da se nisu ostvarili preduvjeti za propisivanje kolektivnih prava pripadnicima srpske nacionalne manjine. Na žalost, s obzirom na rezultate popisa stanovništva, ovo pravo se vjerojatno neće ostvariti u bliskoj budućnosti, unatoč značajnom broju Srba u Vukovaru, koji ne mogu ostvariti sva svoja prava kao pripadnici nacionalne manjine«, kaže Šimpraga.

Ona navodi kako »nekoliko sredina lokalne vlasti nisu provele potrebne mjere za ostvarenje prava na korištenje vlastitog jezika i pisma«, a kao razlozi se navode »tehničke nemogućnosti ili nedostatak interesa pripadnika nacionalne manjine za korištenje ovog prava«. Ona smatra kako ovi tipovi razloga nisu ohrabrujući za pripadnike nacionalnih manjina.

S druge strane, »postoji niz lokalnih sredina, u kojima se propisana prava ostvaruju bez otpora, dapače uz potporu lokalnih vlasti«.

»Štoviše, imamo i primjere dobrih praksi u pojedinim sredinama posebice u Istri, gdje lokalne vlasti jamče ravnopravnu uporabu jezika i pisma čak i kada je udio pripadnika nacionalne manjine manji od udjela koji je propisan zakonom«, ističe Šimpraga.

U korijenu, dakle, neostvarivanja prava definiranih zakonom (pravo na službenu uporabu jezika i pisma imaju nacionalne manjine koji čine jednu trećinu stanovništva) ili pak ostvarivanja prava i kada za to ne postoje zakonski uvjeti jeste »spremnost lokalnih vlasti na suradnju oko poštivanja zakonom zajamčenih prava jednako u svim područjima«.

Ona ističe kako postoje pozitivni primjeri, osobito kada su u pitanju tzv. stare nacionalne manjine (poput talijanske i mađarske) gdje se između vlasti i nacionalnih manjina ostvaruju izvrsni rezultati, da postoje lokalne samouprave gdje se postupno rješavaju problemi naslijeđeni iz devedesetih kada je u pitanju srpska zajednica, ali da postoje i područja u kojima se »i danas pitanje srpske nacionalne manjine koristi u dnevno političke, usudila bih se reći, populističke svrhe, gubeći se iz vida da zajednički napredak ne može biti ostvaren bez razvoja društva, gdje će se svaki pripadnik osjećati ravnopravno, zaštićeno i sigurno«.

»Vjerujem da pravi put ka ostvarenju manjinskih pravi leži u procesu smanjenja tenzija, negativnih stereotipa i mržnje te ulaganju u izgradnju međusobnog povjerenja. Kada ostvarimo takvo društvo, pitanje opsega prava neće biti pitanje demografske matematike nego odraz činjenice da su vrijednosti poštivanja različitosti i suradnje

usađene u srca svih naših građana. U svakom slučaju, nakon analize popisa, ukoliko bude potrebno, razgovarat će se i o tome jesu li i u kom opsegu potrebni dodatni mehanizmi za osiguranje poštivanja manjinskih prava u narednom razdoblju», ocijenila je Šimpraga.

Srbija – pismo da, jezik ne

Hrvatski jezik i pismo u službenoj su uporabi u Srbiji na cijelom teritoriju Grada Subotice (Subotica s još 18 naseljenih mjesta), u tijelima i organizacijama Autonomne Pokrajine Vojvodine te u 11 vojvođanskih mjesta:

Stara Bingula (Grad Srijemska Mitrovica), Batrovci, Sot (Općina Šid), Sonta (Općina Apatin), Monoštor, Bereg, Lemeš (Grad Sombor), Stari Slankamen (Općina Indija) te Plavna i Bođani (Općina Bač).

Zakon o službenoj uporabi jezika i pisma predviđa da se nazivi mjesta, ulica i trgova, tijela i organizacija, prometni natpisi, upozorenja za javnost kao i drugi javni natpisi ispisuju i na jezicima i pismima narodnosti čiji su jezici i pisma u službenoj uporabi na određenom području. Međutim, kada su u pitanju natpisi na javnim pločama zakon se primjenjuje u najvećoj mjeri na području Grada Subotice (mada ni tu ne u potpunosti), dok se u nekim mjestima, premda je zakonom propisano, to ne čini godinama. Tako na ploče s hrvatskim nazivima mjesta ili institucija u Bođanima čekaju četiri godine, u Sotu i Ljubi jedanaest godina a u Monoštoru se već 15 godina čeka na ploče na hrvatskome za vrtić, školu i dom zdravlja. U Lemešu se ipak, nakon četiri godine čekanja, početkom veljače ove godine Statut Grada Sombora počeo primjenjivati te su ploče s nazivom mjesta na ulazu i izlazu iz njega zamijenjene. Tako na novim pločama uz naziv mjesta na srpskom i mađarskom: Svetozar Miletić, Светозар Милетић, Nemesmilitics, onedavno stoji i naziv na hrvatskome – Lemeš. No, Statut koji su vijećnici Skupštine grada Sombora usvojili 2019. još uvijek nije u potpunosti ispoštovan s obzirom na to da ploče u Lemešu na drugim državnim ustanovama kao što su škola, dom zdravlja... nisu i na hrvatskome jeziku.

U Strategiji službene uporabe hrvatskog jezika i pisma u Republici Srbiji od 2021. do 2026. koju je izradilo Hrvat-

ske nacionalno vijeće, ističe se kako »čak i tamo gdje su formalno uvedeni hrvatski jezik i pismo u službenu uporabu, nema instance koja bi ga primjenjivala«.

»Nasuprot razvijanju modaliteta ostvarivanja prava, na sceni je do danas češće bila inertnost«, navodi se u Strategiji te ističe kako najveći broj institucija u Srbiji umjesto primjene hrvatskog jezika i pisma pravi kompromis služeći se srpskim jezikom i latiničnim pismom.

Među ostalim, kao prepreke ostvarivanju ovoga prava u Strategiji se navode: osporavanja / dovođenja u pitanje samostalnosti i opstojnosti hrvatskog jezika u znanstvenim i stručnim krugovima, nedovoljna sredstva koje država

osigurava za ostvarivanje ovoga prava, neadekvatan odnos institucija koje su zadužene raditi sve kako bi se ta prava mogla konzumirati i ostvarivati na prikladan način, ali i činjenica da većina Hrvata u Srbiji srpski jezik navodi kao materinji, a svoju nacionalnu pripadnost povezuju s dijalektalnim govorima hrvatskog jezika.

U Strategiji se navodi i kako ostvarivanje ovoga prava nije u nadležnosti HNV-a već jedinica lokalne samouprave koje

bi trebale konkurirati za sredstva za ove namjene.

»Problem nastaje u činjenici da se ti natječajni isključivo odnose na jedinice lokalne samouprave, a nacionalnim vijećima je onemogućeno konkurirati na ta sredstva. Na ovaj način dolazi do velike netransparentnosti, jer ne postoje prikladni mehanizmi putem kojih bi se mogao vršiti monitoring trošenja tih sredstava niti vrednovati kvaliteta poduzetih mjera od strane jedinica lokalne samouprave. Problem postoji i u činjenici da vijeća za međunacionalne odnose, koja bi trebali izravno biti uključena u ovaj vid aktivnosti, u potpunosti ostaju po strani i ne mogu utjecati na konačne ishode«, navodi se u Strategiji.

U Strategiji HNV-a se kao strateški cilj navodi povećati opseg i kvalitetu ostvarivanja prava na službenu uporabu hrvatskog jezika i pisma a kao glavni ciljevi – osigurati preduvjete za primjenu prava u praksi (inicirati i pratiti provedbu prava) te povećati konzumiranje prava kroz osnaživanje i motiviranje za korištenje ovoga prava. Kao treći cilj navodi se kadrovsko osnaživanje, među ostalim i kroz upošljavanje većeg broja prevoditelja u prevoditeljsku službu.

Jasminka Dulić

Kroz serijal članaka podastrijeti ćemo pojedine aspekte zakonskih rješenja, institucija, društvenih normi i pokazatelja društvenog položaja od značaja za bolje razumijevanje položaja nacionalnih manjina kada su u pitanju Hrvati u Srbiji i Srbi u Hrvatskoj kao pripadnici nacionalne manjine.

Željka Vukov, predsjednica Udruge *Naša djeca*

»Budite uz našu djecu!«

Intervju vodila: Ivana Petrekanić Sič

Cilj nam je da informacija o obrazovanju na hrvatskom dođe do svakog roditelja. Kao novinarka već 19 godina pratim i obrazovanje i nikad nisam dobila konkretan odgovor na pitanje zašto ne upisati dijete u nastavu na hrvatskom. Nijedan roditelj se nije pokajao, naprotiv, dolazili su nam i zahvaljivali se što smo im svojedobno ukazali na prednosti ove nastave. Za ovih 21 godinu znam samo za dva slučaja da su se iz hrvatskog odjela prepisali u srpski i to je bilo zbog preseljenja, a mnogo ih je koji su prešli u hrvatski odjel

U ponedjeljak, 3. travnja, počinje upis u prvi razred osnovne škole, kada će se za nastavu na hrvatskom moći opredijeliti 22. generacija učenika koja ima mogućnost školovati se na svom materinjem jeziku. Podsjetimo, cjeloviti program na hrvatskom u osnovnim školama započeo je školske 2002./03. godine nakon što je usvojen Zakon o zaštiti prava i sloboda nacionalnih manjina, kojim se hrvatskoj nacionalnoj zajednici priznao status nacionalne manjine te stvorili uvjeti za otvaranje prvog odjela na hrvatskom jeziku u Srbiji.

Obrazovanje je jedno od četiriju područja za koje je zaduženo Hrvatsko nacionalno vijeće u RS, a osim ove krovne institucije Hrvata u Srbiji, za realiziranje nastave, uvjete školovanja, nastavne i izvannastavne aktivnosti, brinu i pojedine udruge, društva... Među njima je Udruga *Naša djeca* iz Subotice, osnovana 2006. godine upravo s ciljem promoviranja obrazovanja na hrvatskom jeziku. Jedna od osnivačica, a od kraja 2019. i njezina predsjednica je **Željka**

Vukov s kojom razgovaramo o ciljevima i aktivnostima Udruge, te obrazovanju na hrvatskom jeziku.

► **Udruga Naša djeca osnovana je 2006. godine, no ideja o njezinom osnivanju počela se razvijati kod nekolicine roditelja 2002., tj. upravo one godine kada je upisana i prva generacija učenika u nastavu na hrvatskom u Subotici. Kako je izgledao taj četvero-godišnji put od nastanka ideje pa do njezinog realiziranja?**

Priča o obrazovanju na hrvatskom započela je otvaranjem vrtića na hrvatskom jeziku *Marija Petković – Sunčica* 2001. godine u Subotici. Upisao se lijep broj djece i to je tada bio prvi vrtić u Srbiji na hrvatskom jeziku u kojem se radilo po programu **Marie Montessori**, a koji je bio u sklopu samostana, znači i katolički vrtić. Tada sam bila tamo odgojiteljica i vidjela sam oduševljenje roditelja, koji su shvatili da ako imamo vrtić, zašto se njihova djeca ne bi i školovala na hrvatskom. Ta tema oko obrazovanja na hrvatskom jeziku bila je prisutna i u politici naše zajednice. Nekoliko njih se aktiviralo i krenulo u realizaciju ideje o obrazovanju na materinjem i u školama, koja se na koncu i ostvarila. Naravno, ništa ne ide preko noći i to je bio jedan proces, a ideja je potekla od roditelja među kojima su bile i učiteljice i oni su pozivali roditelje, išli od kuće do kuće i objašnjavali kako bi to izgledalo. Tad još nisu postojali ni programi, nije bilo udžbenika na hrvatskom, zapravo nije bilo ničega. Ali postojalo je nešto čega, usudit ću se reći, danas nedostaje, a to je taj elan, ta želja, osjećaj za nacionalnom, vjerskom pripadnošću i uopće za obrazovanjem djece na hrvatskom, tj. materinjem jeziku. Kad se sve to razvilo, krenule su prve generacije, no roditelji, koji su kasnije bili i osnivači Udruge shvatili su da ne mogu puno toga uraditi, tj. ne mogu aplicirati na natječaje, pisati projekte ukoliko nisi registriran te se odlučilo i službeno osnovati udrugu.

► **Udruga je osnovana s ciljem promoviranja obrazovanja na hrvatskom jeziku u Srbiji, no tu je još pregršt drugih ciljeva...**

Misao vodilja je bila da se pokrene obrazovanje, s tim da je cilj bio raditi i na odgoju djece, na njihovim moralnim vrijednostima, na njegovanju identiteta, da znamo što smo, ali budući da znamo i gdje smo, da moramo znati poštivati druge budući da živimo u višenacionalnoj sredini. Među ciljevima je i njegovanje i očuvanje običaja, kulture, tradicije, razvijanje svijesti o ekologiji i drugim resursima kod djece i roditelja. Naime, Udruga je dugi niz godina, pogotovo na početku, šivala svoju bunjevačku nošnju koja je bila namijenjena manjoj djeci kako bi se mogli uključiti u razne izvannastavne aktivnosti ili neke tradicijske manifestacije. Naravno, tu je i njegovanje vjere i kršćanskih vrijednosti. Udruga je zapravo htjela biti isto što su obitelji, samo jedna veća, šira priča, da budemo tu jedni za druge. Tu bih istaknula rečenicu učiteljice **Ane Čavrgov** da je kod obrazovanja na hrvatskom u Srbiji bitan »trokut« kojeg čine Crkva – odnosno vjera, škola kao obrazovna ustanova i obitelj koja je polazna osnova za sve. Ako taj trokut funkcionira, onda funkcioniramo i mi kao zajednica. Ciljevi su se tijekom godina

širili i nadopunjavali, ali ono što je ostalo svih ovih godina jest obrazovanje. Mi kao udruga nismo mogli puno toga, nismo imali mogućnost, odgovarajućeg kadra, već tek kad je osnovano Hrvatsko nacionalno vijeće mogle su se pokrenuti neke stvari poput udžbenika, nastavnog osoblja. Zato smo se mi zadržali na onom što je nama dostupno i blisko.

► **Na čelu ste Udruge od kraja 2019. godine, ali da spomenemo ona važna imena zaslužna za početak obrazovanja na hrvatskom u Srbiji kao i djelovanje ove udruge tijekom svih ovih godina.**

Vodstvo udruge je 2019. preuzela jedna, da tako kažem, mlađa ekipa. Ljudi koji su osnovali ovu udrugu znali su što žele. Bila je to ekipa entuzijasta koji su najčešće radili i bez pohvale, jer nije uvijek bilo razumijevanja, osim jednih za druge. Tako ću navesti samo neka imena, tu je već spomenuta učiteljica Ana Čavrgov, dugogodišnja predsjednica Udruge **Nevenka Tumbas** i dr. **Slaven Bačić**, a ubrzo im se pridružio i **Mihajlo Mićo Skenderović**. Oni su bili pokretači Udruge, odnosno obrazovanja na hrvatskom jeziku. Postavili su temelje obrazovanja, radili s ljudima, objašnjavali im zašto je to dobro, organizirali izvannastavne aktivnosti, brojna putovanja, započeli suradnju s ljudima, udrugama iz Hrvatske, snimali promotivne spotove i filmove, promovirali zapravo ono što mi kao Hrvati u Vojvodini jesmo. Kada su shvatili da ne poznaju roditelje djece koja sada započinju školovanje, da nisu više u toj priči, rekli su da je vrijeme da se povuku, te je tada mlađa ekipa preuzela vodstvo Udruge. Oni su i dalje tu kao velika podrška i ako zatreba i pomoć, ali su željeli Udrugu prepustiti mlađima čija su djeca u nastavi, koji su upoznati sa svime što se tiče nastave i obrazovanja na hrvatskom.

► **Imate brojne aktivnosti, neke provodite samostalno, a jedan broj njih u suradnji s HNV-om te s udrugama/društvima koji se također bave obrazovanjem. Čime se isključivo vi bavite?**

Ono po čemu smo najviše poznati jesu ljetne škole hrvatskog jezika, kulture i duhovnosti koje se sada održavaju na Cresu i Prviću, a bilo je godina kad su bile održane i na Zaostrogu, Krku, Velom Lošinj. Prvi put se otišlo na more 2007., i moram spomenuti da je u toj generaciji bilo 27-ero djece i svih 27 obitelji je zajedno išlo na ljetovanje. To su momenti kada se obitelji, djeca zbližavaju, druže, to je ono što je glavni uvjet za naš opstanak. Kada je bila korona, a djeca su navikla na neke aktivnosti i tijekom ljeta, ljetnu školu smo održali u Horgošu, mjestu nadomak Subotice, te smo organizirali razne radionice po uzrastima i u manjim skupinama. Važno je bilo na neki način održati kontinuitet i sačuvati djecu. Iza Udruge stoje i brojni kratki filmovi (o vjeri, tradiciji, moralnim vrijednostima ili vezani za obrazovanje sa svjedočanstvima roditelja čija su djeca u cjelovitoj nastavi na hrvatskom te učitelja/nastavnika koji ju provode), te nekolicina spotova za promociju obrazovanja. Tu su najveći posao odradili Ana Čavrgov i naš dugogodišnji snimatelj **Srdan Simijanić**. U njima su sudjelovala djeca od vrtićkog uzrasta pa sve do starijih ljudi i mogu reći da smo na njih izuzetno

ponosni kao Udruga. Takve promotivne spotove emitiramo i sada kada je u tijeku kampanja za upis u prve razrede osnovne škole, ali smo u tom smislu aktivni mogu reći tijekom cijele godine, kroz razgovor i brojna svjedočanstva. Osim tih filmova radili smo i jedan serijal *Priča iz naslonjača* gdje smo, u suradnji s učiteljicama, čitali djeci priče ovdašnjih hrvatskih autora u nekom zanimljivom kutku, što je snimljeno također za vrijeme korone i sve je dostupno na našem Youtube kanalu.

► **Veliki je broj i aktivnosti koje provodite u suradnji s HNV-om te s Hrvatskim prosvjetnim društvom Bela Gabrić...**

Mi kao udruga puno toga ne bismo mogli iznijeti, ali Hrvatsko nacionalno vijeće je tu kao institucija koja brine o svemu što se tiče obrazovanja, a mi smo samo jedan kotač u cijeloj toj priči. S HPD-om *Bela Gabrić* surađujemo jer nam je isti cilj iako smo mi više fokusirani na vrtićance i osnovnoškolce, tj. na roditelje koji još uvijek umjesto njih odlučuju o obrazovanju. I s HNV-om i sa spomenutim društvom surađujemo kroz razne projekte i brojne događaje. Jedan od njih je svečani prijam prvašića, kada se svi budući školarci iz Subotice i okolnih mjesta okupe na jednom mjestu, upoznaju se, roditelji se druže. Naša udruga ih tada daruje simboličnim darovima, HNV bonom za školski pribor, a osigurava im i udžbenike. Tu je i sjajan program profesionalne orijentacije *Gdje poći sutra* koji se godinama unazad provodi s HNV-om koji je njegov nositelj. To je program za učenike sedmih razreda osnovne i trećih razreda srednje škole kojima se pomaže u odluci koju bi srednju školu ili fakultet mogli upisati. Putem projekata smo prije nekoliko godina za vrtiće na hrvatskom jeziku osigurali *Orffov* instrumentarij i *Montessori* zvona. Ima i onih koji su u planu u narednom periodu sve u cilju da uljepšamo i olakšamo rad našoj djeci. To je ujedno i našim sjajnim odgojiteljima, učiteljima i nastavnicima dodatni poticaj da još više daju, a i dobiju od djece. Što se tiče rada Udruge, istaknula bih da su svi koji su angažirani u njoj negdje drugdje zaposleni, a ovdje se daju isključivo zbog dobrobiti naše djece, a ne nekakvog osobnog interesa ili materijalne dobiti. Svi oni osjećaju potrebu i želju za to, doživljaju svog angažman isključivo kao doprinos i pomoć svojoj zajednici.

► **Za ovih 21 godinu otkako u Vojvodini postoji nastava na hrvatskom jeziku, te 17 godina djelovanja Udruge Naša djeca, mijenjao se broj učenika u ovoj nastavi (nekad je bio veći, nekad manji), iz godine u godinu su se poboljšavali uvjeti za njezino realiziranje (tu prije svega mislim na udžbenike, ali i na nastavno osoblje), povećavao se broj raznih pogodnosti. Koji je, po Vama, u svemu tome značaj HNV-a, Udruge Naša djeca, HPD-a Bela Gabrić? Gdje bismo bili danas, kada je obrazovanje na hrvatskom jeziku u pitanju, da nije bilo vas?**

Mislim da se ništa od svega ovoga ne bi realiziralo, ostalo bi sve samo na želji. Hrvatsko nacionalno vijeće i Odbor za obrazovanje su u proteklih godinama puno toga uradili po pitanju obrazovanja. U početku je bilo teško bez udžbenika, ali su se učiteljice snalazile. Koristile

su udžbenike iz Hrvatske, kopirale su razne materijale i zaista su se sjajno snašle u svemu tome. Sada kada su udžbenici tu, to je sasvim neka druga priča, radi se po planu i programu koji je u Srbiji, svi udžbenici su prevedeni, a zasluge za sve to idu HNV-u. Mi smo tu više kao potpora i za provođenje dodatnih aktivnosti vezanih za obrazovanje. Konkretno, mislim na razgovor s roditeljima, rad s djecom i promociju obrazovanja. Nekako smo uvijek, a tako je i danas, naglasak stavljali na informiranje roditelja i širenje informacija. U nastavi na hrvatskom u osnovnim školama ima oko 250 učenika, a isto toliko i u srednjim. Učenici iz ovih odjela postižu izvanredne uspjehe na raznih natjecanjima i to prije svega jer se u odjelima može raditi, to je ona prednost malobrojnih odjela, učitelji/nastavnici se mogu više posvetiti pojedinačno svakom učeniku, upoznati ga i prepoznati što je to što mu leži i u što treba ulagati. Također, i atmosfera tijekom nastave je sasvim drukčija, a tu se vraćam na taj odgoj koji dijete nosi iz kuće, iz crkve. Ako danas pogledamo stanje u obrazovanju, vidimo da na relaciji učenik-nastavnik nema poštovanja, razumijevanja, tolerancije. U hrvatskim odjelima se još uvijek zna tko je učitelj/nastavnik i nadam se da će tako ostati i dalje. Kada je u pitanju broj učenika u odjelima, moram spomenuti kako je prošle godine jedan tata izjavio kako mu je motivacija za to da upiše dijete u hrvatski odjel bila upravo to što što nastavu na hrvatskom jeziku smatra elitnom školom, gdje se u inozemstvu za tako što plaća da se s tobom posebno radi. On to ovdje ne samo da dobiva besplatno nego još i razne pogodnosti tijekom školovanja svog djeteta.

► **Za upis djeteta u nastavu na materinjem jeziku, u ovom slučaju hrvatskom, glavnu ulogu i odgovornost nose roditelji. Kod onih koji su odgojeni u vjerskom duhu, koji potječu iz obitelji gdje se oduvijek znalo i tako se i odgajalo svoju djecu da su pripadnici hrvatskog naroda i da im je Hrvatska matična domovina, sigurna sam da nema dvojbe oko toga upisati li svoje dijete u hrvatski odjel. Međutim, ima mnogo onih koji jesu katolici, koji su se oduvijek deklarirali kao Hrvati, ali te dvojbe ipak ima, a ima čak i izričite odluke da svoje dijete ne upišu u hrvatske odjele. Može li se na to utjecati? Ima li uopće načina da se promijeni mišljenje tih roditelja?**

Mislim da nema načina promijeniti mišljenje i zapravo nama i nije cilj nekom promijeniti mišljenje i njegove stavove. Nama je cilj da informacija o obrazovanju na hrvatskom dođe do svakog roditelja, a na roditeljima je odluka. Vrhunac kampanje traje od početka godine pa do kraja upisa, 31. svibnja, i u ovom periodu imamo roditeljske sastanke u okolnim selima, župama, KUD-ovima. Kad idemo na njih, uvijek se zapitamo što više govoriti, a da već nije rečeno nebrojeno puta? Treba li nekoga uvjeravati da je to dobro, ako već sam roditelj nije svjestan toga? A onda kad dođemo na roditeljski, tamo 70 posto novih lica, roditelji koje ne poznajemo, koji nemaju informacije o detaljima koji se tiču obrazovanja na hrvatskom, jer se jednostavno do tada nisu za to zanimali, a sada žele čuti sve. Tada zapravo vidim koliko je to važno, jer mislimo

da svih ovih 20 godina pričamo istu priču, ali generacije se smjenjuju, roditelji su novi. Roditelj koji prvi put upisuje dijete u školu, on zaista puno toga ne zna i zato su jako važni ti roditeljski sastanci. Nedavno smo imali jedan na kom je bio izuzetno lijep odziv roditelja i jedno od pitanja upućenih njima je bilo oko čega dvoje kada je u pitanju upis djeteta u hrvatski odjel. Na to je jedna mama odgovorila kako zapravo ni sama ne zna zašto toliko razmišlja o tome, ali nakon ovih informacija koje je sada dobila, više naginje ka hrvatskom nego ka srpskom odjelu jer puno toga nije znala. Tada smo shvatili da je jako važno da sve informacije dođu do roditelja. Činjenica je da je u seoskim školama u Đurđinu, Maloj Bosni i Tavankutu, gdje se odvija nastava na hrvatskom, jako veliki utjecaj okoline. Važno je što će reći susjed, ali to su stvari koje ljudi moraju sami sa sobom raščistiti. Ako znaš što si, tko si, ako vidiš da je to dobro, uradi po svom nahođenju, osjećaju. Također, tu su nacionalno mješoviti brakovi i tu volim reći da se zarad mira u obitelji i sloge u braku, trebaju složiti oba roditelja, ne treba vršiti pritisak. Kao novinarka već 19 godina pratim i obrazovanje i nikad nisam dobila konkretan odgovor na pitanje zašto ne upisati dijete u nastavu na hrvatskom.

► **Tome u prilog svakako ide činjenica da se, pretpostavljam, nijedan od tih roditelja koji su dvojili prilikom upisa, nije pokajao nakon što je njihovo dijete završilo školovanje na hrvatskom. Kao i to da je bilo dosta slučajeva da su se djeca iz srpskih prepisivala u hrvatske odjele, dok obrnutih slučajeva gotovo da nije bilo.**

Nijedan roditelj se nije pokajao, naprotiv, dolazili su i zahvaljivali se što smo im svojedobno ukazali na prednosti nastave na hrvatskom. Za ovih 21 godinu znam samo za dva slučaja da su se iz hrvatskog odjela prepisali u srpski i to je bilo zbog preseljenja, a mnogo ih je koji su prešli u hrvatski. Bilo je i slučajeva da su u nižim razredima išli u srpski, a potom prešli u hrvatski odjel zbog društva, odnosno zbog činjenice da su shvatili da tamo pripadaju. Još bolji primjer je da su djeca cijelu osnovnu školu pohađali nastavu na srpskom, a prilikom upisa u srednju, kada su oni odlučivali, opredijelili su se za odjel na hrvatskom. Upravo one izvannastavne aktivnosti, profesionalna orijentacija i dr. bili su poticaj djeci da žele biti tamo gdje pripadaju. Sve je to nama dokaz da radimo pravu stvar.

► **Majka ste četvero djece koja se sva školuju na hrvatskom jeziku – od vrtića pa do srednje škole trenutno, svojedobno ste radili u vrtiću u kojem se odgoj odvijao na hrvatskom, dugogodišnja ste urednica podlistka za djecu *Hrcko* u okviru tjednika *Hrvatska riječ*, čuvarica ste i njegovateljica običaja i tradicije bunjevačkih Hrvata otkako znate za sebe, budući da ste tako odgojeni, a sve to prenosite i na**

svoju djecu. Prava ste osoba za pitanje na koncu – zbog čega je važno upisati svoje dijete u nastavu na hrvatskom jeziku?

Prije svega želim najbolje sa svoju djecu. Važno je zato što znamo što smo i tko, znamo gdje pripadamo. Želim da odrastaju u zdravoj sredini gdje se mogu družiti, gdje mogu biti ono što jesu, da se ne moraju sramiti ni naše bunjevačke ikavice, niti svoje vjere, ni toga da igraju folklor... Ujedno vidim koliko se i na koji način radi s djecom i znam da će ovdje dobiti najbolje obrazovanje. Da će se s njima raditi i na onome čemu kao roditelj težim, a to je da ih jednog dana izvedemo na životni put kao odgovorne i moralne ljude. Znam da će sve to dobiti i tijekom nastavnih i izvannastavnih aktivnosti. Važno je da rastu zajedno, da jačaju zajedništvo, jer zapravo oni su budućnost naše zajednice. Možda je sve već milijun puta rečeno, a vidljivo će tek biti. Krajnja poruka i moto ovogodišnje kampanje za upis je »Složite kockice u odgoju vaše djece«, a ja volim dodati i – budite uz našu djecu!

Predstavljanje učiteljica budućih prvaša – Tanja Dulić

Rad i disciplina uz puno ljubavi

»Raditi u nižim razredima, s njima rasti, gledati kako se oblikuju kao ljudi i kako stasavaju je nešto divno«, kaže Tanja Dulić

Jedan od važnijih datuma u odrastanju svakog djeteta jeste 1. rujna, osobito kada prvi puta sjeda u školsku klupu. U ovom značajnom životnom koraku pomoći će mu prvenstveno roditelji, prijatelji i svakako učiteljica.

Mališane, odnosno sada već velike prvaše u OŠ *Ivan Milutinović* u Subotici, kada je u pitanju cjelovita nastava na hrvatskom jeziku, sačekat će učiteljica **Tanja Dulić**, koja svoje već »stare« prijatelje, četvrtaše ispraća u peti razred.

Temelji se grade na početku

Još uvijek pod dojmom velikih školaraca, učiteljica se raduje novoj generaciji s kojom će u naredne četiri godine rasti, stasavati i spremati se za život. Učiteljica Tanja ima višegodišnje iskustvo rada u školi, četiri godine je u

spomenutoj školi, a prije toga je 10 godina radila u OŠ *Vladimir Nazor* u Đurđinu gdje je predavala Hrvatski jezik s elementima nacionalne kulture, hrvatski jezik i srpski jezik kao nematerinji, te je radila i u višim razredima. No, kako je i sama rekla drugačije je iskustvo kada si nekome predmetni nastavnik, a drugačije je iskustvo učiteljice.

»Oduvijek sam htjela biti učiteljica, no, moram priznati i da mi je bio veliki izazov raditi s višim razredima. Iskustvo stečeno u radu s tinejdžerima je posebno i meni vrlo dragocjeno. Raditi u nižim razredima, s njima rasti, gledati kako se oblikuju kao ljudi i kako stasavaju je nešto divno. Ono što je meni jako važno kad uzimam prvaše, jeste da uz gradivo, koje je lagano, postavimo određena pravila ponašanja u školi i razredu. Svima je jasno da prvaši nemaju strpljenja sjediti na satu 45 minuta i onda preostalo vrijeme volim nadomjestiti s onim životnim stvarima«, priča učiteljica Dulić i dodaje: »Postavljamo temelje u razredu, disciplinu, pa i neke higijenske navike, jer oni ipak pola dana provedu u školi. Volim kod njih odmah na početku stvoriti takvu atmosferu da oni osjećaju blizinu prijatelja iz razreda. Njima je jako važan moment užine, zajednički obroci, tako da u našem razredu nema onih koji će ostati gladni. Ako se i dogodi da netko zaboravi ponijeti užinu, na početku ih podsjetim da međusobno podijele, a kasnije oni to rade samoinicijativno. To su, uz brojne druge sitnice, temelji za cijeli život. Vjerujem da im je to samo na osobnu izgradnju i da će možda baš upravo ta sitnica jednoga dana biti presudna kod odabira škole, zvanja, posla...«.

Odjel kao velika obitelj

Učiteljicu Tanju, kako pojedinci govore, prati glas da je stroga i da se kod nje znaju pravila, no, ona sama stoji iza toga i napominje kako je osobito kod prvaša izuzetno važna podrška i vodstvo. Kod nje se u razredu, kako je i rekla, voli i zna red. Djeca vole pomerati granice, ali isto tako i

vole znati što ih očekuje, a učiteljica naglašava kako se i oni sami osjećaju sigurnima kada znaju što se od njih očekuje.

»Ono što me sada s četvrtišima osobito veseli, što mi je satisfakcija, jeste kada vidim da ono što sam ih učila sada oni prenose na druge. Forsiram u razredu vršnjačku edukaciju, da oni jedni drugima pomognu, pojasne nešto što nisu razumijeli, jasno uz moj nadzor, ali sada su već veliki i to ne moram niti govoriti nego je dovoljno da se pogledamo. To je proces koji se stvara i sada ima efekta. Posebno mi je drago vidjeti kako oni jedni drugima objašnjavaju, pa znam tako često vidjeti i sebe u zrcalu, kada me imitiraju«, priča učiteljica.

Kroz razgovor dotaknuli smo se i brojnosti djece u odjelima, prijevoza i eventaulne dvojbe roditelja oko upisa u nastavu na hrvatskom jeziku. Iako mnogi govore o malim odjelima, kod učiteljice Tanje nije takvo stanje. U odjelu ih ima 18 učenika, a kako je naglasila i u onima koji su malobrojni se to ne osjeti jer učiteljice međusobno izuzetno dobro funkcioniraju i zapravo su na brojnim aktivnostima djeca skupa.

Kada je riječ o takozvanom izdvajanju, kojeg roditelji često navode kao izgovor, učiteljica Dulić je pojasnila:

»Moje iskustvo je da toga nema sve dok netko od odraslih ne kaže djetetu. Sve polazi od kuće, pa i to. Djeca su svugdje u svijetu ista, bez obzira na to što su ili kojim jezikom govore, oni imaju isti cilj – družiti se, igrati se, zbližiti se. Zato se u situacijama kada se djeca posvađaju i govori 'odrasli nemojte ih miriti', jer mi znamo napraviti problem i tamo gdje ga nema. Oni to sami riješe, jer im je važna igra. Škola je odgojno-obrazovna ustanova i osim gradiva uči ih i odgoju koje se treba nadovezati na ono već dobiveno kod kuće. E sad ako netko to nije odradio...«.

Također, učiteljica ima i sjajno iskustvo kada je u pitanju prijevoz djece.

»U našem odjelu imamo putnika, djece koja dolaze u školu s Čantavirskog puta i mogu reći da je organizirani prijevoz fantastično riješen, te da je to velika stavka i pomoć roditeljima. Kod nas u školi funkcionira i produženi boravak i ako trebaju, djeca imaju gdje pričekati«.

Možemo puno

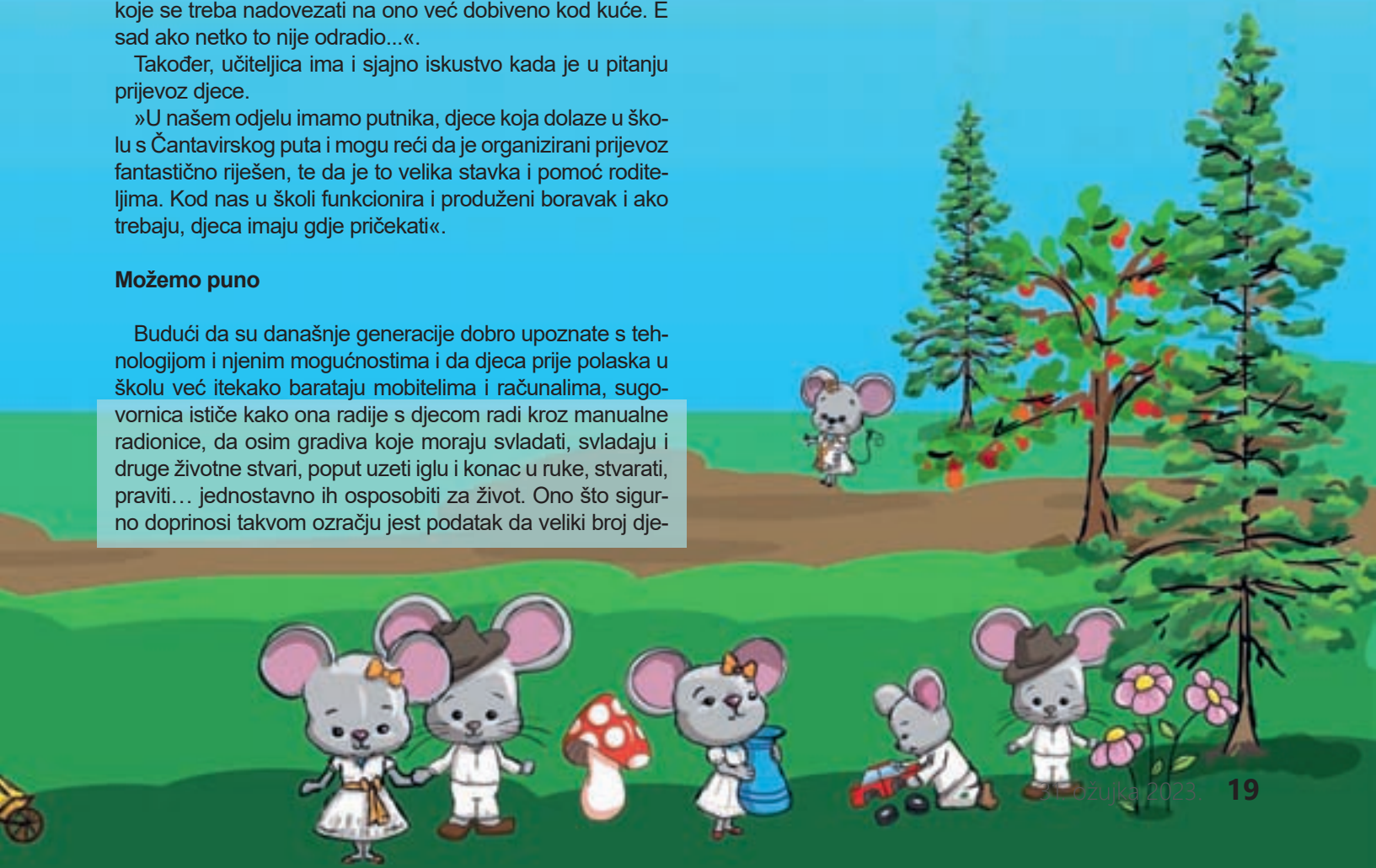
Budući da su današnje generacije dobro upoznate s tehnologijom i njenim mogućnostima i da djeca prije polaska u školu već itekako barataju mobitelima i računalima, sugovornica ističe kako ona radije s djecom radi kroz manualne radionice, da osim gradiva koje moraju svladati, svladaju i druge životne stvari, poput uzeti iglu i konac u ruke, stvarati, praviti... jednostavno ih osposobiti za život. Ono što sigurno doprinosi takvom ozračju jest podatak da veliki broj djece

ce u ovu školu dolazi iz susjednog vrtića u kom se radi po programu **Marije Montessori** i jednostavno se takav način rada naslanja na dobivene temelje.

O tome zašto upisati dijete u nastavu na hrvatskom učiteljica kaže:

»Budući da radimo po planu i programu Republike Srbije uz nacionalni dodatak i sat hrvatskog jezika je prilagođen programu, ne vidim neki razlog zašto ne upisati dijete u nastavu na hrvatskom jeziku. Uz kvalitetnu nastavu i posvećenost radu, tu su i brojna putovanja, druženja gdje se djeca susreću sa svojim vršnjacima, pa do financijskih pogodnosti poput udžbenika, bona za prvašiče, organiziranog prijevoza... Ne smatram to stvarima kojima se ljudi kupuju nego darovima kojima se djeci i roditeljima daje na važnosti, da znaju da su pripadnici zajednice i da samo skupa možemo biti još jači. Ne vidim nikakav razlog zašto se roditelji, pripadnici naše zajednice dvoje oko upisa. Mana i nedostataka ima svugdje, samo je razlika što pojedini roditelji hrvatske odjele promatraju pod lupom, dok u srpskima sve prolazi«, priča učiteljica Tanja i dodaje: »Zahvalna sam našoj zajednici što puno ulaže i radi i na našoj edukaciji. Tu prvenstveno mislim na odgojitelje i učitelje, nastavnike koji su u cjelovitoj nastavi. Smatram da mi je završavanje Lektorata na hrvatskom jeziku zaista puno pomoglo u mom usavršavanju, kao i brojne edukacije, programi organizirani od strane HNV-a, ljetne škole organizirane preko AZO-a Hrvatske i brojnih drugih, koji nas čine kompetentnijim osobama za dobrobit i razvoj naše djece«.

Ž. V.

Život u naseljima gdje žive Hrvati: Stara Bingula (VII.)

Dobri uvjeti za rad, ali ne i za život

»Zahvaljujući mjesnoj zajednici i mještanima, dom kulture je prije nekoliko godina okrećen iznutra. Sadašnji prostor posluži za krštenja i slavlja, ali nemamo sredstava za kompletnu adaptaciju«, kaže predsjednik mjesne zajednice Stare Bingule Emil Lazor. Osnovna škola Sveti Sava ima odjele od prvog do četvrtog razreda i pohađa ju jedan učenik

Stara Bingula je naselje u srijemskomitrovačkoj općini, smješteno na obroncima Fruške gore. Prema popisu iz 2011. godine bilo je 162 stanovnika. Prema nacionalnom sastavu iz 2002. godine u selu živi 30,52 posto Srba, 28,94 posto Hrvata, a preostalo stanovništvo čine Slovaci, Rusini, Jugoslaveni, Mađari... U posljednja tri popisa primjetan je znatan pad u broju stanovništva. Prema selu se kreće cestom (u koju skrećemo s tzv. Partizanskog puta na Fruškoj gori), krivudavom cestom i prvi pogled koji ugledamo su brojni voćnjaci. Stječe se dojam da u selu žive vrijedni mještani, što je i istina, ali uvjeti za život nisu idealni.

Bez vodovoda

U selu nema vodovoda. Mještani se opskrbljuju vodom iz vlastitih bunara. Kada trebaju zalijevati voće, dnevno

potroše i po nekoliko tisuća litara vode. U selu nema trgovine, poštanskog ureda, a i cestovna infrastruktura je dotrajala, iako se rupe na cesti često popravljaju. Na cesti s kolicima s unucima susrećemo mještanku **Sanju Poljaković** koja kaže da u Binguli najviše nedostaje ljudi.

»U Staroj Binguli živim od 1991. godine. Volim život na selu, ali je u odnosu na vrijeme kada sam se udala život danas puno teži. Nekada nas je bilo mnogo više. Bilo je i više djece i život je bio normalniji. Sad je život mnogo teži i sve je manje stanovnika. Selu najviše nedostaje vodovod i svi mještani imaju problema s bunarima koji prijete presušiti. Također, problem je što već pet godina nemamo trgovinu u selu. U nabavu idemo u susjedno selo Divoš ili u Srijemsku Mitrovicu. Domaće stanovništvo uglavnom se bavi voćarstvom, ratarstvom, povrtlarstvom i stočarstvom. Tko radi, taj ima od čega živjeti. Mi živimo od voćarstva. Gajimo šljive, breskve i kajsije. Ali u selu nema mladih i djece jer nema uvjeta za normalan život. Muž i ja živimo sa sinom i sa snahom, ali mislim da će i oni otići odavde. Imaju dijete od dvije i pol godine i on se ovdje nema s kim družiti. Proviđi vrijeme s nama i to je najstrašnije«, ističe Poljaković.

Bez mjesta za druženje

Seoski dom kulture nekada je služio za igranke i druženja. Danas je oronula zgrada koju su mještani prije nekoliko godina unutra uredili, okrećili i stavili stolove i klupe kako bi ga donekle osposobili za krštenja, svadbe i druga slavlja. No, potrebno je uraditi još dosta toga.

»Najpotrebnije nam je da se uradi vodovod. Postoje obećanja

Nekadašnja trgovina

 Crkva i Dom kulture

da će se to uskoro dogoditi, nadamo se da hoće. Zaslužujemo da imamo normalne uvjete za život, što i priliči ljudima u XXI. stoljeću. Ima se od čega živjeti na selu ali ovdje nema osnovnih uvjeta za život niti društvenog života. U selu nema kafića niti drugog mjesta za izlazak, pa onaj tko može i tko ima svoj auto, odlazi u izlazak u Srijemsku Mitrovicu ili u druge veće gradove. Seoski dom kulture je sada ruinirana zgrada. Uređen je samo unutra kako bi mještani imali barem neki prostor kada organiziraju slavlja. Problem je što i nema puno mladih. Svi koji mogu odlaze živjeti u veće gradove. Zato je u selu velik broj neoženjenih, i ja sam samac. Bavim se voćarstvom i od toga se može živjeti ali mlade žene ne žele živjeti na selu«, kaže mještанин **Anđelko Poljaković**.

U iščekivanju natječaja

Predsjednik Mjesne zajednice Stara Bingula **Emil Lazor** kaže da su osigurana sredstva za izgradnju vodovoda u selu i da bi radovi trebali početi u travnju. U okviru republičkog projekta razvoja širokopojasne infrastrukture u ruralnim predelima Srbije, u selu su završeni radovi na izgradnji interneta velike brzine. No, za adaptaciju doma kulture čekaju se bolja vremena.

»Dom kulture u Staroj Binguli nekada je služio za igranke i druženja, a sada nažalost propada. Puno bi nam značilo kada bi se adaptirao. Zahvaljujući mjesnoj zajednici i mještanima dom kulture je prije nekoliko godina okrećen iznutra. Sadašnji prostor posluži za krštenja i slavlja, ali nemamo sredstava za kompletnu adaptaciju. Potrebno je promijeniti crijep, staviti nova vrata i prozore i staviti novu fasadu. Čekamo natječaj na lokalnoj i višim razinama vlasti, kako bismo mogli osigurati sredstva za

Staru Bingulu su 15. ožujka posjetili ministar informiranja i telekomunikacije u Vladi Srbije **Mihailo Jovanović**, gradonačelnica Srijemske Mitrovice **Svetlana Milovanović** sa suradnicima i narodnim zastupnikom **Tomislavom Jankovićem** kao i generalni direktor *Telekoma* **Vladimir Lučić**. Tom prigodom školi su uručeni laptop i projektor.

Obišavši Staru Bingulu povodom završetka kapitalnog republičkog projekta ministar Jovanović je između ostalog istaknuo da je Stara Bingula najbolji pokazatelj namjere i odlučnosti Vlade Srbije da je svaka kuća, svako selo, svaki građanin, svaki učenik u Srbiji važan bez obzira u kom dijelu Srbije živi.

»Nije važno ima li škola ima pedeset, deset ili samo jednog učenika, kao što je slučaj u Staroj Binguli, važno je da omogućimo iste uvjete i prilike za sve naše građane«, izjavio je Jovanović.

te namjene. Od sredstava koje smo dobili na prethodnom natječaju od Grada Srijemska Mitrovica ogradili smo groblje i postavili kapiju. Ono što nam daje nadu da će se selo razviti u budućnosti je kupovina i izgradnja vikend kuća u blizini sela. Dolaze neki novi ljudi iz raznih krajeva Srbije, grade vikendice a raste cijena zemlje i nekretnina, što daje nadu da će i selo imati koristi od toga«, navodi Lazor.

U selu postoji Osnovna škola *Sveti Sava* koju pohađaju učenici od prvog do četvrtog razreda. Danas školu pohađa samo jedan učenik. Iz ovog mirnog pitomog Fruškogorskog mjesta, koliko god pruža idealne uvjete za rad pogotovo u voćarstvu, mladi svakodnevno odlaze zbog školovanja, posla, boljih uvjeta za život i bogatijeg društvenog života. Postoje obećanja da će se uskoro uvjeti za život promijeniti na bolje, ali je pitanje tko će ostati živjeti u selu. To je ono što najviše zabrinjava mještane Stare Bingule, poznatog voćarskog kraja koji pruža idealne uvjete za rad ali ne i za život.

S. D.

Skupilo se staro društvo

»Društvo s kojim sam bila na malom maturalcu opet sam vidjela na ovom velikom maturalcu i to mi je baš drago. Iako nismo svi bili na malom maturalcu, jer nisu svi išli u hrvatske odjele i u osnovnoj školi, većina jeste, tako da smo obnovili neka stara poznanstva. Sva mjesta koja smo obišli su divna i lijepo smo se proveli«, kaže maturantica Medicinske škole Rahela Šteković

Maturanti Gimnazije *Svetozar Marković*, Politehničke škole i Medicinske škole iz Subotice, koji nastavu pohađaju na hrvatskom jeziku, sa svojim razrednicima i profesorima te maturanti drugih škola koji su osnovnoškolsko obrazovanje pohađali na hrvatskom jeziku boravili su od 24. do 26. ožujka na maturalnom putovanju u Mostaru, u organizaciji Hrvatskog nacionalnog vijeća.

Drugi put u Mostaru

Voditeljica i organizatorica puta bila je predsjednica Odbora za obrazovanje **Nataša Stipančević**, koja je istakla da najveće zasluge za ovu uspješnu ekskurziju imaju njihovi domaćini iz Mostara koji su je u najvećem dijelu i financirali.

»HNV drugu godinu organizira veliki maturalac na ovoj destinaciji. Ovdje se osjećamo već kao domaći, a svakako da su za to zaslužni naši, mogu slobodno reći, prijatelji i dobročinitelji iz Mostara koji su nas i ove godine ugostili te izdvojili sredstva za nas 33 iz Subotice. Svaka ekskurzija nosi sa sobom posebnu čar i naravno da je svaka generacija priča za sebe. Imamo divne učenike, lijepo odgojene, a najveći dojam svaki puta mi ostavi međusobno druženje, sklapanje novih prijateljstva i svakako zajedništvo. Oni su jedna generacija i gdje god ih životni put odvede nadam se da će se sjetiti ovih divnih zajedničkih trenutaka, a meni je drago da smo mi, kao krovna institucija, dio njih«, izjavila je Stipančević.

Maturanti su posjetili znamenitosti Mostara, među ostalim, vrelo rijeke Bune, Stari most i Gimnaziju Mostar, a obišli su i crkvu sv. Jakova u Međugorju te na povratku sarajevsku Baščaršiju.

 Sarajevo

Ekskurzija za pamćenje

Dojmovi maturanata su više nego pozitivni. Ističu kako im je ovo bilo putovanje za pamćenje zbog dobroga društva, organizacije ali i atraktivnih lokaliteta koje su obišli.

Na **Nikolu Vujića**, učenika četvrtog razreda Gimnazije, najveći dojam ostavio je izvor rijeke Bune, a cijelo putovanje ocjenjuje kao izvrsno.

»Bilo nam je jako dobro, sve mi se sviđalo, ali bih izdvojio izvor rijeke Bune. Prvi put sam vidio takvo nešto. Nevjerojatno mi je da iz stijene izbija tolika količina vode. Priroda je ondje fenomenalna. U Mostaru sam već bio, ali sviđa mi se i taj grad. Smještaj u studentskom domu je bio jako dobar, rekao bih bolji nego u hotelu. Najmanje mi se sviđelo Sarajevo«, kaže maturant Gimnazije.

Učenica Medicinske škole **Rahela Šteković** ističe kako je ovo bilo putovanje za pamćenje i da joj je posebno drago što je cijela generacija išla skupa, tako da su se obnovila neka prijateljstva s malog maturanca, prije četiri godine, kada su također bili zajedno na ekskurziji.

»Društvo s kojim sam bila na malom maturalcu opet sam vidjela na ovom velikom maturalcu i to mi je baš drago. Iako nismo svi bili na malom maturalcu jer nisu svi išli u hrvatske odjele i u osnovnoj školi, većina jeste, tako da smo obnovili neka stara poznanstva i baš nam je bilo lijepo. Sva mjesta koja smo obišli su divna, a posebno mi se sviđelo što nas je vodila Nataša jer se jako trudila da nam na što zanimljiviji način priča o lokalitetima koje smo posjećivali. Bila je ovo ekskurzija za pamćenje«, svjedoči Šteković.

Maturant Politehničke škole **Dario Vojnić Hajduk** na ekskurziju ima samo jednu zamjerku – kaže, bilo bi bolje da je trajala duže.

»Maturalac nam je bio jako dobar. Sve mi se sviđelo, od društva, znamenitosti koje smo obišli, smještaja, hrane... Možda bih izdvojio Mostar kao nešto što mi je ostavilo najveći dojam. Jako mi se sviđio grad i rado bih se vratio ondje. Nisam nikada bio na toj strani, pa mi je možda zbog toga bilo tako sve interesantno. Jedino što bih promijenio u ovoj ekskurziji je broj dana koji smo bili, volio bih da je trajala duže«, priča Vojnić Hajduk.

I ove godine učenici su boravili u Studentskom domu *Dompes* u Mostaru za što je najveći dio sredstva osigurala Hrvatska demokratska zajednica BiH, kao i gradonačelnik Mostara **Mario Kordić**, zahvaljujući suradnji predsjednika Mladeži Demokratskog saveza

Hrvata u Vojvodini **Marina Piukovića** i predsjednika Mladeži HDZ-a BiH **Mate Lončara**.

J. D. B.

 Izvor rijeke Bune

Slučaj Marina Gorjanca iz Berega

Može li poljoprivrednik u PDV-u u mirovinu?

Napunjenih 65 godina života i skoro 44 godine staža trebali bi biti dovoljni uvjeti za odlazak u mirovinu, ali u slučaju Marina Gorjanca nije tako

O Marinu Gorjancu, poljoprivredniku iz Berega, pisali smo u rubrici *Naši gospodarstvenici*, kao o poljoprivredniku kojem je prvom u Srbiji odobren IPARD program za podna skladišta. O Marinu pišemo ponovo, ali sada je to priča o tome kako bez obzira na to što je napunio 65 godina i više od 40 godina staža ne može u mirovinu. Odbili su njegov zahtjev u Somboru, a onda ga potvrdili i u Novom Sadu. Problem je u tome što je njegovo poljoprivredno gospodarstvo u PDV-u.

Odlučno NE administracije u PIO Fondu

Godine starosti potrebne za odlazak u mirovinu, a prema zakonu to je 65 godina, Marin Gorjanac napunio je 10. rujna, prošle godine.

»To je vrijeme kada u ratarstvu ima najviše posla, godina je bila znate i sami kakva, robe nema, pritiska dugovanja sa svih strana. I tako prođe rujna, prođe i listopad, i u studenome sam krenuo s prikupljanjem dokumentacije kako bih podnio zahtjev za mirovinu. Ukupno 12 dokumenata, uvjerenja i rješenja morao sam dostaviti, među njima i podatke o osobnoj zaradi, potvrdu evidentiranja u PDV, izvod registra obveznika PDV-a. Kada su 2012. godine vršili kontrolu, Porezna uprava utvrdila je da je iznos prihoda mog poljoprivrednog gospodarstva toliki da moram ući u sustav PDV-a. Dostavio sam svu dokumentaciju PIO Fondu, predao i čekao mirno rješenje«, priča Marin koji kada se zbroji rad u seoskoj zadruzi, osiguranje po osnovu registriranog poljoprivrednog gospodarstva i od 2013. godine kao nositelj poljoprivrednog gospodarstva u sustavu PDV-a ima skoro 44 godine staža osiguranja.

Kako Rješenje o mirovini nije stizalo, Marin se osobno raspitivao u somborskoj Filijali Fonda PIO. »Pravnik koji

me je primio odmah mi je rekao da će moj zahtjev za mirovinu biti odbijen. I još mi je pojasnio da u šifrniku djelatnosti ne postoji poljoprivrednik u sustavu PDV-a«, kaže Marin. On pojašnjava da poljoprivrednici u sustavu PDV-a imaju PIB, ali nisu registrirani u Agenciji za privredne registre.

Ono što mu je rečeno usmeno, potvrđeno je i u Rješenju koje je stiglo na kućnu adresu početkom ove godine. Odbijen je njegov zahtjev za mirovinu, a to Rješenje potvrdila je i pokrajinska Filijala Fonda PIO kojoj se žalio.

Ni poljoprivrednik, ni poduzetnik

Rješenjem koje je Gorjancu stiglo iz Novog Sada, a u koji smo imali uvid, potvrđeno je Rješenje somborske

РЕПУБЛИЧКИ ФОНД ЗА ПЕНЗИЈСКО
И ИНВАЛИДСКО ОСИГУРАЊЕ
ДИРЕКЦИЈА ФОНДА
ОДЕЉЕЊЕ У НОВОМ САДУ
Житни трг број 3, Нови Сад

Број досијеа: 41-ДО-50077
Број решења: 01-02/181.10-50077
Датум: 08.03.2023. године

РЕШЕЊЕ

*****
Жалба се одбија.

Образложење

*****
Када је у питању предузетник пољопривредник не може се утврдити право на старосну пензију са даном испуњења услова као обичном пољопривреднику из члана 13. Закона (члан 14. став 6)), ни као предузетнику из члана 12. став 1. тачка 1)

Filijale Fonda PIO. Kako je navedeno u obrazloženju, budući da je u pitanju poljoprivrednik poduzetnik »ne može se utvrditi право na starosnu mirovinu s danom ispunjenja uvjeta kao običnom poljoprivredniku, ni kao poduzetniku« i još se navodi kako se право na mirovinu ostvaruje poslije prestanka osiguranja. U prijevodu to znači da bi Marin Gorjanac, da je »običan« poljoprivrednik nositelj registriranog poljoprivrednog gospodarstva, mogao otići u mirovinu bez toga da odjavljuje svoje gospodarstvo. Isti slučaj bio bi i da je Marin Gorjanac »običan« poduzetnik, jer bi u mirovinu mogao otići bez toga da odjavljuje svoju poduzetničku radnju ili je prenese na neku drugu osobu.

Nelogičnosti, a sve po zakonu

Poljoprivrednici, nositelji registriranog poljoprivrednog gospodarstva po odlasku u mirovinu mogu (ali ne moraju) ugasiti gospodarstvo ili ga prenijeti na drugu osobu, ali u tom slučaju neće im biti isplaćena zaostala dugovanja za poticaje uz obrazloženje da se nemaju kome uplatiti. Ali ukoliko poljoprivrednik koji je ugasio svoje gospodarstvo ima dugovanja, kao što je primjerice odvodnjavanje, morat će dugove platiti. Poljoprivrednici, iako plaćaju zdravstveno osiguranje, nemaju право na plaćeno bolovanje, što nije slučaj kod zaposlenih.

U međuvremenu Marin i dalje redovito plaća mirovinski i doprinos za zdravstveno osiguranje. Kaže, sve obveze su izmirene i ne postoji ni dinara duga.

»Kada bih prestao plaćati obveze, čak i jedan dan da kasnim s plaćanjem, platio bih kaznu. Pooštreno je to od početka ove godine i čim se kasni s plaćanjem slijedi novčana kazna, a ako se kašnjenje ponovi slijedi blokada na šest mjeseci. Kako ja sad da kažem neću više plaćati, planiram otići u mirovinu«, pojašnjava Gorjanac paradoks svog slučaja i postavlja logično pitanje hoće li on ikada moći u mirovinu.

Marin Gorjanac nakon odbijanja zahtjeva za mirovinu ima mogućnost žalbe Upravnom sudu. Druga mogućnost je da izađe iz PDV-a i zahtjev za mirovinu podnese kao nositelj registriranog poljoprivrednog gospodarstva. U tom slučaju bez problema bi otišao u mirovinu bez obveze da, makar i na dan, odjavljuje svoje gospodarstvo.

U istoj situaciji kao ovaj bereški poljoprivrednik bit će i drugi poljoprivrednici u sustavu PDV-a kada steknu uvjet za mirovinu. Većina poljoprivrednika u sustavu PDV-a su mlađe generacije, ali i oni će jednog dana steći uvjet za mirovinu, te će, ukoliko se ovaj problem ne riješi, imati iste muke kao i Marin Gorjanac.

Je li bilo još ovakvih slučajeva i kako se mogu riješiti da poljoprivrednici ostvare право na mirovinu ako ispunjavaju uvjete, a da ne moraju gasiti gospodarstva koja su u sustavu PDV-a, pitali smo Republički fond za mirovinsko osiguranje, no do zaključenja ovog teksta odgovor nismo dobili.

Z. V.

Naši gospodarstvenici (CXXXIX.)

Ne razumiju nas ni otkupljivači ni država

Obitelji Firanj iz Nenadića dnevno isporučiti oko 600 litara mlijeka. Krenuli su prije 18 godina, ali trebalo je izdržati mnogo toga da bi konačno farma stala na svoje noge

Obitelji **Pavla Firanja** iz Nenadića, salaša kraj Sombora, poljoprivreda je posao koji se prenosi s generacije na generaciju. Od poljoprivrede su živjeli Pavlov djed i otac, a uz Pavla danas je u ovom poslu sin **Petar**. Djeda **Miju** ne pamti, ali pamti priču kako je djed još prije Drugog svjetskog rata otkupljivao mlijeko po salašima. Roditelji **Franja** i **Janja** ostali su na salašu, živjeli su skromno, selili se po tuđim salašima, ali su ostali i onda sredinom prošlog stoljeća kupili svoj salaš, na kome su Firanji i danas, i jutro pol zemlje. Pavle nije imao dileme kada je stvarao svoju obitelj, odlučio je ostati i baviti se poljoprivredom.

»Moji su držali nešto malo stoke, a ja sam se sa suprugom **Anom**, koja je također iz ovih salaša, odlučio ozbiljno baviti mliječnim govedarstvom. Počeli smo s nekoliko grla, a poslije 2000. krenuli smo s intenzivnijom proizvodnjom, da bismo 2004. godine ušli u program izgradnje farme i nabavu junica iz inozemstva«, pojašnjava Pavle razvoju proizvodnje.

Punoljetsvo obiteljske farme

Kada se 2004. odlučio za izgradnju farme i uvozne junice, kaže bilo je to vrijeme kada su i mliječare i država imale volje pomoći stočarima.

»Iskoristili smo poticaj od 50 posto i uz to uzeli bankarski kredit. To smo uložili u izgradnju farme. U to vrijeme i mliječara *Somboled* ulagala je u primarnu proizvodnju, ali mi nismo ušli u taj program već smo išli samostalno. Trajalo je duže, ali smo izgurali. Nije bilo lako. Dočekala nas je 2008. godina, svjetska gospodarska kriza, kamate na kredite otišle su gore, euro je otišao gore, a cijena mlijeka je pala. Bili su to ozbiljni problemi, pa smo čak morali prodati i nešto mladih grla. Tu smo malo posustali, ali smo se uvijek dizali«, kaže Pavle i pojašnjava da je u vrijeme kada su oni prelazili na farmski uzgoj muznih grla politika mliječara bila takva da se išlo na što veći broj grla, dok je malim proizvođačima s nekoliko krava koji su mlijeko predavali na otkupnim mjestima prijetilo gašenje proizvodnje.

Hrana

Gospodarstvo Pavla Firanja svake godine silira oko 10 hektara kukuruza. Sami proizvode i kukuruz, soju, suncokret, pšenicu i ječam za proizvodnju što se također iskoristi za ishranu na farmi. Za prodaju ostane tek nešto malo, da se pokriju troškovi uloženi u sjetvu. Na farmi se godišnje potroši oko 100 tona hrane.

To ih je potaknulo da izgrade farmu i povećaju broj mu-
znih krava, a uz to svakodnevne obveze su iste, držalo
se 10 ili 30 krava. S tom razlikom što više grla traži i više
hrane i posla oko njih.

»U međuvremenu smo opremili farmu, kupili izmuzište,
stroj za čišćenje. Sada dnevno imamo oko 600 litara mli-
jeka. Do 2010. godine mlijeko smo prodavali *Somboledu*,
ali somborska mljekara nije u to vrijeme imala razumijeva-
nja za nas proizvođače, pa smo prešli u subotičku *Mlekaru*
koju je kasnije preuzeo *Imlek*. Ne možemo reći da je sjajno,
ali isplata mlijeka je na vrijeme, trenutno je i cijena bolja
nego u *Somboledu*«, kaže Firanj i osvrće se na poremeća-
je na tržištu prošle jeseni kada je krenuo uvoz, kako kaže,
mlijeka lošije kvalitete nego onoga iz domaće proizvodnje.

Upozoravali su tada proizvođači da je to loš potez za
domaću proizvodnju, ali nitko ih nije slušao, ni otkupljiva-
či, ni država. Za 18 godina koliko radi farma Pavle kaže
kako je više bilo loših nego dobrih godina.

»Najteže je bilo na početku, ali izgleda da smo bili do-
voljno uporni. Odustati nismo razmišljali, nismo imali neku
drugu mogućnost, jer u vlasništvu imamo samo 20 hekta-
ra zemlje, a s tim se baviti klasičnim ratarstvom nije mo-
guće. Tek prije sedam-osam godina počeli smo dobivati
državnu zemlju u zakup. Dok te zemlje nije bilo, hranu koja
nam je nedostajala morali smo kupovati, a cijene su bile u
velikom disbalansu, ovisno od godine do godine. Sada je
lakše kada možemo proizvesti svu potrebnu hranu, ali nije
idealno. Državna zemlja se stočarima daje na 10 godina i
mi smo sada na polovini tog zakupa, ali ako zemlja ode u
restituciju mi možemo ostati na njoj još tri godine, a poslije
toga ne znamo gdje možemo dobiti drugu zemlju. Možda
u Stanišiću, Aleksi Šantiću, što je 30 kilometara udalje-
no od našeg gospodarstva. Gubimo vrijeme po odlasku
i dolasku, povećavamo troškove proizvodnje. Uz to takve
njive su daleko za izvoz stajnjaka, koga mi imamo i koji je
zemlji prijeko potreban«, kaže Firanj.

Uz državnu zemlju ovo gospodarstvo sada proizvodi
dovoljno hrane za farmu. Olakšanje je i što više nema
kredita, koji su se morali vraćati bez obzira na to ima li
novca ili ne.

Isplativa, ali nesigurna cijena

Farma Firanj za mlijeko trenutano dobiva s PDV-om 78
dinara. Ta cijena bila je do veljače, a koliko će biti ispla-
ćeno za ožujak još ne znaju.

»Problem je što oni nama nisu službeno digli cijenu,
osnovna cijena ostala je 38 dinara, ali su jesenas kada
je bilo problema s mlijekom dali razne poticaje i tako smo
stigli do 73 dinara, bez PDV-a. Dakle, službena cijena je
38 dinara, a sve preko toga ovisi od njihove dobre volje
hoće li isplatiti ili ne«, kaže Pavlova supruga Ana, koja je
ravnopravno uključena u posao.

S trenutnom cijenom koju dobivaju Firanji kažu da
se proizvodnja mlijeka isplati, ali bi sigurniji bili kada bi ta
cijena bila i službena.

Ove godine poticaji po muznom grlu trebali bi biti s
25.000 povećani na 30.000 dinara, ali problem je što ka-
sne.

»Mi plaćamo tri službe – osnovnu selekcijsku službu,
Veterinarski institut u Somboru, fakultet u Novom Sadu
za uzorkovanje i izdavanje HB brojeva. To se mora re-
dovito platiti, a poticaji po grlu stignu kada stignu«, kaže
Pavle.

Iako je najavljeno da će poticaji za mlijeko ove godine
biti 15 dinara po litri, Pavle Firanj kaže da će, i ako bude
tog povećanja od pet dinara po litri, oni to osjetiti tek u
svibnju, jer se poticaji po litri isplaćuju kvartalno. Do po-
lovice travnja se podnose zahtjevi, a isplata je najranije
u svibnju.

»Mislim da država ne bi trebala kasniti u isplatama,
tim prije što mi ne smijemo kasniti s našim obvezama,
naročito gospodarstva koja su u PDV-u. Nama se ništa
ne oprašta, već se ako dugujemo odmah ide u prinudnu
naplatu«, kaže Pavle.

Nesigurnost je problem u stočarskoj proizvodnji, a bez
mliječnih krava nema ni teladi ni uzgoja bikova. »Ministar-
stvo poljoprivrede posljednjih godina nikada nije ispošto-
valo ono što je govorilo. Prije sedam-osam godina jedan
ministar je uspio za šest mjeseci isplatiti sva dugovanja,
ali onda u drugom mandatu više nije bio ministar. Vlasnici
mljekara se stalno mijenjaju, ne znamo koje su njihove
namjere, nitko od njih ne dolazi kod nas proizvođača da
čuje što su naši problemi, da razgovaramo o ozbiljnijim
investicijama. Jedino što nam pomažu pozajmicama kod
plaćanja zakupa državne zemlje«, kaže Pavle.

O natječajima Ministarstva i Pokrajine Pavle ima svoje
mišljenje i ne upušta se u to. Uz to, kaže s 19 muznih grla
oni se tretiraju kao veliki za te natječaje, već se upućuju
na IPARD što je komplicirano i zahtjevno.

Usprkos svemu, obiteljski posao nastavlja i sin Petar,
čija je mlada obitelj ostala na salašu.

»Završio sam srednju veterinarsku i jedino mi je žao
što nisam završio i fakultet, veterinu ili stočarstvo, pa bih
sam mogao i liječiti stoku na farmi. Mislim da bi se u po-
ljoprivredi politika trebala voditi tako da se svima koji žele
raditi omogućiti da napreduju, a ne samo velikim proizvo-
đačima«, kaže Petar koji i sam ima registrirano poljopri-
vredno gospodarstvo.

Povećanje broja muznih grla priča je za neku dalju bu-
dućnost. Ono što sada žele je ulaganje u same objekte
kako bi uvijek za rad bili lakši.

Z. V.

Poziv za Liru naivu 2023.

SUBOTICA – Hrvatska čitaonica Subotica i Bunjevačko-šokačka knjižnica *Ivan Kujundžić* pri Katoličkom društvu *Ivan Antunović* Subotica upućuju poziv za 21. susret hrvatskih pučkih pjesnika pod nazivom *Lira naiva* 2023. Zainteresirani pjesnici trebaju poslati 3-5 svojih (neobjavljenih) pjesama koje mogu biti pisane standardnim hrvatskim jezikom ili ikavicom (bunjevačkom ili šokačkom), a bit će objavljene u zbirci izabranih stihova. Pokrajinski susret pjesnika *Lira naiva* 2023. bit će održan 16. rujna 2023. godine u Podcrkavlju (Hrvatska). Pjesme i prijavu (s kraćom biografijom te fotografijom/portret), u wordu, treba poslati do 1. svibnja 2023. na adresu: Hrvatska čitaonica, Bele Gabrića 21, 24000 Subotica ili putem elektroničke pošte na adresu: katarina.celikovic@gmail.com. Detaljnije informacije mogu se dobiti putem telefona broj +381/64-659-07-52.

HGU Festival bunjevački pisama

NATJEČAJ
za skladbe koje će biti izvedene na
23. FESTIVALU BUNJEVAČKI PISAMA

Festival će biti održan 24. rujna 2023. u Subotici. Temeljna svrha ovoga festivala je promocija i popularizacija nove bunjevačke pisme i poticaj svima, a osobito mladima kako bi sami pridonijeli očuvanju i unapređenju kulturne baštine svoga roda i naroda.

PROPOZICIJE NATJEČAJA:

1. Tekst i glazba trebaju predstavljati život i običaje bačkih Bunjevaca – Hrvata;
2. Tekst pjesme mora biti pisan ikavicom ili ije-kavicom;
3. Pjesma može imati 3 ili 4 strofe;
4. Dužina pjesme je od 3 do 5 minuta;
5. Note (melodija, akordi) i tekst treba dostaviti u 2 primjerka;
6. Uz tekst i melodiju obvezno dostaviti i demo snimku;
7. Radovi prethodno ne smiju biti izvođeni (pre-mijerno izvođenje);
8. Jedan autor može dostaviti najviše 3 skladbe;
9. Primljeni radovi se ne vraćaju;
10. Radovi se šalju pod šifrom, a rješenje šifre (ime, prezime i adresa autora i kontakt telefon) mora biti u posebnoj, zatvorenoj kuverti;

11. Nakon odabira najboljih radova, stručna komisija će autore izvijestiti o rezultatima;

12. Festival se organizira isključivo na volonterskim principima, te se radovi neće honorirati;

13. Autor skladbe koja je odabrana za izvedbu na festivalu samim njezinim slanjem daje svoj neopozivi pristanak da se skladba studijski snimi, izda na nosaču zvuka, video zapisu radi popularizacije festivala i objaviti putem društvenih mreža.

Natječaj je otvoren od dana objavljivanja do 31. svibnja 2023.

Skladbe slati na adresu:

- Vojislav Temunović, Skerlićeva 17 24000 Subotica,

- HGU FBP, Jo Lajoša 4/a 24000 Subotica;

mail: hgu.fbp@gmail.com

s naznakom: ZA 23. FESTIVAL BUNJEVAČKI PISAMA

.....

KORIZMENI PROGRAM U TAVANKUTU HKPD "Matija Gubec" Galerija Prve kolonije naive u tehnici slame

27. III. 2023.

USKRŠNJA RADIONICA ukrašavanje pisanica slamom

18 sati - Galerija Prve kolonije naive u tehnici slame

31. III. 2023.

OTVORENJE USKRŠNJE IZLOŽBE

18 sati - Galerija Prve kolonije naive u tehnici slame

1. IV. 2023.

KRIŽNI PUT BICIGLAMA

- Sveta misa u 8 sati (Župna crkva Presvetog Srca Isusovog)

- 8:30 sati, polazak ispred župne crkve.

Ophod u okviru projekta "Tavankutski i kutjevački križevi KRAJPUTAŠI", u organizaciji OŠ "Zdenka Turković" i HKPD "Matija Gubec" iz Tavankuta.

3. IV. 2023.

OTVORENJE USKRŠNJE IZLOŽBE

Vestibil gradske kuće u 18 sati.

Svoje radove izlažu članice slamarskog odjela HKPD "Matija Gubec" i članovi likovnog odjela HKC "Bunjevačko kolo."

Skupština Hrvatskog prosvjetnog doma u Somboru, Ivan Ivković Ivandekić gradonačelnik Subotice

25. ožujka 1955. – *Somborske novine* pišu da se dramska i korska sekcija HKUD-a *Vladimir Nazor* (Sombor) pripremaju za proljetne nastupe po okolnim mjestima. Društvo također planira kupiti projektor.

26. ožujka 1946. – *Hrvatska riječ* piše o prvoj redovnoj godišnjoj skupštini Hrvatskog prosvjetnog doma u Somboru, koji je nastao 1945. spajanjem Bunjevačkog kola i HKD-a *Miroljub*. Tajnik **Ivan Bošnjak** održao je govor

o prošlogodišnjem radu društva. Istakao je »da su nedostaci i propusti u radu HPD nastali zbog toga, što je došlo do nesuglasica i sukoba između pojedinih dijelova društva«. Naglasio je da je »spor između mlade i stare generacije uzeo širi zamah, tako da je to mnogo škodilo razvitku i napretku društva«. Predložio je osnivanje novih sekcija: fiskulturne, šahovske, zadrugarske i sekcije narodnih sveučilišta. Skupštini je prisustvovao delegat kulturno-prosvjetnog vijeća grada Sombora **Rade Dodić**. Na koncu je reizabrana stara uprava društva.

27. ožujka 1932. – *Subotičke novine* pišu da je Bunjevačko divojačko društvo (Subotica) priredilo 20. ožujka (na Cvjetnu nedjelju) u sali Pučkog kruga (*Népkör*) lijepo uspjelu predstavu *Legenda*.

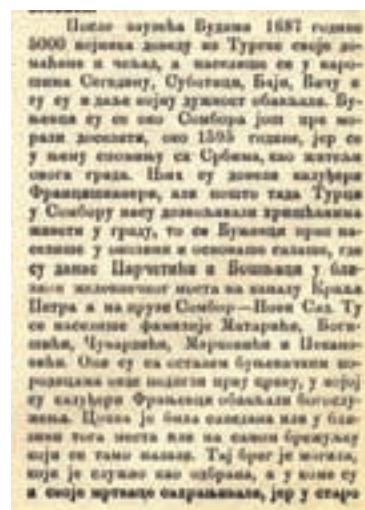
28. ožujka 1939. – *Hrvatski dnevnik* piše da je 26. ožujka u prostorijama Hrvatskog doma u Somboru održana treća godišnja skupština Hrvatskog pjevačkog i kulturnog društva *Miroljub*. Društvo je je 1938. imalo 50 članova. Do ožujka 1939. broj članova se povećao na 300. Pjevačka sekcija je imala više uspjelih javnih nastupa, od kojih je najznačajniji bio nastup na proslavi 50-godišnjice

župe Kohač u Osijeku, gdje je *Miroljub* dobio prvu nagradu. Društvo je osnovalo i diletantsku sekciju, koja je održala nekoliko kazališnih predstava pred somborskom publikom. Izabrana je nova uprava: predsjednik **Antun Matarić**, dopredsjednik **Fabijan Hajduković** (gradski veterinar), tajnik **Franja Strilić**, blagajnik **Franjo Mata-rić**, pročelnik pjevačke sekcije **Franjo Bošnjak** i pročelnica bunjevačke dobrotvorne zadruge **Klara Strilić**.

29. ožujka 1933. – *Obzor* piše da je 28. ožujka u Suboticu stigla odluka bana Dunavske banovine, po kojoj se inž. **Ivan Ivković Ivandekić**, bunjevačko-hrvatski rodoljub i bivši prvak Hrvatske seljačke stranke, imenuje za gradskog načelnika Subotice.

30. ožujka 1939. – *Hrvatski dnevnik* piše da je 29. ožujka redarstveni referent **Mladen Prodanović** osudio **Josipa Vukovića Đidu**, vođu bunjevačkih Hrvata i bivšeg narodnog zastupnika, na 350 dinara globe ili 7 dana zatvora, zato što je pojedincima u gradskoj kući rekao: »Vi ste oni, koji ste dobili za izbore (1938.) krvavim načinom novac iz fonda za osiguranje protiv leda, i taj ste novac dobili iz općinske blagajne za korteške svrhe od komesara Jurića, te ćete zato odgovarati«.

31. ožujka 1934. – *Glas naroda* (Sombor) donosi članak učitelja **Save Kanurića** o ranoj povijesti somborskih Hrvata (Bunjevaca). Tu, između ostalog, piše: »Bunjevci su se oko Sombora još prije morali doseliti, oko 1595. godine (...) Njih su doveli redovnici franjevci, ali pošto tada Turci u Somboru nisu dozvoljavali kršćanima da žive u gradu, to su se Bunjevci prvo naselili u okolini i podignuli salaše, gdje su danas **Parčetići** i **Bošnjaci** u blizini željezničkog mosta na kanalu Kralja Petra (Veliki bački kanal – primj. V. N.) i na pruzi Sombor – Novi Sad. Tu su se naselile obitelji **Matarići**, **Bogišići**, **Čuvarđići**, **Markovići** i **Pekanovići**. Oni su sa ostalim bunjevačkim obiteljima ovdje podignuli prvu crkvu, u kojoj su redovnici franjevci obavljali bogoslužje«.

Deset godina *Bunjevačkog Puta križa*

Zdrava zauzetost, pasionsko umjetničko stvaralaštvo i obnova kulturne baštine

Najprije valja reći kako je *Bunjevački put križa* nastao kao inicijativa laika – odvirujućeg svita ovdašnjih Hrvata, pred korizmu 2013. godine, kreativno se naslanjajući na tragove nekih aktivnosti oko programa *Pasionska baština* u Hrvatskoj, s kojim je Zavod za kulturu vojvođanskih Hrvata ostvario kreativnu suradnju nekoliko godina ranije. I takva je ostala – neformalna, no vremenom je poprimila značajke pravoga pokreta!

U proteklih 10 godina profilirao se kroz afirmaciju nekoliko autentičnih ciljeva. Kao prvi, jest da se nanovo, a osobito u vrijeme korizme, među ovdašnjim Hrvatima i katolicima svestranije aktualizira i dublje kontekstualizira Muka Isusa Krista ne bi li se, približena na suvremeniji način, snažnije osvijestila njezina ne samo veličina nego i značaj patosa koji ona ima za vjernike. Kao drugo, važnim su se činili i napor da se tematika muke Gospodina opredmeti u djelima umjetnosti, kako bi se ovi relativno zatomičeni segmenti sakralne umjetnosti danas, osobito u hrvatskom kulturnom prostoru u Vojvodini, nekako oživjeli.

Kao treće, nastojala se graditi jedna zdrava zauzetost za ono što se smatra vlastito i vrijedno – tijekom susreta i rada okupljeni ne govore ni o kome ništa negativno nego se na vidjelo iznose sadržaji pozitivnih oznaka te čine zajednički napor ka samozatajnom djelovanju s konkretnim pozitivnim ishodom i to posve anonimno, bez isticanja pojedinaca.

I kao četvrto, djelatno se zauzimalo da se različitim istraživačkim i interpretativnim praksama ukaže na vrijednosti posve marginalizirane i relativno zanemarene, a gdje gdje čak i zapuštene, materijalne kulturne baštine vezane uz vjernike Katoličke crkve koja se odnosi na križeve krajputaše – važno kulturno naslijeđe čiji smo baštini, te da se njihovom obnovom oni i sačuvaju od daljeg propadanja. Naime, ova je naša baština, kako je na to lijepo ukazala prof. povijesti umjetnosti **Ljubica Vuković Dulić**, stvorena kao posljedica ukorijenjene religioznosti lokalnog stanovništva na način postavljanja križeva na otvorenom prostoru. Najviše je bila rasprostranjena u vremenu s konca XIX. i početka XX. stoljeća i predstavljala je materijalna znamenja za vjerske obrede, molitve i kontemplaciju izvan sakralnih objekata (crkava i kapela).

Dobro medijsko komuniciranje i novi artefakti

Isprva se okupio jedan značajan broj ljudi koji su htjeli odvojiti dio svojega vremena za angažiranje u gore navedenim sastavnicama aktivnosti. Umjetnici – fotograf **Augustin Juriga** i crtač **Ante Rudinski** – svoja su umijeća

Kopilovićev križ. Foto: A. Juriga

usmjerili na stvaranje opusa na temu Muke: Augustin je napravio fantastično uspješni serijal fotografija križeva krajputaša, koji su okupljeni u jedinstvenu cjelinu od 16 fotografija pod nazivom *Bunjevački putovi križeva*, koja je postala i putujućom, a Ante je u tehnici tuša nacrtao, prvi među bunjevačkim Hrvatima, sve postaje Puta križa. Oni su artefakti postali sastavni dijelovi knjige *Bunjevački Put križa*. Zahvaljujući naporima pokojne č. s. **Mirjam Pandžić** oživljen je i stari način pjevanja tijekom moljenja Puta križa, a **Vojislav Temunović** ga je notno zabilježio.

U tiskovinama na hrvatskom u Vojvodini – prije svega tjedniku *Hrvatska riječ* i *Zvoniku* – objavljeno je više desetaka napisa o povijesti konkretnih križeva krajputaša te više od stotinu novinskih napisa o samim događajima iz ovog kulturnog projekta. I video novinar **Josip Stantić**, koji je također i više nego profesionalno pratio ove aktivnosti, može se u proteklih 10 godina pohvaliti velikim brojem priloga. Održano je i nekoliko desetaka predavanja, tribina, izložaba i književnih večeri o ovome fenomenu ne samo u Vojvodini (najviše u mjestima na teritoriju Grada Subotice u kojima žive pripadnici hrvatskog naroda), nego i u Hrvatskoj (Osijek, Đakovo, Našice, Požega, Slavonski Brod, Zagreb) te Mađarskoj (Baja).

U okviru projekta, objavljene su i dvije knjige, čiji je autor sam vođa projekta – **Tomislav Žigmanov**. Prva je bila već spomenuta *Bunjevački put križa : za osobnu pobožnost virujućeg svita* (Subotica, 2013.), koja u formi molitvenika na govoru ovdašnjih Hrvata – bunjevačkoj ikavici, iznosi razumijevanje Isusove muke od strane ovdašnjeg čovjeka te nalazi sličnosti s vlastitom tragičnošću, čime se na neizravni način približava i, vjerojatno, bolje razumijeva i Kristova muka. Pridržavajući se stroge forme ove molitve, posve vjeran nosećim teološkim sastavnicama, autor je s unosom etnografskih, krajolikih i povijesnih sadržaja bunjevačkih Hrvata sačinio književno djelo jedinstvenoga sadržaja u nabožnoj književno-

Angažiranost za zdravu zauzetost

Afirmirana zdrava zauzetost za ono vlastito hoće da nešto sazna i o nepoznatome – križevi krajputaši, kao materijalni simboli Raspetoga, odličan su primjer toga: količina znanja o njima rijetko je prelazila granice obiteljskih naracija (mali je broj ljudi bio upoznat sa sadržajima četveroknjižja subotičkog liječnika dr. **Dezsőa Csúszóa** o križevima krajputašima u subotičkom ataru, a rezultati istraživanja pokojnog profesora matematike iz Mirgeša **Ivana Petrekanića** ostali su neobjavljeni), a nemali broj njih su vapili za obnovom. Na koncu, sav novac koji se zarađivao od prodaje novih umjetnina i drugim vrstama darova brojnih dobročinitelja, bio je namijenjen obnovi onih križeva koji su visokodevastirani ili su skroz srušeni. Glede posljednje rečenog, bili smo svjesni da napore koje smo poduzimali na afirmaciji ovoga dijela kulturnog naslijeđa ovdašnjih katolika nisu počeli s nama. Naprotiv, dobro su nam znana nastojanja, prije svega **Lazara Ivana Krmpotića**, ali i drugih svećenika i laika, na obnovi starih i podizanju novih križeva.

sti među ovdašnjim Hrvatima. Potvrda vrijednosti djela jest i činjenica da je rukopis *Bunjevački Put križa* osvojio 2013. godine prvu nagradu na trienalnom natječaju za književno djelo na temu »Muke Kristove ili široko shvaćene općeljudske muke«, koju svake treće godine skupa dodjeljuju Društvo hrvatskih književnika i Udruga *Pasion-ska baština* u Zagrebu, a knjiga je dobila 2014. u Subotici nagradu *Emerik Pavić* za najbolju knjigu godine.

Druga je knjiga *O, čuj puče, hai(=j)ku(=a) o viri s piska* (Subotica, 2017.), čiji je autor također Tomislav Žigmanov. Haiku je drevni, izvorno japanski oblik pjevanja, uformljen u trostih 5-7-5 slogova, a autor ga usadržuje na vjersku tematiku, a trostih se slaže na bunjevačkoj ikavici. I ova knjiga ima »multimedijalni izraz«, koji povezuje više umjetnika – ove je kratke pjesme likovno oblikovao grafičkim intervencijama profesor na novosadskoj Akademiji umjetnosti **Darko Vuković**, a vlastoručno ih je, na tragu japanske kaligrafije, ispisala (tada) studentica **Jovana Tomić**, a za (s)likovni su predložak poslužile fotografije Augustina Jurice.

Na planu uključivanja umjetnika, imali smo zatim grafike s motivom križeva krajputaša, čime smo osvježili i, čini se, obogatili ponudu umjetnina na vjersku tematiku. Oni su djelo dvojice profesora na Akademiji umjetnosti u Novome Sadu – grafičkog dizajnera Darka Vukovića i grafičara **Aleksandra Botića**. Riječ je o sedam motiva, koji su izrađeni u linorezu u serijama od po 60 primje-

Staro groblje - stari

raka. Napominjem kako je riječ o likovnoj tehnici često rabljenoj u povijesti sakralne umjetnosti u svijetu, a kod nas je posve raritetno zastupljena. I grafike su prodavane vjernicima, a od prikupljenog novca obnavljani su neki od križeva.

Obnovljeno blizu 30 križeva krajputaša

Vjerojatno najveće ostvarenje u okviru aktivnosti *Bunjevačkog Puta križa* predstavlja izrada i darivanje kompletnog Puta križa crkvi Presvetog Trojstva u Maloj Bosni. Autor idejnog koncepta je već spominjani Darko Vuković, a likovna izrada postaja djelo je akademske slikarice iz Petrovaradina **Vladislave Dudvarski**.

Riječju, knjige, fotografije križeva krajputaša – važnih kulturno-vjerskih točaka prostora na sjeveru Bačke, grafike križeva, izvedbe Puta križa po crkvama, novi Put križa u Maloj Bosni, obnove križeva krajputaša i tribine konkretne su sadržajne aktivnosti novopokrenute pasionske prakse, a odaziv je puka bio više nego dobar, tako da se može reći da je vremenom postao neformalni pokret. Također valja istaknuti da se u proteklih deset godina nije

našlo ni na jednu veću neugodnost, a nitko do sada nije, koji je bio zamoljen, negativno odgovorio na poziv za suradnju ili pomoć.

Sumarno treba reći da se zajedničkim djelovanjem, suvremenijim marketinškim nastupom (logo BPK-a, osmišljene PR aktivnosti, organiziran pristup mreže aktivista) i prodajom spomenutih artefakata (od dobivenog novca se financirao dio obnove križeva) uspjelo animirati više stotina ljudi, koji su svojom podrškom, istina na različite

Staro groblje - obnovljen

načine – novčanim prilozima, dobrovoljnim radom te besplatnim korištenjem strojeva (obnove su nekih križeva bile prave male radne akcije!), omogućili da se u okviru ovoga projekta obnovi blizu 30 križeva krajputaša u Subotici i okolici (grad Subotica, Bajmak, Bikovo, Čantavirski put, Čikerija, Đurđin, Gabrić, Mala Bosna, Žednik, Palić, Verušić, Hrvatski Majur, Vantelek, Pavlovac, Klisa, Gornji Tavankut, Donji Tavankut, Mirgeš) i Aleksa Šantiću, a započela je obnova Kalvarije u Bajmaku, po idejom projektu naše mlade suradnice **Ivane Matoš**, dipl. ing. pejzažne arhitekture – sve zidane postaje Puta križa su obnovljene.

Jedinstven u kulturnoj praksi Hrvata u Vojvodini

Valja istaknuti kako je bilo i više pojedinaca koji su vlastitim sredstvima i samoinicijativno obnovili križeve koji ili pripadaju njihovim obiteljima ili se pak nalaze na zemlji koja je postala njihovim posjedom, što je jedan od najvećih uspjeha u *Bunjevačkom Putu križa* – samostalna

angažiranost na očuvanju vlastitog kulturnog dobra. Svaki obnovljeni križ pratila je i posveta od strane mjesnog župnika. Bili su to ujedno najpotresniji događaji iz razloga što je sudbina jednog broja oronulih križeva krajputaša gotovo jednaka tragičnim sudbinama i obitelji koje su ga dali podići. Naime, često im je zemlja oduzeta, salaši porušeni, a križeve su rušili ili ih je nagrizao zub vremena. Kada se podigao srušen križ i obnovio u obitelji **Kovačević** u Aleksa Šantiću, najstariji član je, uz plač, rekao gledajući u nebo – Dida moj, sad i ja možem mirno umrit!

I same teme – kulturne prakse u okviru mjesne pasionske baštine i dio materijalne kulturne baštine u vidu križeva krajputaša – dobile su visoku vidljivost u javnosti i postale predmeti povećanog interesa brojnih čimbenika tako da se može reći da su oni postali »živom materijalnom baštinom« oko koje se vodila, istina izvaninstitucionalna, briga glede uvećanja znanja o njoj i očuvanja iste.

Svjesni, kao što to konstatira u Ljubica Vuković Dulić, da se pozitivni odnos spram kulturne baštine ne događa sam po sebi ili od sebe već on pretpostavlja djelatnu an-

Najviše križeva obnovljeno u Tavankutu

Glede obnove, posebno treba istaknuti zauzimanje vlč. **Franje Ivankovića** – na teritoriju njegove župe Presvetog srca Isusova u Tavankutu obnovljeni su gotovo svi križevi krajputaši. Nastavnik matematike u mjesnoj OŠ **Matija Gubec Zoran Đereg** zajedno s učenicima mapirao je sve križeve krajputaše na području Tavankuta te je tako osigurana i međugeneracijska komunikacija u prijenosu sadržaja iz kulturne baštine. Iste je križeve, ukupno 21, umjetničkim fotografijama ovjenčala mlada fotografkinja **Matea Milojević**, čija je izložba bila priređena u Tavankutu. Hrvatsko kulturno-prosvjetno društvo **Matija Gubec** pokrenulo je praksu ophoda, pješice ili biciklima, križeva krajputaša u vidu pobožnosti Puta križa na području Gornjeg i Donjeg Tavankuta, Mirgeša i Čikerije te su ga kao vjerski sadržaj stavili u svoju turističku ponudu.

gažiranost pojedinaca ili institucija, i *Bunjevački Put križa* ovo je načelo potvrdio u desetogodišnjoj praksi. Potičući i razvijajući, s jedne strane, umjetničko stvaralaštvo na pasionsku tematiku uz osmišljenu i plansku vođenu diseminaciju umjetnina s ciljem njezine prodaje, a s druge strane oživljavajući memoriranje dijela marginalizirane materijalne baštine te aktivno radeći na restauriranju i obnovi križeva krajputaša, ovaj je projekt, čini se, jedinstven u kulturnoj praksi Hrvata u Vojvodini.

Na koncu, neformalno ustrojen i vođen izvan institucija, on je u vremenu pokazivao različitu dinamiku i ostvarivao različite rezultate u broju i vrsti, koji kao trajni, na koncu, nisu za zanemariti. Istina, posljednjih nekoliko godina, došlo je i do stanovitog zastoja, što je također pravilo svakog djelovanja iza kojeg ne stoje institucije. Tijekom ove korizme zabilježen je tek jedan takav događaj, i to u Tavankutu u okviru HKPD-a **Matija Gubec**. Voljeli bismo da se na tome ipak ne stane...

Republika Srbija
Autonomna Pokrajina Vojvodina
Pokrajinsko tajništvo za obrazovanje, propise, upravu i nacionalne manjine – nacionalne zajednice
Bulevar Mihajla Pupina 16, 21000 Novi Sad
T: +381 21 487 4609, 487 4876; 487 4702;
F: +381 21 487 46 14
Ounz@vojvodina.gov.rs
KLASA: 128-451-2414/2023-01
DATUM: 29. 3. 2023. godine

Na temelju članka 3. Pravilnika o dodjeli proračunskih sredstava Pokrajinskog tajništva za obrazovanje, propise, upravu i nacionalne manjine – nacionalne zajednice za financiranje i sufinanciranje modernizacije infrastrukture ustanova osnovnog i srednjeg obrazovanja i odgoja i učeničkog standarda na teritoriju AP Vojvodine (*Službeni list APV*, broj: 7/23) i Pokrajinske skupštinske odluke o proračunu Autonomne Pokrajine Vojvodine za 2023. godinu (*Službeni list APV*, broj: 54/22), Pokrajinsko tajništvo za obrazovanje, propise, upravu i nacionalne manjine – nacionalne zajednice (u daljnjem tekstu: Tajništvo) raspisuje

NATJEČAJ

ZA FINANCIRANJE I SUFINANCIRANJE NABAVE OPREME ZA USTANOVE OSNOVNOG I SREDNJEG OBRAZOVANJA I ODGOJA NA TERITORIJU AUTONOMNE POKRAJINE VOJVODINE U 2023. GODINI

Natječaj se raspisuje na iznos sredstava osiguranih Pokrajinskom skupštinskom odlukom o proračunu Autonomne Pokrajine Vojvodine za 2023. godinu (*Službeni list APV*, broj: 54/22), i to za financiranje i sufinanciranje nabave opreme za ustanove osnovnog i srednjeg obrazovanja i odgoja na teritoriju Autonomne Pokrajine Vojvodine u ukupnom iznosu od 45.000.000,00 dinara (na razini osnovnog obrazovanja i odgoja 30.000.000,00 dinara i na razini srednjeg obrazovanja i odgoja 15.000.000,00 dinara).

Nabava opreme se odnosi na opremu za obrazovanje, opremu za sigurnost, računalnu opremu, opremu za tjelesni odgoj, opremu za likovnu umjetnost, opremu za glazbenu kulturu, opremu za namještaj, kuhinjsku opremu i ostalo).

Realizacija finansijskih obveza obavljat će se sukladno likvidnim mogućnostima proračuna Autonomne Pokrajine Vojvodine za 2023. godinu.

UVJETI NATJEČAJA

1. Podnosiocima prijave

Pravo sudjelovanja na Natječaju imaju ustanove osnovnog i srednjeg obrazovanja na teritoriju Autonomne Pokrajine Vojvodine čiji je osnivač Republika Srbija, AP Vojvodina ili jedinica lokalne samouprave.

2. Kriteriji raspodjele sredstava

Kriteriji raspodjele sredstava po Pravilniku o dodjeli proračunskih sredstava Pokrajinskog tajništva za obrazovanje, propise, upravu i nacionalne manjine – nacionalne zajednice za financiranje i sufinanciranje modernizacije infrastrukture ustanova osnovnog i srednjeg obrazovanja i odgoja i učeničkog standarda na teritoriju AP Vojvodine su:

1. značaj realizacije projekta u odnosu na sigurnost učenika, nastavnika i zaposlenika koji koriste objekte,
2. značaj realizacije projekta u odnosu na osiguravanje kvaliteta uvjeta za izvođenje odgojno-obrazovnog rada,
3. finansijska opravdanost projekta,
4. održivost projekta,
5. lokalni odnosno regionalni značaj projekta,
6. aktivnosti koje su poduzete u cilju realizacije projekta,
7. osigurani izvori sredstava za realizaciju projekta.
8. iznos sredstava od najma objekta ili dijela objekta koji je uplaćen u proračun Autonomne Pokrajine Vojvodine u prethod-

noj kalendarskoj godini u odnosu na godinu kada je raspisan Natječaj.

U slučaju podnošenja prijave sa sufinanciranjem nabave opreme, sredstva osigurana na ime udjela ustanove mogu biti vlastita, iz donacija i iz proračuna svih razina vlasti.

Nakon dodjele sredstava po Natječaju, Korisnik je dužan prilikom nabave opreme postupati sukladno odredbama Zakona o javnim nabavama (*Službeni glasnik RS*, broj: 91/2019).

NAČIN PODNOŠENJA ZAHTEJEVA

Zahtevi za dodjelu sredstava podnose se na jedinstvenom natječajnom obrascu Tajništva (jedna ustanova podnosi samo jednu prijavu). Cjelokupna natječajna dokumentacija može se preuzeti od 29. ožujka 2023. godine na internetskoj adresi Tajništva www.puma.vojvodina.gov.rs

Zahtevi se dostavljaju putem pošte na adresu: Pokrajinsko tajništvo za obrazovanje, propise, upravu i nacionalne manjine – nacionalne zajednice s naznakom »Za natječaj – za financiranje i sufinanciranje nabave opreme za ustanove osnovnog i srednjeg obrazovanja i odgoja na teritoriju Autonomne Pokrajine Vojvodine u 2023. godini«, Bulevar Mihajla Pupina 16, 21000 Novi Sad, ili se podnose osobno, predajom pisarnici pokrajinskih tijela uprave u Novom Sadu (u prizemlju zgrade Pokrajinske vlade).

Uz prijavu na Natječaj podnosi se:

- 1) nevezana ponuda – predračun za nabavu opreme,
- 2) u slučaju sufinanciranja dostaviti dokaz o osiguranim sredstvima za sufinanciranje nabave opreme (ugovor, rješenje, izvadak iz proračuna jedinice lokalne samouprave, finansijskog plana ustanove ili slično) zajedno s uredno potpisanim i pečatiranom Izjavom odgovorne osobe ustanove/jedinice lokalne samouprave o udjelu u sufinanciranju nabave predmetne opreme (Izjavu dostaviti u slobodnoj formi),
- 3) ugovor o najmu objekta ili dijela objekta i u javnom vlasništvu Autonomne Pokrajine Vojvodine, koji je bio na snazi u prethodnoj kalendarskoj godini i dokaz o uplati sredstava u proračun Autonomne Pokrajine Vojvodine.

Rok za podnošenje prijave na Natječaj je 21. travnja 2023. godine.

Tajništvo zadržava pravo od podnosiocima prijave, po potrebi, zatražiti dodatnu dokumentaciju i informacije, odnosno za dodjelu sredstava odrediti ispunjenje potrebnih uvjeta.

Povjerenstvo neće razmatrati:

- nepotpune prijave,
- nepravodobne prijave (prijave poslane nakon roka koji je označen kao posljednji dan Natječaja),
- nedopuštene prijave (prijave koje su podnijele neovlaštene osobe i subjekti koji nisu predviđeni Natječajem),
- prijave koje se ne odnose na Natječajem predviđene namjene,
- prijave korisnika koji u prethodnoj kalendarskoj godini nisu opravdali sredstva dodijeljena od strane Tajništva kroz finansijska i narativna izvješća.

Rezultati Natječaja bit će objavljeni na mrežnoj stranici Tajništva.

Zainteresirane osobe dodatne informacije u vezi s realizacijom Natječaja mogu dobiti u Tajništvu na telefon 021/487 4609, 487 4602 i 487 4262.

POKRAJINSKI TAJNIK, Zsolt Szakállas

Subotička biskupija i dalje bez biskupa

Subotička biskupija je preminućem biskupa **Slavka Večerina** ostala bez biskupa, a za dijecezanskog upravitelja tada je imenovan mons. **Ferenc Fazekas**. Iako je postojala nada, te i neki nagovještaj da će imenovanje novog biskupa biti do Uskrsa, to se neće dogoditi. Po riječima dijecezanskog upravitelja, u narednih nekoliko mjeseci bi mogli očekivati biskupsko imenovanje.

»Mislim da je izbor već u završnoj fazi. Svi smo svjedoci da se to odužilo i nadam se da će imenovanje novoga biskupa Subotičke biskupije biti u što skorijem vremenu. Iako to ne remeti život vjernika, ipak utječe na sve nas«, rekao je na konferenciji za medije mons. Fazekas.

Budući da su njegove ovlasti ograničene, odnosno kao privremeni upravitelj ne može donositi nikakve velike odluke, u razgovoru s medijima napomenuo je i da je to mogući razlog iščekivanja daljih radova na sanaciji katedrale.

Kada je u pitanju sanacija subotičke katedrale, čeka se stručni opis trenutnog stanja nakon provedenih radova, a po riječima mons. Fazekasa Vlada Mađarske je i dalje spremna financijski pomoći oko sanacije. Kada će se i koji radovi na katedrali nastaviti, nije poznato. Zapravo, što će biti s tornjevima najviše ovisi o spomenutoj procjeni stanja.

Ž. V.

Živi križni put u Bajmaku

Na mjesnoj kalvariji u Bajmaku u nedjelju, 26. ožujka, organiziran je živi križni put djece. Djeca u ulozi vojnika, velikih svećenika, svjetine, Pilata, Veronike, Šimuna, te Isusa, Njegove Majke Marije... oživjeli su pobožnost Križnoga puta i još bolje utvrdili svoje znanje o Isusovoj muc. Uz župnika vlč. **Róberta Erharda** i vjeroučiteljice **Mirelu Varga** i **Mariku Kovács** ovom projektu su se priključili i vlč. **Dominik Ralbovszki** i njegova sestra **Kristina**, koji su bili zaduženi za oblačenje i animiranje, a osim djece i mladih iz bajmačke župe sv. Petra i Pavla živom križnom putu priključila su se djeca iz drugih župa

Bačkog dekanata. Bilo je ovo za sve posebno iskustvo koje će se dugo pamтити, kako za promatrače tako i aktivne sudionike križnoga puta.

Ž. V.

Veliki tjedan

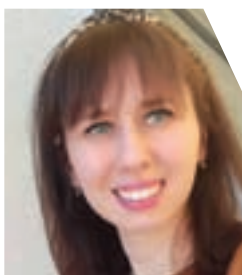
Pred vjernicima Katolike crkve je tje-
dan kršćanske ozbiljnosti, sabranosti i
promišljanja o Isusovoj mucu i u konač-
nici Uskrsnuću. Započinje Cvijetnicom
ili Nedjeljom muke Gospodnje. Na Ve-
liki četvrtak, najčešće tijekom prijepod-
neva se slavi misa posvete ulja na ko-
joj se blagoslivlja ulje za svetu potvrdu
i bolesničko pomazanje. Istoga dana
 navečer se vjernici okupljaju na misi
sjećanja na Posljednju večeru, a u po-
jedinim crkvama se nakon toga orga-
nizira i molitveno klanjanje u znak sje-
ćanja na Isusovu molitvu u Getseman-
skom vrtu. Veliki petak je jedini dan
žalosti u Katoličkoj crkvi i tada nema
svete mise, nego su obredi Velikog
petka uz sjećanje na Isusovu muku
i smrt na križu. Velika subota je dan
tišine, kada se posjećuje Božji grob,
nema misnog slavlja sve do večernjeg
obreda Uskrsnuća. Uskrs je najveći i
najradosniji kršćanski blagdan.

U susret blagdanima

- 2. travnja – Cvijetnica, Nedjelja
muke Gospodnje
- 6. travnja – Veliki četvrtak
- 7. travnja – Veliki petak
- 8. travnja – Velika subota
- 9. travnja – Uskrs
- 10. travnja – Uskrsni ponedjeljak

Križni put na Subotičkoj kalvariji

- 31. ožujka – križni put sa svijećama
u 20 sati
- 2. travnja – Cvijetnica, križni put
predvođe obitelji u 15 sati
- 7. travnja – Veliki petak, križni put u
10 sati
- 8. travnja – Velika subota – kalvarija
je otvorena cijeli dan

Piše: dipl. theol. Ana Hodak

Žrtva iz ljubavi

Na nedjelju Cvjetnicu prisjećamo
se Isusovog svečanog ulaska u
Jeruzalem. Uistinu je to bio svečan
događaj. Isus je od stanovnika toga
grada dočekan poput kralja, što i
jeste te, rekli bismo, dočekali su ga
kako je i trebalo. Međutim, Isus do-
lazi ispuniti volju Očevu i zna u što
će se ovo oduševljenje za koji dan
pretvoriti.

Dovršenje spasenja

Cvijetnicom započinju posljednji
dani pred proslavu Uskrsa. Tako
su Isusovim ulaskom u Jeruzalem
započeli posljednji dani njegova
života. On dolazi kako bi dovršio
svoje poslanje na zemlji, jer vrije-
me se ispunilo. Zna da će njegova
smrt biti nasilna i da će ga ovi koji
mu se sada raduju vrlo brzo i vrlo
lako odbaciti, ali to je sve dio Božje-
ga spasenjskog plana na koji je on
pristao iz ljubavi prema Ocu i prema
čovjeku. Njegov je izbor trpeti za
spasenje ljudi.

Pavao u Poslanici Filipljanima
piše: »Krist Isus, trajni lik Božji, nije
se kao plijena držao svoje jednako-
sti s Bogom, nego sam sebe 'oplije-
ni' uzevši lik slugu, postavši ljudima
sličan; obličjem čovjeku nalik, ponizi
sam sebe, poslušan do smrti, smrti
na križu« (Fil 2,6-8). Sin Božji, dru-
ga božanska osoba, koji postoji od
vječnosti, odlučuje postati čovje-
kom. A čovjek je Božje stvorenje,
ograničen tijelom, ovim svijetom,
nemoćan i podložan patnjama, a
Bog ipak prihvaća iz vječnosti uzeti
ljudski lik i ući u ljudski svijet. Uzima
tako na sebe svu bijedu ljudskoga
postojanja, u svemu jednak ljudi-
ma, osim u grijehu. Kažu neki teo-
lozi: »Njegov pravi lik bio je prikri-
ven slabostima njegove smrtnosti, i
njegova slava prikrivena njegovom
ljudskošću«. Ipak, na mnoge je na-
čine ljudima razotkrivao svoj pravi
identitet, ali mnogi od njih, zaslije-
pljeni svojim idealima, očekivanjima

i predodžbama o Mesiji nisu ga pre-
poznali te su omogućili da se Božji
spasenjski plan ispuni.

Isus je drukčiji od čovjeka bio i što
je smrt izabrao, a za čovjeka ona
je nužnost. Ljubav je uzrok ovakve
njegove odluke. Sin ljubi Oca i zato
mu je poslušan. To nije nužna po-
slušnost nego poslušnost iz ljubavi.
Sin ljubi i čovjeka i zato ga želi spa-
siti iz njegove bijede, želi mu zavri-
jediti vječnost bez obzira na cijenu.
A cijena je bila prvo postati čovje-
kom, a potom iskusiti sve ljudske
patnje, osjetiti do koje granice može
ići ljudska okrutnost. Iako je cijena
visoka, ne odustaje, niti osuđuje čo-
vjeka, nego ga i dalje ljubi odlučan u
namjeri da ga spasi.

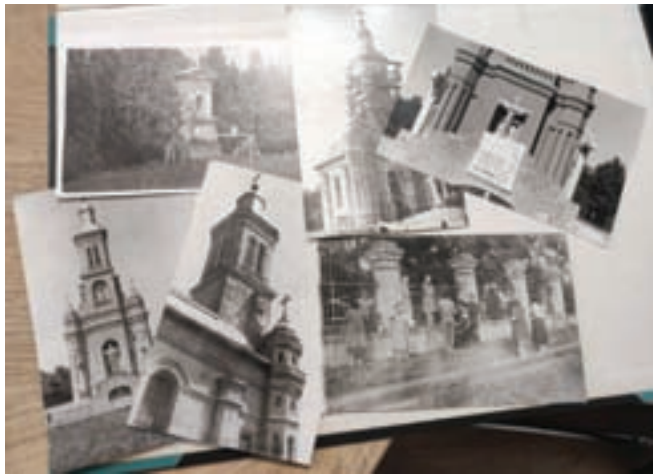
Žrtva za Boga

Početak dovršenja spasenjskoga
plana djeluje kao da ipak neće biti
onako kako su najavili proroci, kao
da će muka i smrt izostati, jer nar-
od oduševljeno kliče. No, Isus se
ne da zavarati ovim prolaznim odu-
ševljenjem, ali odlučno ulazi u grad
iz kojega će uskoro izaći s križem
na leđima, osuđen poput najgoreg
zločinca.

Ovom nedjeljom započinje Veliki
tjedan. Sve intenzivnije razmišljamo
o Kristovoj mucu i nastojimo ovih tje-
dan dana biti pobožniji i u svakom
pogledu bolji. Naša je promjena
često kratkog vijeka. Pobožnosti i
čitanja u Velikom tjednu na nju nas
potiču. No, Kristova je ljubav trajna.
Svojom žrtvom spasio je svakog
čovjeka, pa i nas. Zato i naša po-
božnost i ljubav prema Bogu trebaju
biti trajne, ne povremene i sporadič-
ne, pred blagdane. Ne bojmo se i
mi žrtvovati se za Boga time što ga
nećemo odbaciti, poput Jeruzale-
maca, nego hrabro svjedočimo za
njega uvijek i svugdje. Ljubiti znači
žrtvovati se, zato nasljedujemo Isu-
sov primjer.

Kalvarije po Vojvodini (II.)

Mjesto pobožnosti i molitve

O subotičkoj kalvariji postoje brojni podaci koji govore o njenom značaju za ovdašnji živalj. U ovome broju tjednika spomenut ćemo se nekih, a bila bi šteta ne iskoristiti sve podatke i fotografije koje postoje u župnoj arhivi, te možda i napisati neku brošuru ili čak knjigu o njoj.

Naime, prelistavajući župne knjige sa sadašnjim župnikom župe Uskrsnuća Isusova vlč. **Vinkom Cvijinom** koji se, kao i svaki prethodni župnik, skrbi i stara o Kalvariji, našli smo na zanimljive podatke koje su zabilježili dosadašnji župnici, a napose mons. vlč. **Bela Stantić**.

Zapisano je gotovo sve, svaka obnova, svaki dinar koji je utrošen za Kalvariju, čak postoje popisi ljudi, župljana koji su radili na Kalvariji.

Povijesni put

Prva subotička kalvarija podignuta je 1758. na trgu pred Franjevačkom crkvom. Zbog širenja grada 1817. godine **Matija pl. Vojnić** od Bajše dao je podignuti novu kalvariju kraj ondašnjega istočnog izlaza iz grada – Segedinske kapije, koja je završavala na najvišem mjestu u gradu – brežuljku kod današnjeg podvožnjaka, tj. željezničkoga mosta, gdje se danas nalazi Pošta broj 2. Održavanje kalvarije povjereno je gradu. Zbog gradnje pruge i željezničkoga kolodvora kalvarija je izmještena 1864. na današnje mjesto.

Smještena je između Bajskog groblja i crkve Uskrsnuća Isusova u Subotici. Iako je vjerski objekt koji služi cijelom gradu, o njoj skrbe župnici i vjernici spomenute župe.

Kapela je građena 1877. godine, a podigla ju je **Branka Mukić**, rođena **Malagurski**, koja je skupa sa suprugom, sestrama i djecom tamo i pokopana. Postaje su podizale obitelji kao zavjetni dar 1879. godine. Po zapisima, ograda koja okružuje Kalvariju postavljena je 1910. godine. Kalvarija ima dva ulaza, prednji – glavni ulaz sa Somborskog puta i takozvani zadnji, sporedni ulaz iz Ulice Marije Bursać. Na samom ulazu (glavnom) postoji brežuljak na kojem se nalaze dva kipa – Isus i anđeo čuvar, što predstavlja Getseman-

Obnova postaja 2010.

ski vrt. Na središnjem dijelu je spomenuta kapelica kojoj prethode veliki kameni križevi, Isus u sredini, a sa strane dva razbojnika, te pod Isusovim križem i njegova Majka Marija, Marija Magdalena i učenik Ivan. Unutar kapelice (sada) se nalazi i Božji grob.

U kapelici na Kalvariji, što potvrđuju i župni zapisi, služene su svete mise od 1923. do 1933. godine, a služili su ih svećenici koji su dolazili iz župe sv. Terezije Avilske. U zapisima stoji kako je u tom periodu veliki biskup mons. **Lajčo Budanović** počeo graditi crkve i formirati župe grada, te je tako započeo i gradnju župe Uskrsnuća Isusova, tada zvane Kalvarija. Naime, prvi počeci župe bili su upravo na Kalvariji. Istočno od Kalvarije nalazila se tržnica u vlasništvu Rimokatoličke crkve, a Budanović je između ostaloga rješavao i pitanje Bajskog groblja koje je uz Kalvariju želio urediti po uzoru na zagrebački Mirogoj. Imao je želju u sredini groblja izgraditi crkvu koja bi bila posvećena Uskrsnuću Isusovom, no takvo rješenje, kako stoji u zapisima, nije bilo moguće zbog položaja groblja, te je Budanović ovu crkvu izgradio pored Kalvarije koja je po prvobitnim nacrtima trebala biti katedrala.

Održavanje Kalvarije

Brojni radovi sačuvali su Kalvariju do današnjih dana, koja po riječima župnika vlč. Cvijina zahtijeva konstantno održavanje i čestu obnovu. Jedna takva velika obnova, generalna restauracija Kalvarije, urađena je 1979. godine kada je kapelica izvana obijena i nanovo ožbukana, a koju je kasnije župnik sam ličio. Tada je srušen i stari oltar okrenut prema zidu, te je počelo pripremanje svetišta za novi oltar prema puku. Radio ga je sam župnik, a postolje je načinjeno od komada živog kamena, dok je menza adaptirana od kamena dobivenog s groblja. Oltar je 15. rujna 1979., povodom 100. godišnjice Kalvarije, posvetio tadašnji župnik u katedrali mons. **Franjo Vujković**.

Zanimljiv zapis govori o obnovi ograde koja je bila zapuštana i zahrđala, a dio od cigala oštećen. Tom prilikom,

Pronađeni stari kipovi

Kalvarija 1973.

zalaganjem s. **Božidarke** u farbanju ograde sudjelovalo je oko 70 djece i 200 odraslih osoba i potrošeno je oko 500 kg sredstva protiv hrđe. Tada je urađena i velika obnova kapelice i postaja.

Ograda je ponovno obnavljana 1985. godine kada je na radovima sudjelovalo 41 muška osoba, 49 ženskih, oko 20 mladi i 10 djece, predvođenih župnikom Stantićem. U zapisu stoji: »Potrošeno je 80 čeličnih četki, 100 l antiros kiseline, 200 kg temeljne boje i oko 100 kg crne boje. Popravljeni su stupovi, a vjernici koji nisu radili darovali su novac. Proračunato u novce radilo se oko 25.650 sati po cijeni od 250 dinara na sat, što iznosi 6.412.500 dinara te materijal oko milijun dinara. To je bio doprinos vjernika dobrovoljnim radom na Kalvariji. Bilo je lijepo vidjeti kako s ljubavlju i radošno pjevajući rade«.

Na blagdan sv. Antuna (13. lipnja) 1994. godine stavljena je lamperija u kapelici, betoniran je prostor ispred kapelice i srušen je dotadašnji Božji grob koji se nalazio na mjestu stubišta ispred križeva. Tada su s lijeve strane ispred kapelice na rubu betona nađeni ukopani kameni kipovi, vjerojatno doneseni s prijašnjih kalvarija u gradu, koji se i sada tamo nalaze.

Bakarni križ na vrh tornja kapelice postavljen je 1999. godine i tada je obnovljena fasada i krov kapelice.

Osjećaj pripadnosti

Obljetnica, 130 godina Kalvarije obilježena je 2008. godine, a nakon toga su ponovno obnovljene postaje križnog puta za koje su novac darovale obitelji iz ove župne zajed-

nice. Njihova imena se i danas nalaze na određenim postajama.

Kao mjesto pobožnosti i molitve, Kalvarija je aktivna u vrijeme korizme i za proštenje.

»Kalvarija ima svoj godišnji program, koji je usko vezan za pobožnost Križnog puta i blagdana Žalosne Gospe, kojoj je kapelica posvećena. Ona svakako može biti i svojevrsna oaza molitve, ali se nalazi u prostoru gužve, prometa, a tu je pored i park i crkva i samo po sebi nema konstantnu funkciju. Kao prostor je sklona obnovama. Sama kapelica zahtijeva skoriju adaptaciju, budući da su zidovi vlažni, a postoje i određene pukotine koje mogu ukazivati na težinu tornja. To je neminovno kod starih objekata i mi ih samo krpimo i održavamo«, priča vlč. Cvijin.

Ono što ga veseli jest da vjernici ove župe, pa i šire okoliše grada imaju osjećaj pripadnosti i svojevrsnu ljubav prema tom prostoru.

»Ljudi dolaze na Kalvariju, dođu prohodati s Isusom njegov Križni put. I mi svoje križeve tu donesemo, prislonimo ih i prikupimo snage za svakodnevni hod. Program je ustaljen godinama unazad, te uvijek četvrte korizmene nedjelje Križni put predvode djeca, pete mladi, petak prije Cvjetnice je križni put sa svijećama, potom na Cvjetnicu pobožnost predvode obitelji, kao i na Veliki petak. Kalvarija je također otvorena i na Veliku subotu, kada članovi pastoralnog vijeća i župljani dežuraju. Pobožnost se obavlja na mađarskom i hrvatskom jeziku, a kada je u pitanju proštenje (15. rujna), uvijek imamo klanjanje i svete mise na oba jezika«, pojašnjava župnik Cvijin.

Tijekom godine Kalvarija je zatvorena.

Ž. V.

O prezimenima bačkih Hrvata (XXXIX.)

Džinić

Džinići se javljaju u matičnim knjigama Sombora još u prvoj polovici 18. stoljeća. U Čonoplju su se preselili sredinom 18. stoljeća. Za povijest Čonoplje je interesantan jedan dokument Ugarske dvorske komore (Hofkammer) u Beču iz 1747. godine, čija se kserografska kopija nalazi u Povijesnom arhivu u Somboru (fond 4. inv. br. 115). To je popis bivših graničara rimokatoličke vjere, koji se žele odvojiti od ostalih militara, te se kao seljaci naseliti u Čonoplju i Doroslovo. Među inim, ondje se javlja izjesni **Petar Džinić (Peter Gyinity)** On se javlja i u popisu onih Somboraca koji su dali novac za otkup Elibertacijske povelje 1749., kojom je Sombor postao slobodni i kraljevski grad (fond 4, inv. br. 196). Najznačajniji predstavnik čonopljskih Džinića jest prosvjetni i kulturni radnik **Ilija Džinić (1894. – 1981.)**

Genealogija

Genealogija Ilije Džinića i ostalih Čonopljanaca ne može se potpuno rekonstruirati. Naime, u Povijesnom arhivu Sombora nedostaju matične knjige čonopljske župe za razdoblje 1800. do 1850. Kopije čonopljskih matičnih knjiga u Kalači pokrivaju samo razdoblje od 1826. do 1895. Posljedično, poznate su svega četiri generacije predaka Ilije Džinića: **Antun i Janja Knezi; Fabijan i Roza Probojčević** (vj. 9. XI. 1836.); **Ilija** (r. 15. V. 1842.) i **Veronika Kubatov** (vj. 19. VIII. 1861.); **Grgo** (r. 22. II. 1866.) i **Marija Palić** (vj. 9. XI. 1892.) Listopada 1919. Ilija se oženio s **Petronom Zahorai**, koja mu je rodila dvoje djece: sina **Ilu** i kćerku **Emicu**.

Školovanje

Osnovnu školu Ilija je završio u svom rodnom mjestu odličnim uspjehom. Kalački nadbiskup, rodom Somborac i bivši čonopljski kapelan **Gyula Vározy** (1846. – 1910.) dodijelio mu je za stipendiju. Od 1906. do 1914. Pohađao je Nadbiskupsku klasičnu gimnaziju Isusovaca u Kalači. Završio ju je kao najbolji đak svoje klase. Nakon toga, upisao je Bogosloviju, također u Kalači. Po izbijanju Prvog svjetskog rata dozvolom crkvenih vlasti posjećivao je ranjene vojnike, Hrvate i Srbe, smještene u vojnoj

bolnici u Kalači. Uslijed kontakta sa zaraženima dobio je jaču gripu, koja je opet uzrokovala kroničnu upalu bubrega. Zbog toga je napustio studij bogoslovije (u jesen 1915.). Pokušao je privatno studirati pravo u Budimpešti, ali ga je i u tome omela bolest. Zdravlje je povratio pridržavajući se strogo propisane dijeta.

Učitelj

Poslije Prvog svjetskog rata, primljen je kao privremeni bunjevački učitelj pri rimokatoličkoj vjeroispovjednoj školi u Čonoplji (31. ožujka 1919.), a po polaganju razlikovnog ispita i stjecanju učiteljske diplome u Srpskoj učiteljskoj školi u Somboru (lipnja 1919.) za stalnog bunjevačkog učitelja (31. kolovoza 1919.) Po podržavljenju ove škole 1920. postao je njezin upravitelj. Na tom položaju ostao je uz kraće prekinde sve do početka Drugog svjetskog rata.

Pod fašističkim totalitarcima

Po ulasku mađarske vojske u Bačku, kao istaknuti hrvatski intelektualac na temelju lažne prijave je zatvoren.

Pušten je na slobodu, ali je otpušten iz škole. Godinu dana je bio bez službe i mirovine. U ljeto 1942. zbog školovanja dvoje djece preselio se u Sombor. Ondje je izabran za blagajnika-službenika Rimokatoličke crkvene općine. S nepunim radnim vremenom i uz skromnu plaću mogao se posvetiti istraživanju prošlosti Čonoplje i Sombora. Po pokretanju *Naših novina* i *Našeg kalendara* postao je njihov glavni suradnik. Studenoga 1944. u borbama na Batini izgubio je sina Ilu.

Pod komunističkim totalitarcima

Poslijeratna agrarna reforma oduzela mu je 12 katastarskih jutara. Umirovljen je 1. ožujka 1965. nakon 22 godina i 8 mjeseci neprekidne službe u RKCO. Pisao je za *Somborske novine*, *Hrvatski književni list*, kalendar *Subotička Danica*, kalendar Društva sv. Ćirila i Metoda *Katolički godišnjak* itd. Skupština općine Sombor dodijelila mu je 1968. listopadsku nagradu »za izuzetne zasluge na području dugogodišnjeg prikupljanja građe i obrade pojedinih problema naše zavičajne istorije«. Na simpoziju o **Josipu Andriću** u Baču-Ristovači 1969. održao je predavanje »Dr. Josip Andrić i Bačka«. Poslije sjednice Centralnog komiteta Saveza komunista Jugoslavije koncem 1971. tijela državne sigurnosti su ga pozvale na obavijesni razgovor (u proljeće 1972.). Nakon teške bolesti, umro je 19. lipnja 1981. u 87. godini života. Sahranjen je na Velikom rimokatoličkom groblju sv. Roke u Somboru.

ZOO vrt

Jedan od turističkih bisera obližnjeg Palića, a samim time i Subotice, je Zoološki vrt, zasigurno najljepši od svih postojećih u državi. Punim nazivom Ustanova Zoološki vrt Palić osnovana je prije više od sedamdeset godina (1949.) od grada Subotice kao ustanova kulture, a za javnost je službeno otvoren 1. svibnja 1950. godine (važan datum državnog praznika na koji je i danas najviše posjetitelja na Paliću). Ipak, prema podacima koji se nalaze u specijalnoj publikaciji tiskanoj u povodu obilježavanja 25. godišnjice navodi se kako je ulaz posjetiteljima bio omogućen već u rujnu 1949. godine. Ideja o njegovom nastanku i pokretanju javnog djelovanja rodila se godinu dana prije (koncem 1948.) od najviših gradskih dužnosnika, tajnika Gradskog odbora i Općinskog komiteta **Milana Martinovića Metalca** i predsjednika Gradskog odbora **Marka Bačlije**, sve u cilju afirmiranja turističke ponude i planskog razvijanja dodatne ponude kupališta Palić. Radovi na uređenju potrebitih strukturnih činitelja (kavezi, volijeri, paviljoni) i prostora za posjetitelje dovršeni su u rekordnom roku od samo godinu dana od kada je **Konstantin Medaković** službeno iznio plan o njegovom pokretanju u Gradskoj skupštini na dan 4. travnja 1949. Rješenjem Gradskog odbora pod brojem 25942 od 11. srpnja 1950. potvrđuje se i formalno osnivanje zoološkog vrta na Paliću. Za prvog ravnatelja postavljen je upravo Medaković, koji će dugi niz kasnijih godina obavljati dužnost prvoga čovjeka vrta. Ovaj specifični životinjski i botanički rezervat smješten je u neposrednoj blizini najvećeg vojvođanskog jezera, a prostire se na površini od 15 hektara od kojih je 10 ha kultivirani parkovski prostor namijenjen posjetiteljima, a ostatak čini 5 ha poljoprivrednog i šumskog zemljišta. Kako se navodi u faktima ove ustanove, njena osnovna djelatnost obuhvaća profesionalno bavljenje sljedećim disciplinama: zoologija, botanika, naobrazba i kultura, zaštita ugroženih vrsta biljaka i životinja, turizam i razonoda. Prema posljednjim podacima u vrtu egzistira više od 150 životinjskih vrsta smještenih u pedesetak volijera i objekata, dok se u Prihvatilištu za životinje nalazi preko 800 jedinki. Unutar površine ZOO vrta nalazi se i botaničko blago u vidu mnogih autohtonih vrsta, netipičnih lišćara i četinarara, te više desetaka tisuća sadnica sezonskih cvjetnica koje su plod proizvodnje uposlenika ovoga

vrta. Suvremenu poslovno-turističku ponudu Zoološkog vrta obogaćuju brojne dodatne atrakcije poput izložbi slika, skulptura, radionica, seminara, stručnih sastanaka i tematskih konferencija. Prema podacima o posjećenosti navodi se godišnja brojka od 150 tisuća posjetitelja iz zemlje i inozemstva. Zoološki vrt Palić otvoren je svih 365 dana u godini.

Tijekom godina svoga djelovanja Zoo vrt na Paliću uspostavio je odličnu suradnju s brojnim zoološkim vrtovima diljem Europe i svijeta: Budimpešta, München, Frankfurt, Beč, Debrecen, Veszprém, Bratislava, Brno, Varšava, Pariz, Nürnberg, Tel Aviv, Erfurt, New York, Lešna i Sofija, a specijalna publikacija tiskana u povodu njihovog jubileja navodi i popis zemalja s kojima su razvijeni kontakti

i razmjena životinja: Šri Lanka (Cejlon), Maroko, Gana, Kenija, Sudan, Zambija, Bolivija, Venecuela, Austrija (v. **Andreković**, 1974).

Dugogodišnji ravnatelj ZOO vrta na Paliću (1977. – 2003.) bio je glasoviti subotički veterinar **Ignacije Tonković**, u mnogome zaslužan za stvaranje svjetski poznatog imidža i svojevrsnog nadaleko prepoznatljivog branda ove ustanove. Stručno znanje sa studija veterine u Zagrebu i praktično, bogato iskustvo u radu sa životinjama pretečio je u najboljoj simbiozi oplemenjivanja svoga životnog i profesionalnog poziva. Zahvaljujući njegovom autoritetu i dugogodišnjem stručnom rukovođenju, palički ZOO vrt stekao je status predpristupnog člana Europske asocijacije zooloških vrtova (EAZA), a zaslužan je za prvobitno uvođenje termina tzv. zoopedagogije na teritoriju tadašnje države. Zavidna brojka od desetaka tisuća djece koja godišnje, u sklopu osnovnog i srednješkolskog programa, radno posjeti prostor vrta veliko je priznanje njegovoj prirodnjačkoj dalekovidnosti.

D. P.

Lijepa riječ i prijateljstvo ne poznaju granice

Suradnja na relaciji Subotica – Čakovec

» **L**ijepa riječ i prijateljstvo ne poznaju granice«, naziv je višegodišnjeg projekta, ali i istina koja vlada među učenicima OŠ *Matko Vuković* iz Subotice i Treće osnovne škole Čakovec iz istoimenog mjesta u Hrvatskoj. Iako su se učenici šestih razreda ovih dviju škola zbog korone prošle godine družili samo virtualno putem online sati, nastavili su ovu praksu i ove školske 2022./23. godine, ali samo kao priprema za susret uživo koji se planira u svibnju. Tema

ovogodišnjeg projekta, koji je podržalo Ministarstvo

Rezultati s dosadašnjih natjecanja

Na okružnom natjecanju iz matematike učenici cjelovite nastave na hrvatskom jeziku osvojili su sljedeće rezultate:

Filip Šarčević, 5. razred OŠ *Matko Vuković*, Subotica – pohvala

Relja Pirša, 5. razred OŠ *Matko Vuković*, Subotica – pohvala

Filip Ivković Ivandekić, 6. razred OŠ *Matko Vuković*, Subotica – II. mjesto

Martina Tikvicki, 6. razred OŠ *Matko Vuković*, Subotica – III. mjesto

Ines Vojnić, 7. razred – OŠ *Matko Vuković*, Subotica – III. mjesto

Andrija Matković, 8. razred – OŠ *Matko Vuković*, Subotica – pohvala

Mentorica je **Nevenka Tumbas**.

Općinsko natjecanje iz biologije:

Timotej Vukmanov Šimokov, 6. razred – OŠ *Matko Vuković*, Subotica – III. mjesto

Martina Tikvicki, 6. razred – OŠ *Matko Vuković*, Subotica – III. mjesto

Ines Vojnić, 7. razred – OŠ *Matko Vuković*, Subotica – II. mjesto

Nikolina Mačković, 8. razred – OŠ *Matko Vuković*, Subotica – III. mjesto

Mentor je **Zlatko Neorčić**.

Općinsko natjecanje iz povijesti:

Valentin Čović, 8. razred – OŠ *Matko Vuković*, Subotica – II. mjesto

Mentorica je **Katarina Božić Petronijević**.

Ž. V.

znanosti i obrazovanja Republike Hrvatske, su počeci i razvoj školstva u Međimurju i Subotici s posebnim osvrtom na tradicijske dječje igre iz tog vremena. Stoga su knjižničar **Dražen Ružić** iz Čakovca i knjižničarska savjetnica **Bernadica Ivanković** iz Subotice te nastavnica hrvatskog jezika u Subotici **Klara Knežević** do sada organizirali i održali četiri virtualna sata učenika šestih razreda ovih dviju osnovnih škola. Bilo je informativno, edukativno i zabavno, a bit će vjerujemo još bolje kada se uživo i susretnu te zaigraju davno zaboravljene igre iz svog

kraja sa svojim vršnjacima iz susjedne države. Bit će to prigoda i za bolje upoznavanje, jer online sati ne mogu zamijeniti uživo druženje, te ujedno i dokazuju da lijepa riječ i prijateljstvo ne poznaju granice.

B. I.

Podsjetnik

Izvlačenje nagrada

Kviz za poticanje čitanja *Čitam i skitam*, koji organizira Gradska knjižnica Subotica traje do danas, 31. ožujka, do ponoći. Svi oni koji su točno odgovori-

li i produžili svoju članarinu imaju šanse osvojiti neku od 250 nagrada, od kojih je ona glavna bicikl. Javno izvlačenje nagrada bit će 4. travnja na Međunarodni dan knjige za djecu, s početkom u 17 sati, u Grdskoj knjižnici Subotica.

ZOVEM SE: Petar Skenderović
IDEM U ŠKOLU: OŠ Matko Vuković, Subotica – 3. razred
IZVANNASTAVNE AKTIVNOSTI: treniram košarku i idem na plivanje
VOLIM: igrati igrice
NE VOLIM: kad pada kiša
U SLOBODNO VRIJEME: igram se s prijateljima i tražim zanimljivosti na internetu
NAJ PREDMET: tjelesni odgoj
KAD ODRASTEM ŽELIM BITI: košarkaš

551-045
Subotica, kod glavne pošte.

Traže se vozači C i E kategorije s hrvatskim ili mađarskim putnim ispravama za posao u Njemačkoj u okolini Stuttgarta i Ludwigsburga.
Tel.: + 4917621561026 ili 064/1826160.

Prodaje se elevator, plug leopard dvobrazni, špediter, auto lada samara (i krovni nosač i auto prikolica trabanta), motor.
Tel.: 024/528-682.

Hrvatska obitelj iz Zagreba koja živi u Segedinu (Mađarska) traži ženu za čuvanje osmomjesečnog djeteta i pomoć u kućanstvu na duže razdoblje. Plaćanje 800 eura. Stan i hrana osigurani, slobodni dani i ostalo po dogovoru. Kontakt telefon: Mirko, 0036-30-288-93-33.

Izdaje se u arendu – zakup poljoprivredno zemljište oko 2,5 km južno od sela Golubinci, površine 42 a i 73 m², parcela broj 7138 K. O. Golubinci. Dragan 063/509-902.

Izdaje se jednosoban stan na Proizivki u Subotici (42 km, 4. kat, centralno grijanje s alokatorima, mali troškovi održavanja). Cijena je 120 eura plus režija. Info na telefon: 063/8857124.

Prodajem ili mijenjam poslovni prostor u neposrednoj blizini centra Šida površine 100 m², za nekretninu na Hrvatskom primorju. Sve informacije na telefon: 062/8681437 ili 064/6590730.

Prodajem kuću za odmor, 40 m² na placu od 500 m², na Hvaru, s dvije sobe, kuhinjom i kupatilom, s namještajem. Kuća je 13 km od Sućuraja, 100 m od glavnog puta. Do mora je 1 km ili 2,2 km. Cijena 45.000 eura. Tel.: 062 205973.

Prodaje se trobrazdni plug (14 cola) obrtač *regent* fiksno s predplužnjacima i 2 crtala i 2 kotača u radnom stanju (2.200 eura). Telefon: 064-228-11-00.

Potreban konobar ili konobarica za rad u sezoni na Pelješcu. Osigurana je hrana, smještaj, plaća je po dogovoru. Kontakt osoba Jasmina Kušić +385-99-5977155.

Poklanjam autorsko djelo. 40 inovacija, tehnologija, izuma, poslovnih projekata iz raznih oblasti proizvodnje i usluga. Tel.: 064/499-2342 (viber).

Prodajem poljoprivredno zemljište, parcele broj 33565/1 i 33564 k.o. Donji Grad, za 8.500 eura/jutro. Kontakt 064/3758889.

eAgrar

Svi poljoprivredni proizvođači od 20. ožujka mogu ažurirati podatke i obnoviti status svojih poljoprivrednih gazdinstava u elektroničkom registru poljoprivrednih gazdinstava što je naredni korak za korištenje sustava eAgrar.

Za prijavljivanje na eAgrar nema roka, a poljoprivrednici će biti u mogućnosti prijaviti i obnoviti status gazdinstava sve do trenutka podnošenja zahtjeva za željenu subvenciju.

Plan raspisivanja javnih poziva:

Mlijeko – od 3. do 15. travnja

Davanje po hektaru – od 3. travnja do 15. svibnja

Genetika – od 15. travnja do 15. svibnja

Pčele – od 1. do 20. svibnja

Krave za uzgoj teladi – od 10. travnja do 10. svibnja

Tov – od 20. travnja do 10. svibnja

Trenutak raspisivanja javnog poziva za subvenciju za koju se želite prijaviti nije krajnji rok za registraciju u eRPG, to možete učiniti tijekom cijelog trajanja javnog poziva.

Besplatni mali oglasi uz kupon iz *Hrvatske riječi* koji

VAŽI DO 4. 4. 2023.

Poštovani čitatelji našeg i vašeg tjednika, i dalje nastavljamo objavljivati rubrike malih oglasa u kojima možete objavljivati sve ono što želite prodati, mijenjati, kupiti ili darovati. Jedini uvjet za objavu vašeg malog oglasa je priložen kupon kojega objavljujemo u svakom broju *Hrvatske riječi*. Duljina malog oglasa ne smije prelaziti više od 30 riječi.

Uredništvo

HRVATSKI PROGRAM NA RTV-U

Informativna emisija na hrvatskom jeziku *Dnevnik*, u trajanju od deset minuta, emitira se od ponedjeljka do subote u terminu od 17.45 na Drugom programu Radio-televizije Vojvodine.

Emisija *Izravno* – rezime najvažnijih događaja u hrvatskoj zajednici tijekom tjedna – na programu je nedjeljom u 16, a *Svjetionik* – o političkim i kulturnim događanjima u zajednici – nedjeljom od 16.30 sati. Obje emisije traju pola sata.

Polusatne radijske emisije s raznovrsnim temama iz hrvatske zajednice, na Trećem programu Radija Novi Sad emitiraju se utorkom i subotom u terminu od 14.15 sati.

GLAS HRVATA

Radijska emisija *Glas Hrvata* u produkciji HKD-a *Vladimir Nazor* iz Stanišića emitira se na valovima Radio *Fortuna*, na frekvenciji 106,6 Mhz, subotom od 16 do 17 sati.

Vijesti ove produkcije, u tekstualnom obliku, mogu se pročitati na internetskom izdanju Novog Radio Sombora.

HRT

Emisije programa za Hrvate izvan RH emitiraju se ponedjeljkom, utorkom, srijedom i četvrtkom na Drugom programu HTV-a poslije 18 sati i to prema sljedećem rasporedu:

– ponedjeljak u 18 sati i 20 minuta – dokumentarni film o Hrvatima izvan RH

– utorak u 18 sati i 20 minuta – *Glas domovine*

– srijeda u 18 sati i 20 minuta – *Pogled preko granice* – Hrvati u BiH

– četvrtak u 18 sati i 10 minuta – *Globalna Hrvatska*

Emisije se repriziraju ponedjeljkom i srijedom (dokumentarni filmovi o Hrvatima izvan RH i *Pogled preko granice*) na HTV 4 od 20 sati i 30 minuta, a *Globalna Hrvatska* reprizira se na HTV 4 subotom u 17 sati i 10 minuta. Na satelitskom HRT Int. sve spomenute emisije prikazuju se u skladu s vremenskim zonama, a mogu se pogledati i na multimedijskoj platformi HRTI te na internetskom portalu *Glas Hrvatske*.

VINKOVAČKA TELEVIZIJA

Televizijska emisija *Hrvatska rič iz Vojvodine* u trajanju od 45 minuta, emitira se petkom od 21 sati i 45 minuta.

Emisiju realizira redakcija NIU *Hrvatska riječ*.

Životni safari

Intuitivno putovanje

U posljednje vrijeme moja intuicija radi više nego ikad, ali djeluje prilično nejasno. Zapravo, upozorava me ili mi govori o nekim stvarima, ali bez objašnjenja.

No, da ne ispadnem kao neki nadrealni pripovjedač, prelazimo na područje putovanja, ali za odredište biramo intuitivan prijedlog. Ipak, dopustite mi da malo pojasnim. Neki dan sam se zapitala kuda bih putovala da sada moram ići na put, bez prepreka. A od svih destinacija na pamet mi je pala Kenija. Da se razumijemo, nisam baš maštala o Keniji, nikad. Tu ne računam želju da doživimo pravi safari, kakav smo znali gledati u emisijama *National Geographica*, jer nekako je to uvijek bio san koji nam se nikada neće dogoditi. Barem sam tako mislila kad sam bila mala i ne znam zašto, kad sada znam da se sve događa ako to stvarno želimo. Dakle, ako izuzmemo želju za odlaskom na safari, koji se dakle nudi ili u Tanzaniji ili u Keniji, nisam maštala o ovoj destinaciji. A sada me moja intuicija šalje u Keniju.

Zašto Kenija?

Pa, svakako na prvom mjestu upoznati velikih pet životinja uživo, doživjeti životinje u njihovom prirodnom okruženju, i da: uživati u safariju. Što god mislili o ovome i bilo da vam se sviđa ili ne, jednostavno to morate učiniti prvo kada ode u Keniju. Jedan od najpoznatijih nacionalnih parkova, ne samo u Keniji već i u cijeloj Africi, je Masai Mara koji se nalazi u jugozapadnom dijelu zemlje, u blizini grada Naroka. Na površini od 320 četvornih kilometara. Uz njega, tu je i Nacionalni park Aberdare koji mami zbog svojih gustih šuma i krajolika u koje je nemoguće kročiti džipom, a avanturu obilaska nastavljate pješice, što je puno zabavnije. A ima i smještaja u krošnjama drveća.

Naravno, tu je i Tsavo Est, najveći i najstariji nacionalni park.

Zeleni grad na Suncu

Najnaseljeniji i najveći grad istočne Afrike, s preko tri milijuna stanovnika, ujedno je i glavni grad Kenije. »Zeleni grad na suncu«, kako inače nazivaju Nairobi, danas je glavno kulturno i gospodarsko središte te jedno od glavnih odredišta za safari u Africi. Ravnice, šume, stijene i nisko raslinje koje

okružuje grad pružaju jedinstven pogled na afričku prirodu, uz obilje divljih životinja i afričke kulture.

Kultura jednog naroda najbolje se uči u neposrednom kontaktu s ljudima, a nekako bez pravila najbolje je to činiti u manjim mjestima.

Selo Bomas nalazi se južno od Nairobija. U ovoj turističkoj atrakciji upoznat ćete lokalnu kulturu. Različite etničke skupine pokazat će vam plemenske običaje Kenije kroz nastupe, ples i pjevanje. Naravno, sudjelovanje u svemu je dobrodošlo i poželjno.

Kenija, kao jedna od turistički najposjećenijih zemalja Afrike, nalazi se u istočnom dijelu središnje Afrike. Na jugoistoku izlazi na Indijski ocean, a na krajnjem jugozapadu na drugo najveće slatkovodno jezero na svijetu Viktorijino jezero.

Ova izvrsna lokacija vodi nas uz samu obalu Indijskog oceana do drugog najvećeg grada i najvažnije luke Kenije, Mombase. Grad većim dijelom leži na istoimenom otoku, a s kopnom je povezan mostom. Ovo je vjerojatno najstarije naseljeno obalno mjesto na cijelom afričkom kontinentu.

Jedna od najvećih atrakcija Kenije je drugo najveće slatkovodno jezero na svijetu, Viktorijino jezero. Na ovom mjestu izvire najduža rijeka na svijetu – Nil. Nalazi se na tromedi Kenije, Tanzanije i Ugande. Također sadrži fantastičan arhipelag s više od 80 otoka. A najbolja stvar je što oko jezera možete ići kanuima.

Imala bih razloga slijepo vjerovati intuiciji jer je moja unutarnja potreba, je li tako, u posljednje vrijeme, nekako se osamiti i okusiti ono pravo životno, svoje postojanje, prirodu u njenom pravom smislu i avanturu koja nas čini živima. Intuicija je rekla Kenija, a moja je da prihvatim, prije ili kasnije.

Gorana Koporan

Kvalifikacije za EP u Njemačkoj 2024.

Popravni u Turskoj

Golovima **Matea Kovačića** nogometna reprezentacija Hrvatske slavila je pobjedu na gostovanju u Turskoj (2:0) i praktično posve popravila neugodni kiks iz posljednje minute susreta protiv Walesa. Četiri boda iz dva uvodna kvalifikacijska susreta, oba protiv izravnih konkurenata za najviši plasman uz važnu

ne izrazite gol prilike), pa ju je stigla klasična nogometna kazna (kad ne daš pogodak na koncu ga dobiješ). Ali unatoč maloj dozi rezerviranosti glede gostovanja u Bursi protiv solidne Turske (do ovog susreta tri pobjede u nizu) i blagim osjećajem strepnje, Zlatko Dalić se odlučio za par izmjena i postrojio najspremniju postavu za pobjednički boj. U startnu jedanaestorku uvrstio je dva nova bočna igrača (**Stanišić** i **Barišić**), dok je u vrh napada **Kramariću** pridružio **Pašalića**. I pogodio. Bek *Bayerna* je odigrao perfektно, baš kao i solidni bek *Rangersa*, dok je veznjak *Atalante* dva puta asistirao veznjaku *Chelsea*. Hrvatska je predvođena neumornim **Modrićem** i uvijek trkački raspoloženim Brozovićem potvrdila dominaciju na središnjici terena, ali je kompletni ostatak momčadi dao potpuni maksimum u obrani gola od strane izuzetno trkački raspoloženih turskih nogometaša. Imala je Hrvatska, objektivno gledano, i dosta sreće što nije primila pogodak u raljama »krokodilskog« stadiona u Bursi, no tu najveće zasluge pripadaju odličnom **Livakoviću** i njegovim fenomenalnim obranama. Sve u

pobjedu na gostovanju, postavili su Hrvatsku, uz Wales, na prvo mjesto tablice i izbornik **Dalić** može mirno čekati sljedeće susrete u skupini D.

Domaći kiks i gostujući remiks

Izjednačujućim golom Walesa u Splitu *vatreni* su prokockali već dobiveni susret u Poljudu i prosuli dva očekivana boda. Ali, ruku na srce, Hrvatska nije loše igrala tijekom cijeloga susreta samo je gol nije htio (propušte-

Wales uvjetno prvi

Zbog neodlučenog susreta na gostovanju u Splitu Walesu je presumiran bolji međusobni skor u odnosu na Hrvatsku, pa trenutačno prema službenoj tablici UEFA zauzima prvo mjesto na tablici iako *vatreni* imaju bolju gol razliku.

svemu, nakon šokantnog epiloga u Zagrebu, *vatreni* su pokazali karakter i veličinu momčadi koja je osvojila treće mjesto na nedavnom SP-u u Kataru. Uloga glavnog favorita u skupini D ponovno nije upitna, a vjerujemo kako će se Hrvatska na gostovanju »osvetiti« Walesu.

Rezime starta kvalifikacija

Uvijek je teško igrati u sljedećoj kampanji, kada se postigne zapaženi rezultat na velikom natjecanju, osobito u prilici kad dodatno dolazi i do određenih rotacija u momčadi. Izbornik Dalić, htio-ne htio, ima veliki broj kvalitetnih pojedinaca i jednostavno mora izabirati najbolje od naj-

boljih ovisno od trenutka i protivnika. Nije to laka zadaća ako uzmemo u obzir kako je navijački korpus razmažen svjetskim medaljama i plasmanom u finale Lige nacija. Konkurencija je zbilja velika na boku (**Juranović**, **Sosa**, **Stanišić**, **Barišić**) i navalnom redu (**Kramarić**, **Pašalić**, **Vlašić**, **Musa**) jedino je srednji red **Modrić** – **Kovačić** – **Brozović** neprikosnoven (zasigurno jedan od najbo-

ljih na svijetu). Plus neupitna standardnost **Perišića** i **Livakovića** na голу. Hrvatska je turnus u ožujku odradila, može se reći, zadovoljavajuće i do sljedećih kvalifikacijskih susreta bit će lider tablice u skupini D.

D. P.

POGLED S TRIBINA

Bili tići

Do polufinalnog susreta protiv *Milana*, koji će se igrati u Nyonu (Švicarska) 21. travnja *Hajdukovu* U19 momčad znalački je vodio i predvodio trener **Marijan Budimir**. Svojevremeno i sam talentirani junior *Hajduka*, iz kojeg

se zarana otisnuo u *Udinese* (Italija) i veći dio karijere proveo u Sloveniji i Litvi, ovaj mladi nogometni strateg (1980.) uspio je ono što nitkome nije: odveo je hrvatski juniorski nogomet u sam vrh europskog. Podsjetimo kako je *Dinamo* dva puta stizao do četvrtfinala, ali je bio zaustavljan od vršnjaka iz velikih momčadi (*Chelsea* i *Benfica*). I *Hajduk* je imao tešku stazu, jer je na putu do Final foura imao velike momčadi poput *Shaktara* (Ukrajina), *Manchester Cityja* (Engleska) i konačno *Borussie Dortmund* (Njemačka). Apetiti su počeli rasti nakon velike pobjede protiv *Cityja* u Splitu (2:1) i senzacionalnog plasmana u četvrtfinale. Posljednja prepreka bila je *Borussia* i nekadašnji Westfalen stadion na kome se našlo 16.000 navijača (brojka o kojoj maštaju mnoge ozbiljnije seniorske momčadi na ovim našim prostorima). »Budimirova dica« nisu nimalo ustuknula. Dapače, čak su i vodili tijekom regularnog dijela susreta (1:1) i imali stopostotnu šansu u samom finišu. I onda su uslijedili povijesni finali. Ali *bili tići* nisu ni trepnuli. Baš kao i njihovi starije kolege iz reprezentacije Hrvatske na mundijalu u Rusiji 2018. protiv Danske i domaćina. Loptu su na bijelu točku postavljali redom: **Vrcić**, Čalušić, **Jurić-Petrašilo**, **Skoko**, **Capan**, **Nazor**, **Arković**, **Đolonga** i pogađali bez pogreške. A onda je **Mane** »falió« za *Borussiu* (pogriješio prim. a.), jer mu je mladi vratar *bilih* Buljan uhvatio »živi balun« i *Hajduk* je imao meč loptu. Penalu je hladnokrvno prišao 17-godišnji **Ante Kavelj** (rođen 26. kolovoza 2005.) i zabio najvažniji pogodak u povijesti hrvatskog juniorskog nogometa. *Hajduk* je prošao u polufinale Lige prvaka!

D. P.

Umotvorine

- * Što je glava praznija, to je bezobraznija.
- * I svaka zora novu nadu budi.
- * Čovjek snuje, a Bog određuje.

Vicevi, šale...

Pitam ja ovog mog: Zašto ti mene zoveš sunce?

A on će: Zato što te ne mogu očima gledat'.

– Smiri se, Davide, to je tek mala operacija, ne paničari.

– Ali, doktore, ja nisam David.

– Znam. Ja sam David.

Mudrolije

- * Tihe su duboke vode, buku prave plitki potoci.
- * Kažu: »Dobro je bilo dok je trajalo«. Ne. Trajalo je dok je bilo dobro.
- * Možeš izvući čovjeka iz blata, ali ne i blato iz čovjeka.

Vremeplov – iz naše arhive

HUK Lajčo Budanović, Mala Bosna, 2007.

Gustiranje

Piše: Ivan Tumbas

Cvitna nedilja

Prolično sunce obasjalo, frišak ajer, sve živnilo. Cviće u bašči procvatelo pa izdikalalo. Gledim zerdelije sve cvataju i gustiram samo da i mraz zaobađe. Velečasni na nediljnoj misi navistio da dica dođu na križni put na kalvariju. Ta poruka mi najdared došla kugod slika jel prilika, kad sam ja bio deran.

U ono doba na nediljnu misu za Cvitnu nedilju išli sa Šebešića na karucima upregnutim konjima u Malu crkvu – Uskrsnuća Isusova. Kugod da je sad bilo. Dida zavezo konje za niku gelegunju, pa kaže jednom njegovom poznatom čoviku da pripazi malo na josag. »Ajte Vi, svakako čuvam i ostale«. Dida izrađen, pognut čovik, a ja deran držim za ruku didu a u drugoj ruci nosim cicamace. Cvitna nedilja zamrišila, u crkvu čeljad nose cviče sa sobom, oltar okičen. Krunicu je dida žarko molio, kaja je bila ižuljana s jedne strane, pa sam ga jedared pito: »Dida, šta Vi ne kupite drugu krunicu?«. Odgovor je bio: »Ova krunica me vodila životom, a dobio sam u dar od našeg roda što je bio svećenik, kad sam ja bio deran«. No, da se vratim kadgodašnjem događaju. Dida se uvijek išo ispovidat. Ja sam stojo i slušo propovid vlč. Bele Stantića, a čim bi on izašao iz ispovidaonice, ja bi ušo, ispovidio moje dičije grije kod vlč. Gavre Crnkovića. Kad me odrišio od grija, da mi malu krunicu i rekne: »Derane, ljubi je i moli cilog života«. Skrušeni smo išli primit Tilo Kristovo. Posli mise dida je zagrabio svete vode iz šavolja. Kaže, ićemo na groblje. Kad smo izašli iz crkve, tu su stariji divanili o koječemu, a ja otrčo do naši konja, očupo komad trave pa dao konjima da idu. Dida kad je došo veli: »Derane, sad idemo obać naše mile pokojnike i izmolit di koju desetinu«. Na Bajskom groblju blizu Peić kapele je naša grobnica. Okitili smo je cicamacom i cvičem što je majka spremila, a onda i pošćropili svetom vodom. Pokažem didi šta sam dobio od velečasnog Crnkovića – krunicu. »E, derane, sad ćeš ti molit naprid, a ja za tobom«. Više puta sam grišio u molitvi, dida je ispravljao. Imamo pokojnika na više groblja, koje smo isto tako obašli. Dok smo išli u Šandor, u Bunjevačkoj ulici ždribac se propo kad je ugledo konje koji su dolazili nama u susret, a ja se prikošedio. Dida u smij. No, meni baš nije bilo smišno. Veli dida: »Sad ćemo nas dvojica otić na Bunaričko svetište, kad smo tute blizu«. U jednom kasu stigli smo na Bunarić. Konje je svezao oko nikog drača. Prid kapelicom smo klekli, dida molio Boga, novčić je spuštio za lemoziju. Očli smo iza kapelice di je bunar, umili smo se, napili ladne vode, a dida je i noge škropio vodom, napunili čup s vodom. Potom smo očli prid oltar, koji je stojo kugod i sad, al prikriven s palom, iz salašića bilog u ambetušu jedna žena moli za ozdraljenje sina. Čeljad su dolazila i odlazila kogod i mi, svi u tišini i poniznosti. Dok smo išli kroz varoš, dida mi kupio paprenog šećera, to je tad bila velika dragost. To su bila vrimena ko bilužena za deranca.

Koracam sokakom, kogod zaturbi iz limuzine. Ja se sav niki trgo, štogod graji. A-je, šta je ovom jel se naio bunike? Krenio sam na groblje pišće, po ovom lipom vrimenu. Cicamacu nosim u ruci, nika čeljad me zagledaju. Kako sam išo sokacima vidim dica nose svečana odila sva iskidana. Najedared vikne kogod na me. Obazrem se, moj drug Stipe nosi cicamecu. Kažem ja njemu: »Ajde, ponet ću te, idemo na isto misto«. Prvi osmij što sam vidio danas. Velim mu: »Vidiš ti, Stipe, di je ovaj svit krenio, svečano odilo nose pokidano«. »E, moj družo, imam i ja kod kuće, ako kažem ne valja, da ćutim nije red...« Eto tako obađem ja moje stare, al sad side glave.

Rič po rič

Zapaprili nam

Piše: Željko Šeremešić

Kako se prolipšalo vreme koda se baka Janja i druge i ne prelu ko prija. Kaže majka da j to cigurno zato što su im u kuće našli malo posla. Iđe Uskrs pa svi uređivu i sprimu. Iđemiz škole. S čoška vidim kako baka Janja i druge žuru. Već se smišću na klupčicu. Kako vidim strina Evča ostala brez mista na klupčice, ne stanu sve na nju a ona ni ponela stolčac. Vala ko najmlađa mora stojat. Friško unilazim u kuću, zaitim tašku ko uvik pa žurim natrag. Nosim dva stolčca, jedan za strina Evču a jedan za mene. Pa nećemo vala stojat i divanit se. Vidim čeku mi, neće da počnu brez mene. Ope će baka Marica prva. U poslidnje vreme odviše se ništa dala u divan: "Eto čeljadi niki dan sam ošla u podrum malo luka donet. Zamoljila mi snaja, ako mi ni teško. I odem ja kad ono svaj što smo mi sijali u bostanu prokljio i ni za ništa. Pa nikad ni prokljio uvo doba. Mislim se kake li je fele ovaj luk što danaske sijemo kad ne dočeka novi. I tako ode snaja u dućan kupit luka. Došla pa baš lipo i ne divani. Cuje, Bože oprosti joj. Čeljadi, ja se baš u ove cine danas i ne razumim al ka j rekla da kila luka košta dvisto dinara i mene j baš bilo odviše mlogo i kazat. Kaže da joj dućandžija reko do niki dan kila luka bila sto dinara a sad eto mora bit ova cina je druge računice nema. Čeljadi, al su nam ovi dućandžije zapaprili cine". Baka Janja nastavlja, pa divani kako j i kod nji u podrumu prokljio krompir, i nema ga više. A ka j snaja došla iz dućana i ona se žalila da su i krompiri ošli gore da su nam zapaprili i krompire. Izletila baka Tonka ko iz puške, to joj se nikad ne događa: "Eto, i moja snaja mi se žalila kako nam kokoše nikako ne nesu. Jest da j otoplilo al njima koda još zima pa ne nesu. Ošla kupit jaja u dućan. Za svaki slučaj. Saće Uskrs p da sve pripravi. Kaže da su jajca u dućanu ošla gore. Ošla duplo. A tribu nam i za jist i za našarat. Vidim i strina Evča čeka ko zapeta puška: "Sve će to država nadesit da se cine vratu na staro. Da ne bude ništa papreno, da bude ko prija. Napraviće što se moderno kaže „intervenciju“ pa će digod od kake stranske države kupit jeftino jel podništa što b rekli i luk i krompir a i jajca. Ta svega što j poskupilo, postalo papreno. I onda će nam dućandžije morat vratit cine jer će morat prodavat to i neće moć onako zapaprit". Baka Manda vidim študira, študira. Svi čeku. A onda će: "Eto šta smo dočekali. No vidim ja na onom sokočalu od televizije da b mi tribali još bit sritni što svega ima a što nam kogod zapaprio to najbolje da zaboravimo. A Evča ti uvik po tvoju. Država će sve napraviti. Biće sve potaman. Pa kako ne napravi tako da nam niko prvo ne zapapri pa da potli ne mora ispravljat. A kako ja vidim u mlogo čemu su nam zapaprili i to ohohoooo. Ni sam u luku, krompira i jajcima. A kad god su zapaprili ne sićam se da su baš vratili na staro". Sad već znam da ću i ja morat štagod reć. Baka Janja gleda u mene. A ja ću: "Ta u sve su nas ubedili. Da ne vridi sadit, ranit, praviti. Da sve mož kupit u dućanu jeftenije. A čeljad ko čeljad povirovala. I sade eto kad nam mal mal zapapru uvik je kogod drugi kriv. A kasma taki i triba da nam zapapru, vala".

U NEKOLIKO SLIKA

150. obljetnica rođenja
Lajče Budanovića

Slani pereci

Vrijeme je korizme i posta. Vrijeme kada kućanice možda češće nego inače prave raznorazna peciva i tijesta kako bi izbjegle ili smanjile kuhanje mesa i masne hrane. Da ne budu uvijek *lakumići* i kiflice, donosimo vam recept za slane perece koji mogu biti dobra ideja za ručak uz soparnu čorbu (o kojoj smo pisali prije nekoliko brojeva) ili kao užina/večera. Ako ih pospremite u kutiju, mogu ostati svježi i sutradan, ali ih je naravno, najbolje jesti dok su svježi.

Za slane perece ima puno recepata, a mi smo odabrali onaj koji smo puno puta isprobali. Recept je stari, stoga u njega idu osnovni sastojci kojih ima i kojih je i nekada bilo u svakoj kući:

brašno, mlijeko, kvasac, ulje, sol i šećer.

Ako želite napraviti skroz posnu varijantu, umjesto s mlijekom zamijesite tijesto s vodom, a umjesto sunco-kretovog koristite maslinovo ulje.

Sastojci:

Tijesto:

700 g mekog brašna
300 g oštrog brašna
1 kvasac
0.5 l mlijeka
1 dl ulja
3 žlice šećera
1 žlica soli

Premaz:

1 jaje

Slani preljev:

3 žlice brašna
1 žlica soli

Priprema:

Ugrijati mlijeko tako da bude mlako. U polovicu mlijeka izmrviti kvasac i sipati šećer. Sačekati 15-ak minuta da se kvasac digno. Za to vrijeme u veću posudu sipati brašno, ulje i sol te do-

dati mlijeko s kvascem i šećerom. Mijesiti i postupno dodavati preostalo mlijeko. Kada se tijesto zamijesi tako da se ne lijepi za ruke, ali da nije tvrdo prekriti ga i ostaviti na toplom sat vremena kako bi udvostručilo količinu. Kada tijesto naraste, podijeliti ga na jupke ovisno koje veličine želite praviti perece. Svaku jupku tanko rukama razvaljati i oblikovati u perece. U podmazani i pobrašnjavljeni pleh redati perece i ostaviti ih da se dignu još 10-ak min, dok se pećnica ne ugrije na 220 stupnjeva. Prije stavljanja u pećnicu perece premazati umućenim jajetom. Peći ih dok blago ne porumene, potom ih izvaditi i preliti slanim preljevom. Vratiti perece u rernu dok se ne ispeku.

Slani preljev napraviti tako da se brašno i sol pomiješa s malo hladne vode tako da nema grudvica. Smjesa treba biti gusta kao za palačinke.

KuHaR tradicijskih jela pripremamo uz potporu Središnjeg državnog ureda za Hrvate izvan Republike Hrvatske.

Pretplatite se!

Uz popust od 20%

TUZEMSTVO

☐ 6 mjeseci = 1300 dinara

☐ 1 godina = 2600 dinara

* INOZEMSTVO

☐ 6 mjeseci = 75 eura

☐ 1 godina = 150 eura

Dostavite nam kopiju uplatnice i popunite adresu na koju želite da Vam stiže »Hrvatska riječ« svakog tjedna.

HRVATSKARIJEČ

Ime i prezime: _____

Ulica i broj: _____

Mjesto i zemlja: _____

Telefon i e-mail: _____

Hrvatska riječ u PDF-u

Pretplata na internetsko izdanje tjednika

* Tuzemstvo: 1000 dinara godišnje

* Inozemstvo: 10 eura godišnje

Nalog otvorite na: www.hrvatskarijec.rs/pretplata

SWIFT: OTPVRS22

VOJVOĐANSKA BANKA

AD MS FIL. SUBOTICA

IBAN: RS35325960160000218862

NIU Hrvatska riječ,

Trg cara Jovana Nenada 15/II, 24000 Subotica.

Ovu narudžbenicu i uplatnicu pošaljite na adresu uredništva:

NIU »Hrvatska riječ«,

Trg cara Jovana Nenada 15/II,
24000 Subotica

Uplatu izvršiti na broj žiro računa
325950060001449230

*Zbog povećanja troškova dostave novina primorani smo povišiti cijenu pretplate.
Hvala na razumijevanju.

RADIO MARIJA

NOVI SAD	90,0 MHz
SUBOTICA	90,7 MHz
SOMBOR	95,7 MHz
VRDNIK	88,4 MHz
NIŠ	102,7 MHz
LESKOVAC	107,4 MHz

ILI-ILI

Priključenje **BESPLATNO**

- + Birate između:
  - 6 meseci po 1 dinar ili
  - 12 meseci sa 50% popusta

Astra
Telekom

011 44 22 009

UPIS U PRVI RAZRED
3. 4. – 31. 5. 2023.

ZAŠTO?

- da Vaše dijete ima jednak odgoj kod kuće i u školi
- da Vašem djetetu izaberete prijatelje iz obitelji s kojima i Vi rado provodite vrijeme
- da učiteljica ima mogućnost posvetiti više vremena Vašem djetetu
- da Vaše dijete raste u poticajnoj, toploj i obiteljskoj atmosferi
- da Vaše dijete osjeti ljepotu naše tradicije
- da Vam dijete jednoga dana zahvali za način na koji ste posložili kockice njegovog djetinjstva.

GDJE?

- OŠ „Matko Vuković“, Subotica
- OŠ „Ivan Milutinović“, Subotica
- OŠ „Ivan Milutinović“, Mala Bosna
- OŠ „Matija Gubec“, Tavankut
- OŠ „Vladimir Nazor“, Đurđin
- OŠ „22. oktobar“, Monoštor

Hrvatsko nacionalno vijeće
osigurava dodatnu podršku
u vidu:

- organiziranog prijevoza od kuće do škole
- udžbenika na dar
- nezaboravnih putovanja
- posebnih izvannastavnih programa
- povlastica tijekom studija
- i malih iznenađenja svake godine!

KAKO?

- prema programu nastave i učenja Republike Srbije
- uz svjedodžbe koje su prihvaćene i u Republici Srbiji i u Republici Hrvatskoj
- uz mogućnost nastavka kasnijeg školovanja na bilo kom jeziku
- iz kvalitetnih udžbenika u kojima je integriran dio naše tradicije
- uz posebno izabran stručni kadar
- uz potporu dviju država i Hrvatskog nacionalnog vijeća.

NASTAVA NA HRVATSKOM JEZIKU U REPUBLICI SRBIJI

Za više informacija kontaktirajte nas na 064 6590 718

ili posjetite naše mrežne stranice: www.udruganasadjeca.org.rs i www.hnv.org.rs ili Facebook i Instagram stranicu!

